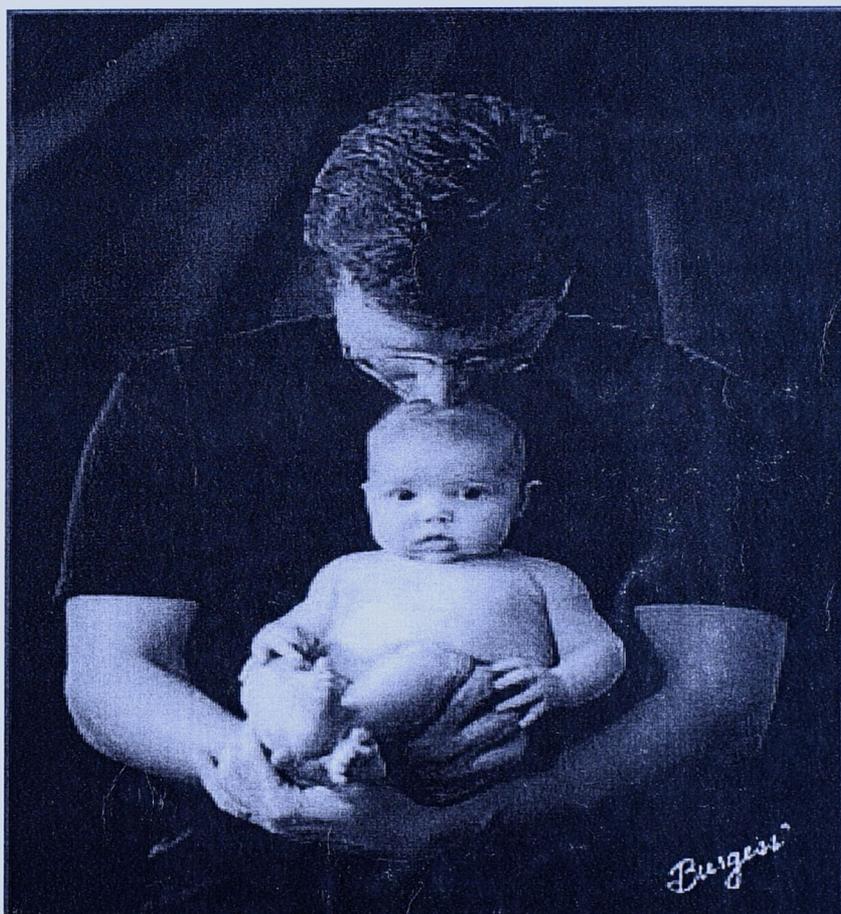

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: Ο ρόλος του Έλληνα πατέρα στη φροντίδα των παιδιών : Ερευνητική προσέγγιση

Επιβλέπουσα καθηγήτρια
Μαριδάκη – Κασσωτάκη Αικ.
Τριμελής Επιτροπή
Θεοδοροπούλου Ελ.
Κυριακούσης Α.

Φοιτήτριες
Θεοδωρή Θάλεια
Τόλη Μαρία

Αθήνα 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Α' Μέρος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : Οικογένεια: Ορισμός, λειτουργία και εξέλιξη της

- 1.1. Εισαγωγή
- 1.2. Οικογένεια: ορισμός και σημασία
- 1.3. Ιστορική θεώρηση κι εξέλιξη της οικογένειας
- 1.4. Μορφές της οικογένειας
- 1.5. Ρόλος και λειτουργία της οικογένειας
- 1.6. Η οικογένεια ως παράγοντας αγωγής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : Πατέρας: Ρόλος και λειτουργία του πατέρα στην οικογένεια

- 2.1. Πατέρας: εννοιολογική προσέγγιση
- 2.2. Ο άντρας που πρόκειται να γίνει σύζυγος και πατέρας
- 2.3. Ρόλος και λειτουργία του πατέρα. Ιστορική ανασκόπηση στο ρόλο του πατέρα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : Ο ρόλος του πατέρα στη φροντίδα και ανάπτυξη του παιδιού

- 3.1. Ο ρόλος του πατέρα στην ανάπτυξη του παιδιού
- 3.2. Ο πατέρας στη διάρκεια της προσχολικής και σχολικής ηλικίας του παιδιού
- 3.3. Ο ρόλος του πατέρα κατά την εφηβική ηλικία του παιδιού και μετά από αυτήν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : Επιπτώσεις της απουσίας του πατέρα στο παιδί

- 4.1. Αδυναμίες και ελαττώματα του πατέρα κι ο αντίκτυπος τους στο παιδί
- 4.2. Σχέσεις συζύγων : Διαζύγιο, δεύτερος γάμος
- 4.3. Ασθένεια και θάνατος του πατέρα
- 4.4. Η σημασία της απουσίας του πατέρα από το σπίτι
- 4.5. Η σημασία της έλλειψης του πατέρα, σε ψυχικό επίπεδο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ : Η επίδραση του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού σε μη παραδοσιακά σχήματα οικογένειας

- 5.1. Μελέτες που πραγματεύονται την επίδραση του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα παιδιού σε μη παραδοσιακά σχήματα οικογένειας
- 5.2. Μονογονεϊκές οικογένειες με αρχηγό πατέρα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ : Η επίδραση του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού σε παραδοσιακά σχήματα οικογένειας: Εμπειρικά δεδομένα

- 6.1. Η ανάπτυξη του πατρικού αισθήματος
- 6.2. Μετάβαση στην πατρότητα
- 6.3. Η συμμετοχή του πατέρα στο γονεϊκό ρόλο
- 6.4. Μελέτες που πραγματεύονται την επίδραση του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού στην Ελλάδα και αλλού

Β' Μέρος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ : Μέθοδος – Έρευνα

- 7.1. Σκοπός
- 7.2. Δείγμα
- 7.3. Μέσα, διαδικασία συλλογής δεδομένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ : Ευρήματα

- 8.1. Αποτελέσματα
- 8.2. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Ερωτηματολόγιο

Βιβλιογραφία

Πηγές

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αφιερώνεται,

στους πατέρες μας, Γρηγόρη και Απόστολο,

οι οποίοι με την στάση τους μέσα στην οικογένεια και με την επιτυχημένη θεμελίωση των σχέσεών μας, συντέλεσαν στη διάπλαση των χαρακτήρων μας και αποτέλεσαν αφορμή και έμπνευση για την εκπόνηση αυτής της πτυχιακής μελέτης. Οι όποιες μικροδιαφορές μας και τα τυχόν ελαττώματα τους υπερκαλύφθηκαν από την συνεχή με πάθος προσπάθειά τους για μια σωστή ανατροφή.

Έχοντας τα θεμέλια μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας, άξια να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, ολοκληρώσαμε επιτυχώς την πανεπιστημιακή μας μόρφωση.

Τους ευχαριστούμε θερμά, για την παρουσία τους και τη συμπαράστασή τους όλα αυτά τα χρόνια.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εύστοχα η οικογένεια χαρακτηρίζεται ως κύτταρο της κοινωνίας, αφού αποτελεί την πρώτη ομάδα του κοινωνικού σώματος. Ο θεμελιακός της ρόλος, δεν εντοπίζεται απλώς στην επιβίωση και τη βιολογική ζωή μιας κοινωνίας, αλλά επεκτείνεται και στην ομαλή λειτουργία και εξέλιξή της. Για να υπάρξει εξέλιξη, όμως, απαραίτητο είναι ο πανάρχαιος θεσμός της οικογένειας, που περνάει στους χρόνους μας κλυδωνισμούς, άλλοτε ισχυρότερους και άλλοτε ασθενέστερους, να καταφέρει να δημιουργήσει το μέλλον, το παιδί. Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτείται τόσο η μητέρα όσο και ο πατέρας, μέσα από τους ρόλους τους, μητρικός – πατρικός, να βοηθήσουν στην ανατροφή και κυρίως τη ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, όμως, η διαφορετική θέση της γυναίκας σε σχέση με αυτή του άνδρα συσχετίζεται, βασικά, με τις διαφορετικές λειτουργίες και τους ρόλους που της έχουν ανατεθεί μέσα από το κυρίαρχο σύστημα αξιών: στους άνδρες έχουν ανατεθεί περισσότερο οι οικονομικοί και πολιτικοί ρόλοι, ενώ στις γυναίκες οι εργασίες που έχουν σχέση με την ανατροφή και την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών και τις δουλειές του σπιτιού.

Πληθώρα ερευνών, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν διεθνώς, σχετικά με τη διάρθρωση και ανακατανομή των συζυγικών ρόλων επισήμαναν τις εξελίξεις αυτές, ενώ έδειξαν ότι ο βαθμός συμμετοχής των συζύγων στις οικιακές εργασίες εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως τα κοινωνικοοικονομικά τους χαρακτηριστικά και τα οικογενειακά «βάρη», ενώ η επαγγελματική απασχόληση των γυναικών αποτελεί το σημαντικότερο ρυθμιστικό παράγοντα εξισορρόπησης των συζυγικών πρακτικών μέσα στο σπίτι.

Τι συμβαίνει, όμως, στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας; Τι μορφή έχουν οι συζυγικές ανταλλαγές μέσα στο σπίτι; Οι τρόποι ζωής έχουν παραδοσιακό ή σύγχρονο χαρακτήρα; Ποιος είναι ο ρόλος των ανδρών μέσα στην οικογένεια; Πώς αυτοί αντιλαμβάνονται το ρόλο της πατρότητας και πως χαρακτηρίζουν τη σχέση τους με τη σύζυγο–σύντροφο–μητέρα των παιδιών τους;

Προκειμένου να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα, κάναμε μια έρευνα όσον αφορά το ρόλο του πατέρα στην ανατροφή και την ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού.

Στόχος της μελέτης μας είναι, λοιπόν, να εξετάσουμε, πώς ο πατέρας βιώνει τη σχέση του με τη μητέρα και πώς αυτή η σχέση επηρεάζει στην ανατροφή των παιδιών, αφού οι γνώσεις μας σχετικά με το ρόλο του πατέρα στην ελληνική οικογένεια στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνική κοινωνίας είναι πολύ περιορισμένες και η απουσία συστηματικών προσεγγίσεων και σχετικών ερευνών δε μας επιτρέπει να έχουμε μια σαφή εικόνα των εξελίξεων και των μεταβολών που συντελέστηκαν μεταπολεμικά ως προς τους συζυγικούς ρόλους και ιδιαίτερα του πατέρα, ούτε να εντοπίσουμε τους παράγοντες που επέδρασαν σε αυτές.

Ειδικότερα, η μελέτη μας έγινε σε τρεις πόλεις – περιοχές της Ελλάδας, προκειμένου να έχουμε μια σαφή εικόνα για τους συζυγικούς ρόλους και το ρόλο του πατέρα, τόσο σε αστική περιοχή, όσο και σε αγροτική. Οι οικογένειες που μελετήθηκαν ήταν από τις εξής πόλεις: Αθήνα και συγκεκριμένα Καλλιθέα - Κέρκυρα – Φλώρινα. Μοιράστηκαν σε κάθε πόλη 80 ερωτηματολόγια, σε 80 τυχαίες οικογένειες και τα αποτελέσματα της έρευνας μας παρατίθενται παρακάτω.

Η μελέτη μας αποτελείται από δυο μέρη. Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονται τα εισαγωγικά και θεωρητικά κεφάλαια. Συγκεκριμένα, στο εισαγωγικό μέρος (**Κεφάλαιο 1^ο**) γίνεται αναφορά στον ορισμό και τη σημασία της οικογένειας, στην ιστορική θεώρηση κι εξέλιξή της, στις μορφές της οικογένειας καθώς, στο ρόλο και λειτουργία της και τέλος στην οικογένεια ως παράγοντα αγωγής. Στο **δεύτερο Κεφάλαιο**, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο που αναφέρεται τόσο στον ορισμό του πατέρα, όσο στο ρόλο και τη λειτουργία του, κάνοντας μια ιστορική ανασκόπηση στο ρόλο του πατέρα. Στη συνέχεια, αναλύεται ο άντρας που πρόκειται να γίνει σύζυγος και πατέρας. Επίσης, στο **τρίτο Κεφάλαιο**, αναλύεται ο ρόλος του πατέρα στη φροντίδα και ανάπτυξη του παιδιού, ο πατέρας στη διάρκεια της προσχολικής και σχολικής ηλικίας του παιδιού και ο ρόλος του πατέρα κατά την εφηβική ηλικία του παιδιού και μετά από αυτήν. Το **τέταρτο Κεφάλαιο**, γίνεται αναφορά στις αδυναμίες και ελαττώματα του πατέρα κι ο αντίκτυπός τους στο παιδί, στις σχέσεις συζύγων, διαζύγιο, δεύτερος γάμος, ασθένεια και θάνατος του πατέρα, η σημασία της απουσίας του πατέρα από το σπίτι και η σημασία της έλλειψης του πατέρα σε ψυχικό επίπεδο. Στο **πέμπτο Κεφάλαιο**, αναφέρεται η επίδραση του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού σε μη παραδοσιακά σχήματα οικογένειας και παρατίθενται σχετικές μελέτες καθώς και η ενότητα που αφορά τις μονογονεϊκές οικογένειες με αρχηγό πατέρα. Στο τελευταίο **Κεφάλαιο (έκτο)**, παρουσιάζεται η επίδραση του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του

παιδιού σε παραδοσιακά σχήματα οικογένειας στην Ελλάδα και αλλού, μέσα από την ανάπτυξη του πατρικού αισθήματος, τη μετάβαση στην πατρότητα και τη συμμετοχή του πατέρα στο γονεϊκό ρόλο.

Το Δεύτερο Μέρος της μελέτης μας, περιλαμβάνει την ανάλυση της έρευνας μας. Στο **έβδομο Κεφάλαιο**, γίνεται, καταρχήν, αναφορά στη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, καθώς επίσης, στην επιλογή του δείγματος και τα μέσα και τη διαδικασία συλλογής δεδομένων. Στο **όγδοο Κεφάλαιο**, αναφέρονται τα ευρήματα και αναλύεται ο βαθμός συμμετοχής του πατέρα από την κάθε πόλη. Ακόμα, ερμηνεύονται τα ευρήματα με τη μορφή διαγραμμάτων και πινάκων και παρουσιάζονται τα τελικά συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα και την διατύπωση των προσωπικών μας απόψεων και προτάσεων. Για τη συγγραφή της εργασίας, χρησιμοποιήσαμε ελληνική και αγγλική βιβλιογραφία καθώς και περιοδικά.

Στο σημείο αυτό αισθανόμαστε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε θερμά όλους όσους βοήθησαν να ολοκληρωθεί αυτή η εργασία, τους επιβλέποντες καθηγητές, κ. Μαριδάκη – Κασσωτάκη Αικ., κ. Θεοδοροπούλου Ελ., κ. Κυριακούσης Α., επίσης, των διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς στο 2^ο Δημοτικό Καλλιθέας, στο 2^ο Δημοτικό Φλώρινας και στο 6^ο Δημοτικό Κέρκυρας, που επέτρεψαν να διεξαχθεί η έρευνα στους γονείς των παιδιών και την άψογη συνεργασία τους στη συλλογή των ερωτηματολογίων. Έτσι, ευχαριστούμε όλους τους γονείς που απάντησαν πλήρως στα ερωτηματολόγια που τους στάλθηκαν και βοήθησαν στο να ολοκληρωθεί η πτυχιακή μας εργασία. Ακόμα, ευχαριστούμε θερμά των κ. Κυριακίδη Ι., Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Παιδαγωγικό Τμήμα, για την πολύτιμη βοήθειά του στην παροχή σημαντικής βιβλιογραφίας, σχετικής με το ρόλο του πατέρα στη φροντίδα των παιδιών. Τέλος, θέλουμε να ευχαριστήσουμε όλους εκείνους που στάθηκαν δίπλα μας, τους φίλους, αγαπημένα πρόσωπα και πάνω από όλους τις οικογένειές μας, που στη δύσκολη και κοπιαστική αυτή χρονιά, αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια των προπτυχιακών μας σπουδών, έκαναν υπομονή μαζί μας και μας βοήθησαν σε ότι χρειαστήκαμε.

Ελπίζουμε η παρούσα εργασία να ανταποκριθεί στο σκοπό της και να αποτελέσει μια επιπλέον σημαντική έρευνα στον ελληνικό χώρο, όσον αφορά τη συμμετοχή του Έλληνα πατέρα στη φροντίδα των παιδιών.

Α' Μέρος – Θεωρητικό.

1.1. Εισαγωγή

Ορισμένες πλευρές της ζωής είναι περισσότερο προσωπικές παρά κοινωνικές και άλλες το αντίθετο. Η ζωή ωστόσο είναι μια εμπειρία που τα άτομα συνεχώς μοιράζονται με άλλους. Στα πρώτα χρόνια της ζωής τους, τις περισσότερες εμπειρίες τα άτομα τις μοιράζονται με τα μέλη της οικογένειάς τους. Η ανθρώπινη προσωπικότητα, σε όλα τα στάδια της εξέλιξής της, βρίσκει την ψυχική της ισορροπία και την ολοκλήρωσή της μέσα στη θαλπωρή της οικογενειακής εστίας. Η οικογένεια αποτελεί την κατεξοχήν κοινωνική ομάδα μέσα στην οποία βιώνονται αλληπάλληλες εμπειρίες, συντελείται η βιολογική, ψυχική και κοινωνική ωρίμανση των ατόμων και καλύπτονται ή όχι οι βασικές τους ανάγκες.

Στο ερώτημα αν η οικογένεια προσδιορίζεται από βιολογικούς, κοινωνικούς ή ψυχολογικούς παράγοντες, δεν είναι εύκολο να δοθεί απάντηση ότι, ένας από τους τρεις παράγοντες είναι από μόνος του καθοριστικός. Η οικογένεια συνιστά ένα βιοψυχοκοινωνικό σύνολο και οι οικογενειακοί δεσμοί είναι συνδυασμός βιολογικών, κοινωνικών και ψυχολογικών επιδράσεων.

Η βιολογική λειτουργία της οικογένειας συνίσταται στην αναπαραγωγή του είδους. Η οικογένεια προσφέρει το πλαίσιο για την απόκτηση απογόνων και την εξασφάλιση της φροντίδας τους. Η παροχή τροφής και κατοικίας, η κάλυψη άλλων υλικών αναγκών, η προστασία από εξωτερικούς κινδύνους αποτελούν μέρος των ευρύτερων λειτουργιών της οικογένειας. Ο σύνδεσμος των μελών μεταξύ τους, η κάλυψη των συναισθηματικών αναγκών τους, η ευκαιρία να αναπτύξουν την προσωπική τους ταυτότητα διατηρώντας παράλληλα όμως μέρος και της οικογενειακής ταυτότητας, η υποστήριξη της δημιουργικότητας και των πρωτοβουλιών του κάθε μέλους, εντάσσονται στην ψυχολογική λειτουργία της οικογένειας. Μέσα στην οικογένεια τα παιδιά εκτίθενται στις αξίες της κοινωνίας, στους ανδρικούς και γυναικείους ρόλους και προετοιμάζονται να αποδεχθούν κοινωνικές ευθύνες. Όλα αυτά ανάγονται στην κοινωνική λειτουργία της οικογένειας. Επιτυγχάνεται έτσι μια εσωτερική συνέχεια ανάμεσα στο άτομο, την οικογένεια και την κοινωνία.

Η οικογένεια αποτελεί έναν κοινωνικό θεσμό που χαρακτηρίζεται από ιστορικά και κοινωνικά στοιχεία και παράλληλα λειτουργεί ως ομάδα που χαρακτηρίζεται από τη συγκεκριμένη ιδιαιτερότητά της.

Στο χώρο της κοινωνιολογίας η οικογένεια άρχισε να μελετάται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως ιστορικός θεσμός που η δομή και η λειτουργία του προσδιορίζονται από το βαθμό ανάπτυξης της κοινωνίας. Στο χώρο της ψυχολογίας η οικογένεια μελετήθηκε για πολλά χρόνια μέσα από το πρίσμα της ατομικής και εξελικτικής ψυχολογίας. Η σημασία της σχέσης που αναπτύσσεται με τη μητέρα και αργότερα με τον πατέρα και τα αδέρφια, για την ψυχοσυναισθηματική εξέλιξη του παιδιού, τονίστηκαν ιδιαίτερα κατ' αρχήν από την ψυχαναλυτική θεωρία και τις άλλες θεωρίες που εμπνεύστηκαν από την ψυχανάλυση. Υπήρξε ομόφωνη η άποψη ότι το οικογενειακό περιβάλλον είναι καθοριστικό στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού που αναπτύσσεται. Τα άλλα προβλήματα και οι συγκρούσεις της παιδικής ηλικίας ξανάρχονται στην επιφάνεια σε κάθε φάση της ενήλικης ζωής και διαπλέκονται με τις σχέσεις του παρόντος.

*“Πώς όμως η οικογένεια λειτουργεί ως οργανωμένη ομάδα; Μόνο τα είκοσι τελευταία χρόνια άρχισε η συστηματική μελέτη αυτού του ερωτήματος στην προσπάθεια να επιχειρηθεί μια σύνθεση με επιρροές από την ψυχανάλυση, τις κοινωνικές επιστήμες και την θεωρία της επικοινωνίας. Αυτή η καινούργια θεωρητική προσέγγιση της οικογένειας δεν επιδιώκει να ερμηνεύσει το **γιατί** η οικογένεια λειτουργεί μ' ένα συγκεκριμένο τρόπο, αλλά κυρίως το **πώς** λειτουργεί και τι μπορεί να γίνει για να διευκολυνθεί η λειτουργία της”* (Νασιάκου, Μαράτου, Ναυρίδης, Δραγώνα, Τέττερη, 1992). Αυτή η προσέγγιση σε μεγάλο βαθμό ακολουθείται στην παρακάτω ανάπτυξη αυτής της μελέτης.

1.2. Οικογένεια : ορισμός και σημασία

Μία κύρια μορφή οργάνωσης της συλλογικής ζωής του ανθρώπου, με καθολική μορφή ύπαρξης σε όλες τις κοινωνίες, είναι η οικογένεια. Η οικογένεια αποτελεί μια από τις σημαντικότερες όψεις της ανθρώπινης κοινωνίας αφού παίζει σημαντικό ρόλο στην κοινωνική οργάνωση των λαών σε όλο τον κόσμο.

Ποιοι είναι άραγε οι παράγοντες που κράτησαν σε άνηση των αρχαιότατο δεσμό της οικογένειας και διατήρησαν αναμμένη επί τόσους αιώνες την οικογενειακή εστία; Η απάντηση είναι εύκολη στον καθένα. Δεν υπάρχει άλλος φορέας αγωγής τόσο ουσιαστικός και θεμελιώδης, όσο η οικογένεια. Οι επιδράσεις της πάνω στο άτομο είναι καθοριστικές. Γενικά η οικογένεια είναι υπεύθυνη για την πρώτη ταυτότητά μας και τη στάση μας απέναντι στους ανθρώπους και τις αξίες της ζωής. Οι λόγοι λοιπόν που δίνουν προτεραιότητα στην οικογένεια είναι οι ακόλουθοι (Γιαννικοπούλου, 1990) :

- ✓ Είναι φυσικό για την οικογένεια να ασκεί βαθιά επίδραση στο παιδί κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του, όταν δηλαδή είναι περισσότερο εύπλαστο και μορφώσιμο.
- ✓ Οι πρώτες εντυπώσεις χαράσσονται βαθύτερα στο νου και την ψυχή του μικρού παιδιού και διαρκούν δια βίου. Για αυτό και η ευτυχία του ατόμου εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τις επικρατούσες στην πατρική του οικογένεια συνθήκες.
- ✓ Στα πρώτα χρόνια διαμορφώνονται οι συνήθειες και μπαίνουν οι βάσεις προσανατολισμού του αναπτυσσόμενου ανθρώπου στον κόσμο των αξιών και ιδεών. Ιδιαίτερα οι βάσεις της κοινωνικής προσαρμογής και της διαμόρφωσης της προσωπικότητας του ανθρώπου μπαίνουν στην οικογένεια.
- ✓ Μέσα στην οικογένεια αναπτύσσονται οι πλέον συνεκτικοί δεσμοί των μελών της που έχουν διάρκεια και αντοχή στο πέρασμα του χρόνου.
- ✓ Είναι γνωστό ότι το παιδί προσκολλείται στα πρόσωπα εκείνα που ικανοποιούν τις φυσιολογικές και τις κοινωνικές του ανάγκες. Κανένας άλλος φορέας δεν είναι σε θέση να έλξη τόσο δυνατά το παιδί. Και η προσκόλληση, όπως είναι γνωστό, συνεπάγεται μιμήσεις και ταυτίσεις και βαθύτερη επίδραση των γονέων.

1.3. Ιστορική θεώρηση κι εξέλιξη της οικογένειας

Αν επιχειρήσουμε μία επιγραμματική, ιστορική αναδρομή, δύσκολα θα διαπιστώσουμε την ύπαρξη ακριβούς διαχωρισμού ανάμεσα σε αυτό που ονομάζουμε σύγχρονη οικογένεια και στις προγενέστερες μορφές της. Κι αυτό γιατί σήμερα, υπάρχει ταύτιση της σύγχρονης οικογένειας με τη δυτική οικογένεια, έτσι όπως αυτή διαμορφώθηκε από τη Βιομηχανική επανάσταση κι έπειτα.

Η οικογένεια θεωρείται ως η πιο αρχαία κοινωνική ομάδα. Το υπόβαθρό της αποτελείται κυρίως από ένα πλέγμα βιολογικών στοιχείων (όπως η γενετήσια σχέση και η σχέση καταγωγής που στηρίζεται στο δεσμό του αίματος), τα οποία, για τις ανθρώπινες κοινωνίες, έχουν νόημα μόνον εφόσον συνδέονται με συγκεκριμένες βαθύτερες κοινωνικές λειτουργίες, όπως είναι η αναπαραγωγή και η συντήρηση νέων μελών για την κοινωνική ομάδα, καθώς και η ένταξή τους στην ευρύτερη κοινωνία.

Η εξέλιξη της οικογένειας μέσα στο ιστορικό γίνεσθαι, αποτέλεσε αντικείμενο της κοινωνιολογίας και της σύγχρονης ανθρωπολογίας. Γι' αυτό, το φαινόμενο της εμφάνισης της οικογένειας, με τη σύνθετη που προαναφέρθηκε, αφενός τη στατική (βιολογική βάση) και αφετέρου τη δυναμική (κοινωνικές λειτουργίες), θεωρήθηκε άρρηκτα συνυφασμένο με τη φύση του ανθρώπου ως κοινωνικού όντος (κοινωνικής ύπαρξης). Αποτέλεσμα της διττής μορφής του φαινομένου της οικογένειας ήταν η διάκριση, στην ιστορία της ανθρωπότητας και στις σύγχρονες κοινωνίες, μεταξύ της «νόμιμης» οικογένειας, από το ένα μέρος, και των ποικίλων σχημάτων που στηρίζονται στην ελεύθερη, εκτός γάμου, συμβίωση, από το άλλο μέρος. Το ότι η οικογένεια συνυφασμένη με την ανθρώπινη φύση, υπήρξε το πρωταρχικό κοινωνικό κύτταρο που, με τη διαδοχική διεύρυνση του, δημιούργησε την κοινωνία, αμφισβητήθηκε παλιότερα από ανθρωπολόγους της εξελικτικής σχολής. Οι επιστήμονες αυτοί υποστήριζαν ότι αρχικά δεν υπήρχε οικογένεια, αλλά ότι οι άνθρωποι ζούσαν σε μια πρωτόγονη κοινωνία, περιπλανώμενοι σε αγέλες, μέσα στις οποίες επικρατούσε απεριόριστη ελευθερία στις ερωτικές σχέσεις και τα παιδιά που γεννιόντουσαν ανήκαν στο σύνολο. Επομένως, κατά τους οπαδούς της εξελικτικής σχολής, η κοινωνία υπήρξε το πρωταρχικό φαινόμενο που δημιούργησε κατόπιν την οικογένεια με τον κοινωνικό νόμο της διαφοροποίησης. Οι απόψεις αυτές όμως δεν αποδείχθηκαν μέχρι σήμερα επιστημονικά και ήδη έχουν ανατραπεί.

Οι νεότεροι και σύγχρονοι κοινωνιολόγοι, ανθρωπολόγοι και ιστορικοί συμφωνούν πράγματι ότι δεν υπήρξε κατά το παρελθόν, ούτε και υπάρχει σήμερα περίπτωση κοινωνίας που να αγνοούσε ή να αγνοεί το πρωταρχικό φαινόμενο της οικογένειας και να μην θεωρούσε ή να μην θεωρεί ότι οι σχέσεις ανδρών και γυναικών, καθώς και οι διαδικασίες της αναπαραγωγής και της κοινωνικής ένταξης υπόκεινται σε κάποιον κοινωνικό έλεγχο. Αυτός ο έλεγχος είναι φυσικό επόμενο να ποικίλει από κοινωνία σε κοινωνία, ανάλογα με τη μορφή της κάθε μιας από αυτές, το βαθμό της εξέλιξής της και άλλα πρόσθετα κυρίως πολιτιστικά στοιχεία, που προσδιορίζονται κάθε φορά από συγκεκριμένες οικονομικές σχέσεις, επηρεάζουν αρχικά την τελική διαμόρφωση του κοινωνικού ρόλου της οικογένειας και άρα και την κοινωνικό-οικονομική και νομική δομή της (Αποστολόπουλος, 1998).

1.4. Μορφές της οικογένειας

Στη σύγχρονη κοινωνία η οικογένεια και κυρίως ο ορισμός της, εξαρτάται από τις συγκρίσεις κι αντιπαραθέσεις που πρόκειται να γίνουν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο γενικότερος όρος της σύγχρονης οικογένειας, να εκλαμβάνεται ότι αναφέρεται γενικά στην οικογενειακή οργάνωση με τις μορφές που έχει πάρει από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με ιδιαίτερο βάρος στην οργάνωση των δυτικών κοινωνιών.

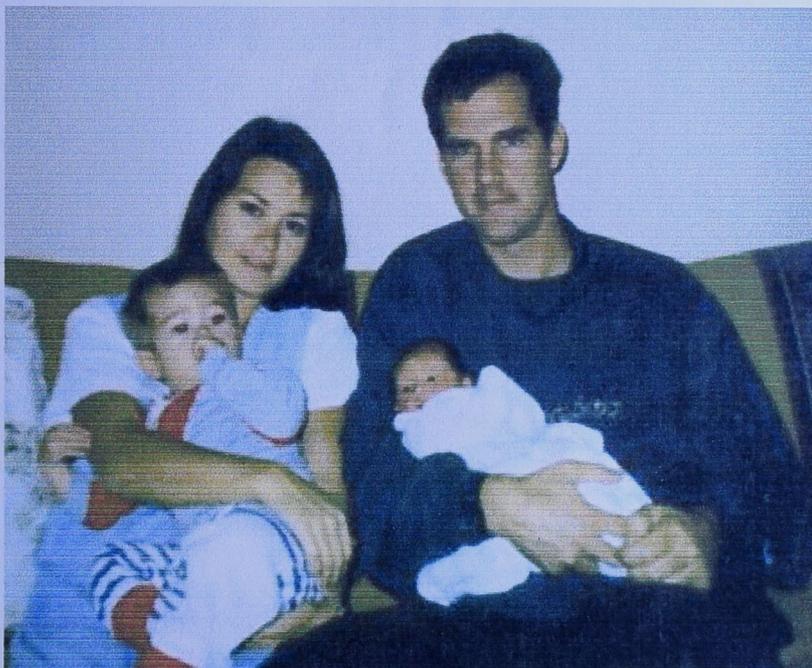
Η καθολικότητα βέβαια της οικογένειας δε σημαίνει ότι η δομή και η μορφή οργάνωσής της είναι παντού ίδιες. Αντίθετα, παρουσιάζονται ποικίλες διαφοροποιήσεις, ανάλογες των πολιτισμικών - οικονομικών - κοινωνικών πλεγμάτων του κάθε τόπου. Για το λόγο αυτό, ποικίλες είναι και οι ταξινομήσεις των σχημάτων της οικογένειας που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί.

Οι ανθρωπολόγοι Levinson & Malone (1980) ταξινομούν την οικογένεια στα εξής σχήματα : (α) πυρηνική (β) εκτεταμένη (γ) μονογονεϊκή (δ) πολυγαμική.

Η **πυρηνική οικογένεια** ή συζυγική είναι ο πιο διαδεδομένος οικογενειακός τύπος κι επικρατεί στα βιομηχανικά έθνη. Σαν πυρηνική οικογένεια ορίζεται γενικά το παντρεμένο ζευγάρι και τα παιδιά του. Στον τύπο αυτό οικογένειας η αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της παίζει σπουδαίο ρόλο. Στις αγροτικές κοινωνίες, η πυρηνική

οικογένεια αποτελεί συχνά την πρωταρχική μονάδα παραγωγής, με επιμερισμό εργασιών και συλλογική ανάληψη ευθύνης για τα έσοδα με τα οποία συντηρείται. Σε πολλούς τύπους κοινότητας μάλιστα, αποτελεί σχεδόν πάντα μονάδα οικονομικής κατανάλωσης.

Οι υπόλοιπες μορφές οικογενειακής οργάνωσης θεωρούνται ότι, κατά μία έννοια, είναι δομημένες με βάση την πυρηνική οικογένεια ή ότι περιλαμβάνουν μονάδες συγκρίσιμες με αυτή.

Σύγχρονη παιδοκεντρική πυρηνική οικογένεια

Εκτεταμένη οικογένεια συνήθως θεωρείται μία μεγαλύτερη, ως μονάδα, οικογένεια η οποία περιλαμβάνει μία ομάδα συγγενών, τριών ή περισσότερων γενεών, που μοιράζονται τους οικογενειακούς πόρους. Δεν πρόκειται για μία κατ' ανάγκη συγκατοίκηση αλλά για μία από κοινού ανάληψη των οικονομικών ευθυνών. Η μορφή

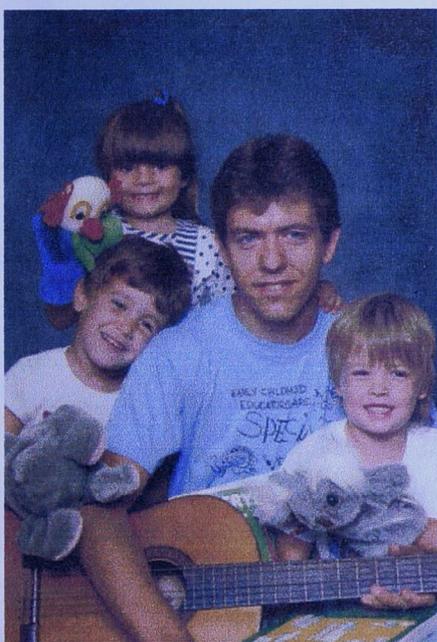
αυτή οικογενειακής οργάνωσης απαντάται συνήθως σε περιοχές όπου οι δεσμοί μεταξύ συγγενών είναι σημαντικοί για οικονομικούς λόγους (π.χ. σε πολλές περιοχές του Τρίτου Κόσμου) και οι συζυγικοί δεσμοί ενίοτε ισχυρότεροι από τους συγγενικούς.

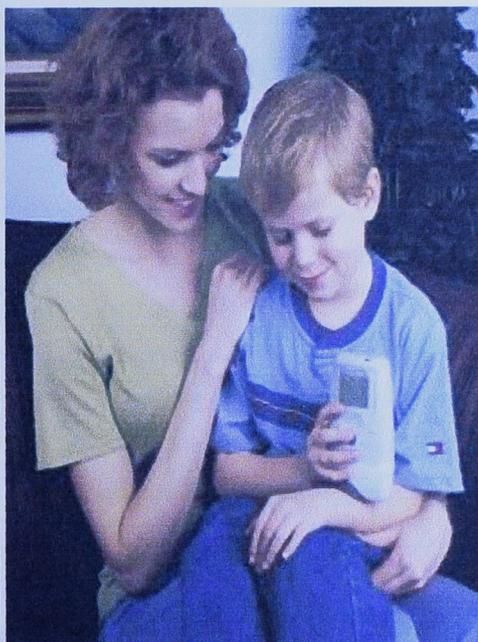
Εκτεταμένη οικογένεια

Οικογένειες που αποτελούνται από ένα γονέα και τα παιδιά, ονομάζονται **μονογονεϊκές**. Αυτές προκύπτουν από το θάνατο ενός γονέα, από διαζύγιο ή χωρισμό ή όταν ένα ανύπαντρο άτομο ανατρέφει ένα παιδί μόνο του. Έτσι, μία μονογονεϊκή οικογένεια μπορεί να είναι μητροκεντρική ή πατροκεντρική. Στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες τέτοιου είδους οικογένειες γίνονται όλο και πιο σύνηθες φαινόμενο και κοινωνικά ανεκτές. Πάραυτα σε πολλές παραδοσιακές κοινωνίες, η ανύπαντρη μητέρα ενθαρρύνεται ή εξαναγκάζεται να παντρευτεί αλλιώς είναι υποχρεωμένη να δώσει το παιδί της για υιοθεσία.

Μορφές μονογονεϊκής οικογένειας

πατροκεντρική

μητροκεντρική

Τέλος, η **πολυγαμική οικογένεια** αποτελείται από δύο ή περισσότερες παράλληλες οικογένειες που συνδέονται μεταξύ τους με πολλαπλούς γάμους του ενός συζύγου. Υπάρχουν τριών ειδών πολυγαμικές οικογένειες : η ομαδογαμία, η πολυανδρία και η πολυγυνία. Αυτή η μορφή οικογενειακής οργάνωσης απαντάται ιδιαίτερα σε περιοχές που επιτρέπεται η πολυγαμία και μπορεί να θεωρηθεί, ως ένα αλληλοεπικαλυπτόμενο σύνολο πυρηνικών οικογενειών, καθεμία από τις οποίες έχει τον ίδιο \ την ίδια σύζυγο ως κεφαλή της οικογένειας.

Πολλοί ανθρωπολόγοι και κοινωνιολόγοι (π.χ. Davis), βασιζόμενοι στην ποικιλία διαφοροποίησης της οικογενειακής δομής, προσθέτουν έναν ακόμη τύπο οικογένειας αυτόν της **ενιαίας** όπου η καταγωγή καθορίζεται από τον ένα από τους δύο γεννήτορες.

Επίσης, με κριτήριο τον τόπο κατοικίας των συζύγων, οι οικογένειες διακρίνονται σε **πατροτοπικές**, **μητροτοπικές** και **γεοτοπικές**. Η τελευταία μορφή είναι και η συνηθέστερη στις σύγχρονες βιομηχανικές – αστικές κοινωνίες, όπου οι οικογένειες εγκαθίστανται ανεξάρτητα από τις γονεϊκές οικογένειες των συζύγων (Θαλασσοχώρη, 1998).

1.5. Ρόλος και λειτουργία της οικογένειας

Σήμερα, μέσα στο πλαίσιο του κράτους πρόνοιας, η μικρότερη βιώσιμη μονάδα είναι το άτομο. Η σημερινή οικογένεια που δημιουργείται από τη συμφωνία δύο ανθρώπων να ενώσουν τη ζωή τους για να κάνουν παιδιά δεν είναι πια ένας θεσμός άρρηκτα δεμένος με την επιβίωση. Το άτομο έχει την επιλογή να δημιουργήσει οικογένεια ή όχι, να διατηρήσει την επαφή με την οικογένεια της καταγωγής του, δηλαδή τους γονείς και τα αδέρφια του, ή όχι. Οι διαπροσωπικές σχέσεις δύο ατόμων είναι όλο και όλο το συνεκτικό «υλικό» που σχηματίζει τη σύγχρονη οικογένεια.

Ψυχολογικά η οικογένεια λειτουργεί και ανταποκρίνεται στον προστατευτικό και προωθητικό της ρόλο μόνον στο βαθμό που η σχέση του ζευγαριού είναι ικανοποιητική και για τα δύο μέλη και το έργο της ανατροφής των παιδιών πρωταρχικής σημασίας και για τους δύο.

Το παιδί χρειάζεται πρώτιστα κάποιον που να απαντάει στις ανάγκες του, αλλά φαίνεται ότι πέρα από αυτό χρειάζεται και ένα σταθερό σημείο αναφοράς έξω και πέρα από τον εαυτό του, χρειάζεται ένα «σχήμα» που να μεσολαβεί ανάμεσα στο άτομο και τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο, ένα «σχήμα» που το παιδί να βλέπει απέναντί του, να το αισθάνεται σταθερό και να ξέρει ότι δουλεύει γι' αυτό (Γεωργούλη, Χανδάνος, Χατζηβαρνάβα, 1995). Το σχήμα αυτό στη σημερινή κοινωνία φαίνεται να μπορεί να είναι μόνον η συνεργατική σχέση των γονέων, πρότυπο κοινωνικοποίησης για το παιδί και σταθερό σημείο αναφοράς. Η διαπροσωπική σχέση με τον έναν μόνο γονιό (την μητέρα συνήθως) δεν μπορεί να καλύψει αυτή την ανάγκη, γιατί το παιδί αποτελεί μέρος αυτής της σχέσης, η σχέση είναι προέκταση του ίδιου του εαυτού του. Η σχέση με τη μητέρα, όσο κι αν είναι απαραίτητη, δε μπορεί να υποκαταστήσει την ανάγκη για οικογένεια. Πολλές φορές μάλιστα, όταν η σχέση μητέρας και παιδιού είναι στενή μεν, αλλά δεν συμπληρώνεται και από μια εξίσου στενή σχέση πατέρα – παιδιού και κυρίως μητέρα – πατέρα, μπορεί να δημιουργήσει στο παιδί σοβαρά προβλήματα. Όταν η μόνη σχέση που βιώνει είναι η δική του σχέση με τον γονιό, αυτό σημαίνει ότι όταν κάνει αταξίες, όταν θυμώσει τον γονιό ή όταν τον αποχωριστεί, άλλη σχέση δεν υπάρχει, άρα δεν υπάρχει οικογένεια, δεν υπάρχει κάλυψη. “Η πιο βαθιά και ουσιαστική αίσθηση ασφάλειας που μπορεί να έχει το άτομο είναι να αισθάνεται ότι μπορεί να είναι μόνος,

του είναι καλυμμένα. Και αυτή η αίσθηση συνήθως θεμελιώνεται στα παιδικά χρόνια μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας.

Πολύ πρόσφατα οι μελετητές της οικογένειας άρχισαν να συνειδητοποιούν τι χρειάζεται για τη λειτουργία μιας σύγχρονης οικογένειας, μέσα στην οποία παιδιά και γονείς θα βρίσκουν την ψυχολογική κάλυψη και ώθηση που τους χρειάζεται.

Βάση της οικογένειας είναι το ζευγάρι, αλλά ένα ζευγάρι, όπου το κάθε μέλος είναι ένας αυτόνομος, αυτόνομος άνθρωπος, με σαφείς προσωπικούς στόχους και με το κουράγιο να διανύσει το δρόμο που οδηγεί σε αυτούς τους στόχους, αλλά και με διαλλακτικότητα, ώστε να προσαρμόζει το βηματισμό του στο βηματισμό του συντρόφου του. Ένα ζευγάρι, που οι δύο μαζί έχουν στόχους κοινούς και τη διάθεση να δώσουν χρόνο και ενέργεια για την προώθηση των κοινών στόχων και το κουράγιο να αναθεωρήσουν αυτούς τους στόχους ανάλογα με τις ανάγκες τους.

Ένα τέτοιο ζευγάρι προσφέρει στα παιδιά μια μητέρα που προχωρεί προς την ολοκλήρωσή της ως ανθρώπου χωρίς να χρειάζεται να θυσιάσει το δημιουργικό της εαυτό στο βωμό της οικογένειας, μια μητέρα που το παιδί της δεν τη συμπονάει για τον αγώνα που κάνει, αλλά τη σέβεται, που μπορεί να την αγαπάει χωρίς να φοβάται ότι θα πνιγεί από την αγάπη της. Ένα πατέρα που τολμάει να δουλεύει και για τον εαυτό του και που παράλληλα με τη δουλειά, είναι παρών στην οικογένεια, πάλι και για τον εαυτό του, για να καλλιεργήσει τη συναισθηματική πλευρά του εαυτού του, αυτή που τόσο δύσκολα αγγίζεται στο πλαίσιο της δουλειάς ή της κοινωνικής συναναστροφής. Έναν πατέρα που το παιδί τον γνωρίζει ως άνθρωπο κι όχι ως ρόλο.

Η σχέση του ζευγαριού είναι ειλικρινής και άμεση και ο καθένας τολμάει να φανερώσει τι θέλει και τι αισθάνεται και δέχεται την εικόνα που του δίνει ο άλλος. Γιατί μόνο από μια τέτοια ειλικρινή ανταλλαγή μπορεί να προκύψει μια συνεργατική σχέση. Ακόμα το ζευγάρι κρατάει το κανάλι της επικοινωνίας ανοιχτό με τις οικογένειες καταγωγής και των δύο” (Τσίτουρα, 1990).

Όσα προαναφέρθηκαν μπορεί να φαίνονται όνειρο μακρινό, όμως υπάρχουν αρκετές οικογένειες που αγωνίζονται να πλησιάσουν αυτό το πρότυπο, δηλαδή να ανταποκριθούν στις ανάγκες του ρόλου τους. Υπάρχουν πολλά ζευγάρια που δίνουν χρόνο και ενέργεια για να πλουτίσουν τη μεταξύ τους σχέση, που έχουν πρώτη προτεραιότητα την προσωπική ευτυχία και όχι την κοινωνική επιτυχία των παιδιών

τους και που θεωρούν την καλύτερη επένδυση για το μέλλον των παιδιών τους και το δικό τους τη βελτίωση των σχέσεων μέσα στην οικογένεια.

1.6. Η οικογένεια ως παράγοντας αγωγής

Στην επιστήμη της Παιδαγωγικής η έννοια της αγωγής είναι ταυτόσημη με αυτή της Παιδείας και της εκπαίδευσης. Σημαίνει, γενικώς, τον τρόπο ή το σύστημα ανατροφής και εκπαίδευσης των παιδιών και των νέων.

Ειδικότερα μπορεί να ορισθεί ως το σύνολο των ενεργειών, των μέσων και των μεθόδων με τις οποίες ασκείται σκόπιμη και συστηματική επίδραση των μεγαλύτερων σε ηλικία επί των νεότερων με σκοπό την διάπλαση του χαρακτήρα τους. Παρουσιάζεται ως ένα είδος κοινωνικοποίησης, πράγμα απολύτως φυσικό και επιβεβλημένο. Η μέριμνα για τη διαπαιδαγώγηση των νέων με βάση τις κοινωνικές αξίες και τα πρότυπα της κάθε κοινωνίας και της κάθε εποχής θεωρείται όρος απαραίτητος για τη συνέχιση και την ανανέωση της ίδιας της κοινωνίας και του πολιτισμού. Με βάση τους φορείς που αναλαμβάνουν αυτό το ρόλο η αγωγή μπορεί να διακριθεί σε *οικογενειακή, σχολική, κοινωνική*, καθώς και άλλες (Λάππας, 1997).

Η *οικογένεια* αποτελεί πρωτογενή κοινωνική ομάδα και άρα μέσα σε αυτήν πραγματοποιείται η πρώτη κοινωνικοποίηση του ανθρώπου. Η κοινωνικοποίηση του ατόμου συνδέεται με τους κύριους σκοπούς της οικογενειακής αγωγής, οι οποίοι είναι (Αποστολόπουλος, σελ 48-50, 1998) :

- **Η προσωποποίηση.** Αποτελεί μια διαρκή και πολύπλοκη λειτουργία ολοκλήρωσης και βαθμιαίας ανάδειξης του αναπτυσσόμενου παιδιού (νεογνού – νηπίου – παιδιού – προεφήβου – νέου) σε προσωπικότητα.
- **Η κοινωνική ένταξη.** Αποτελεί βασική λειτουργία ένταξης και συμμόρφωσης του ατόμου στην κοινωνική πραγματικότητα, η οποία αναπτύσσεται και πραγματοποιείται σύμφωνα με οικογενειακά πρότυπα της παραδοσιακής οικογένειας. Και είναι προφανές πόσο προετοιμαστοί είναι, για μια συμπεριφορά κοινωνική συμμόρφωσης, όσοι για διάφορους λόγους δεν έτυχε να εξοικειωθούν με τα οικογενειακά πρότυπα ζωής από την παιδική τους ηλικία,

όπως παιδιά χωρίς γονείς και παιδιά χωρισμένων γονέων. Μέσα από αυτά προκύπτει εύλογα η σημασία της οικογένειας από κοινωνική και παιδαγωγική άποψη, για ζητήματα που αφορούν σε κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς, κοινωνικά πρότυπα και τεχνικές εθισμού στην αγωγή.

- **Πολιτισμική – αξιακή εμβίωση.** Η οικογένεια γίνεται ο κύριος πολιτισμικός βίοτοπος παραγωγής των στοιχείων της πολιτιστικής ταυτότητας ενός έθνους.
- **Το ήθος εργασίας και επικοινωνίας.** Αποτελεί μια λειτουργία διαμόρφωσης ήθους με την οποία το νεαρό άτομο αποκτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά συμπεριφοράς, επικοινωνίας και δράσης που επικρατούν στον ευρύτερο κοινωνικό βίοτοπο.
- **Η πνευματική ευαισθητοποίηση.** Αποτελεί πολλαπλή λειτουργία, η οποία καλύπτει ένα ευρύ φάσμα διαδικασιών ικανοποίησης πνευματικών ορμών και αναγκών του ανθρώπου, όπως είναι η θρησκευτική πίστη και η ιδεολογική ευαισθητοποίηση.

Χρέος της οικογένειας είναι να προστατεύσουν τα παιδιά τους και χρησιμοποιώντας τη γνώση και την πείρα τους, να προετοιμάσουν κατάλληλα τα παιδιά, ώστε σε κάποια χρονική στιγμή να είναι σε θέση, στηριζόμενα στις δικές τους δυνάμεις, ν' αντεπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους και να πάρουν το πηδάλιο της ζωής στα χέρια τους. Συγκεκριμένα, σ' ένα σύστημα σωστής αγωγής η προστασία δεν περιορίζεται μόνο στο «μη», στη διαρκή παρακολούθηση και απαγόρευση, αλλά επεκτείνεται ως το στάδιο της εσωτερικής ενδυνάμωσης κι ενημέρωσης γι' αυτά που ενδέχεται το παιδί να συναντήσει αύριο. Έτσι του παρέχονται μερικά περιθώρια για πρωτοβουλία και αυτενέργεια, για να αποκτήσει αυτοπεποίθηση και τη βεβαιότητα ότι μπορεί να ξεπεράσει μόνο του τη δυσκολία. Και το κυριότερο, *μία σωστή αγωγή κάνει το παιδί ν' αγαπά την δυσκολία.*

Οι γονείς στις σχέσεις τους με το παιδί, θα πρέπει να σέβονται τόσο τη δική τους αξιοπρέπεια όσο και του παιδιού. Ωστόσο για τη σωστή διαπαιδαγώγηση του παιδιού υπάρχουν τρεις βασικές αρχές, οι οποίες είναι: - όχι πόλεμο με το παιδί, - διατήρηση της τάξης και - συνεχής ενθάρρυνση. Οι αρχές αυτές είναι αδιαίρετες και καμία δεν είναι εφαρμόσιμη χωρίς τις άλλες δύο. Αν πολεμάμε το παιδί, δεν θα μπορέσει να μάθει τη διατήρηση της τάξης και χωρίς επιμονή, οι γονείς θα οδηγηθούν στον πόλεμο.

Το παιδί γνωρίζει πολύ καλύτερα να μεταχειρίζεται τους γονείς από ότι αυτοί το ίδιο. Καθώς αφιερώνει όλο του το χρόνο στο να παρατηρεί το περιβάλλον του, γνωρίζει κάθε ασθενές σημείο των γονέων του, καταφέρνει να κάνει αυτό που θέλει και οι γονείς, παρόλο τον αγώνα τους, συνήθως παραδίνονται. Όλοι οι τρόποι ταπείνωσης (φωνές, μαλώματα) πετυχαίνουν μόνο στιγμιαία, αν επιφέρουν ένα κάποιο αποτέλεσμα. Πόσο πιο εύκολα είναι όμως τα πράγματα όπου υπάρχει φιλική σχέση με πραγματική κατανόηση μεταξύ γονέων και παιδιών.

Πολλοί γονείς, από την υπερβολική αγάπη για το παιδί τους και θέλοντας να το προστατεύσουν από κάθε απογοήτευση ή οδυνηρή εμπειρία, αποφεύγουν κάθε κανόνα τάξης, στην προσπάθειά τους να κάνουν τη ζωή του παιδιού τους ευτυχισμένη. Ένα παιδί, όμως, δεν κερδίζεται με την επιείκεια και την υπερπροστασία. Δεν γίνεται συνεργάσιμο και θαρραλέο. Του στερούν τη χαρά της τάξης και την εμπειρία της προσωπικής του δύναμης να επαρκεί στον εαυτό του και είναι χρήσιμο στους άλλους. Από την άλλη πλευρά είναι απαραίτητο να δώσουμε στο παιδί πρωτοβουλία, προσωπική έκφραση και πραγματική ελευθερία, αλλά είναι αδύνατο να υπάρξει ελευθερία χωρίς τάξη και η τάξη χωρίς ελευθερία δεν διαρκεί. Πρέπει όμως να μάθει και ν' αναγνωρίζει ότι η τάξη είναι γι' αυτό ενεργητική. Όταν ένα παιδί αρνείται να υπακούσει στους κανόνες που ρυθμίζουν την οικογενειακή ζωή, πρέπει οι γονείς να το βοηθήσουν να καταλάβει καλύτερα τη σημασία της τάξης. Μπορεί, για παράδειγμα, να δεχθεί ότι θα ήταν ωραίο αν κάθε μέλος της οικογένειας μπορεί να κάνει για μία ή δύο ημέρες, ότι του αρέσει περισσότερο. Έτσι το παιδί θα ανακαλύψει ότι κερδίζει λιγότερο κα χάνει περισσότερο, αν ο πατέρας και η μητέρα κάνουν και αυτοί ότι θέλουν σε μία ορισμένη στιγμή. Επομένως, το παιδί θα μάθει, ότι η τάξη δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα ενός ατόμου αλλά πολλών μαζί.

Το παιδί που μεγαλώνει σε ατμόσφαιρα αγάπης και κατανόησης, είναι πρόθυμο να έχει διάθεση να προσφέρει την συμμετοχή του. Περιτριγυρισμένο από φιλικό και πραγματικό ενδιαφέρον, μεγαλώνει ευτυχισμένο και με την ικανότητα να ανταποκρίνεται στις κοινωνικές απαιτήσεις (Καργάκος, 1984).

2.1. Πατέρας: εννοιολογική προσέγγιση

Ο πατέρας είναι η κεφαλή της οικογένειας. Μέσω της ψυχοσωματικής ιδιοτυπίας του, της σωματικής δύναμης και σκληρότητάς του, είναι εκ φύσεως προορισμένος ως προστάτης της οικογένειας και την προφυλάσσει από εξωτερικούς κινδύνους. “Σε οποιαδήποτε εξωτερική απειλή – πόλεμος, εχθρός, αμφισβήτηση οικονομικών συμφερόντων, τιμή της οικογένειας – μπαίνει μπροστά, ασπίδα για τους δικούς του” (Κατάκη, 1998). Ο πατέρας με την αυθεντικότητά του δίνει στη οικογένεια ενότητα, συνοχή και σταθερή εσωτερική τάξη. Επίσης, προσδίδει σε αυτήν, μέσω της εργασίας του, την ανάλογη κοινωνική θέση και συγχρόνως και το πνευματικό της επίπεδο.

Σκοπός του άνδρα – πατέρα είναι να διαπαιδαγωγήσει τα παιδιά του μέσω της αυθεντίας. Αρχικά, τα παιδιά μαθαίνουν από αυτόν την έννοια και την αξία της αυθεντίας, μαθαίνουν να υπακούουν και έτσι γίνονται ικανά να διαπαιδαγωγηθούν.

Η αγάπη των παιδιών προς τον πατέρα είναι επί το πλείστον ψυχρότερη από εκείνη προς τη μητέρα. Η σχέση παιδιού – πατέρα στηρίζεται περισσότερο στην εκτίμηση και «κρατάει» αποστάσεις. Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι λιγότερο βαθιά και γίνεται θερμότερη και ισχυρότερη, όταν τα παιδιά (ακόμη και τα μεγαλύτερα) αισθάνονται τον πατέρα ως τον καλύτερο σύντροφο και φίλο στα παιχνίδια, στις σχολικές εργασίες και στους περιπάτους.

Το ότι σήμερα η πατρική αγωγή σε πάρα πολλές οικογένειες δεν υφίσταται ή έχει εξασθενήσει, είναι ο σοβαρότερος κίνδυνος για την ομαλή ανάπτυξη των νέων. Χωρίς την πατρική αυθεντία η οικογένεια δεν είναι ασφαλής. Όπου αυτή λείπει, η αγωγή στερείται του ανδρικού στοιχείου και η παιδαγωγική δύναμη της μητέρας έχει μεγαλύτερες απαιτήσεις. Ως πατέρας ο άνδρας αφιερώνεται : στην επαγγελματική του δραστηριότητα στη συντήρηση του σπιτιού, στη διδασκαλία και αγωγή των παιδιών, δίνοντας σε αυτόν πολλαπλές αφορμές για δημιουργική δράση, ενεργοποιούν όλες του τις δυνάμεις, τον διδάσκουν την αυταπάρνηση και την υπευθυνότητα (Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια, 1968). Όσον αφορά την εργασία του, μένει πολλές ώρες έξω από το σπίτι, πολλαπλασιάζοντας τις προσπάθειες να αντλήσει την αίσθηση της δύναμης και της αυτοεκτίμησης, «ανεβαίνοντας» επαγγελματικά. Είναι όμως σίγουρο πως τέτοιου είδους επιτυχία, που δε συνδέεται με την ικανοποίηση συναισθηματικών αναγκών μέσα από τη σχέση με σημαντικά πρόσωπα της ζωής του, δε του δίνει εκείνη

τη βαθύτερη αίσθηση της πραγματικής ευτυχίας. Όμως, όσο περισσότερα υλικά κι αν φέρει, τόσο λιγοστεύει ο χρόνος και η διάθεση για συντροφικότητα. Ό, τι και να προσφέρει στα μέλη τη οικογένειας, τους στερεί την παρουσία του. Ο πατέρας αγωνίζεται να τους προσφέρει, να παίζει το ρόλο του κουβαλητή και αυτοί τον αισθάνονται απόμακρο. Το αποτέλεσμα είναι, ορισμένες φορές να απομονώνεται, να μη μιλάει πολύ και τότε – τότε να βάζει και καμιά φωνή, διατηρώντας έτσι το κύρος του με τον τρόπο που παραδοσιακά ήταν αποδεκτός. Είναι κοινά παραδεκτό, ότι άντρες που κατάφεραν εντυπωσιακά επιτεύγματα αισθάνονται μέσα τους ένα τεράστιο κενό (Κατάκη, 1998).

Σήμερα, είναι ανάγκη κυρίως οι νέοι – αγόρια, να επανακτήσουν την εικόνα του πραγματικού πατέρα, να αναγνωρίσουν την αξία και το κύρος του, να αφυπνιστεί ο ρόλος της πατρότητας, να διαπαιδαγωγηθούν κι αυτοί σε καλούς πατέρες. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί εάν από νωρίς αποκτήσουν τις γνήσιες ανδρικές αρετές, οι οποίες είναι και οι βασικές αρετές του πατέρα, να καλλιεργήσουν την προθυμία τους για την προστασία των αδύνατων μελών της οικογένειας και τέλος να δραστηριοποιηθούν για το καλό της οικογένειας και κατ' επέκταση και την κοινωνίας.

Για μία ολοκληρωμένη οικογένεια, απαιτείται η συνύπαρξη άνδρα και γυναίκας. Για την ανατροφή – διαπαιδαγώγηση των παιδιών, είναι αναγκαία η παροχή όλων των βασικών στοιχείων της ταυτότητάς τους. Η διαφορά, όμως, ανάμεσα στον άνδρα και στη γυναίκα δε βρίσκεται στα στοιχεία της ταυτότητάς τους αυτά καθαυτά, που ουσιαστικά είναι τα ίδια, αλλά στο πως εκφράζονται μέσα στην οικογένεια.

2.2. Ο άντρας που πρόκειται να γίνει σύζυγος και πατέρας

*«Είναι δύσκολο να είναι κανείς πατέρας
γιατί είναι δύσκολο να είναι άντρας»*

Μπερνάρ Μυλντόρφ

Άντρας: η φανερή δύναμη και η κρυμμένη αδυναμία. Το θέμα «Άντρας» φαίνεται από τη μία μεριά τόσο γνωστό, αφού στο κοινωνικό επίπεδο, άντρες βλέπουμε κι ακούμε συνεχώς να δρουν, να δημιουργούν, να ενεργούν, να οικοδομούν, να πολεμούν και να καταστρέφουν. Αυτοί, αντίθετα από τις γυναίκες, φαίνεται να ξέρουν τι θέλουν και πώς να το αποκτήσουν. Οι αναστολές, τα δάκρυα, τα παράπονα, η πίκρα, οι διεκδικήσεις, οι «επαναστάσεις», αποτελούν προνόμιο των γυναικών. Οι άντρες δείχνουν ικανοποιημένοι από τον εαυτό τους, μοιάζουν να τα έχουν όλα: δύναμη, σιγουριά, άπειρες δυνατότητες κι ευκαιρίες – στο κάτω - κάτω αυτοί έφτιαξαν την κοινωνία όπως είναι.

Ακόμα πριν γεννηθεί, πριν βγει στον κόσμο, το αγόρι έχει φορτωθεί με τις προσδοκίες των δικών του. Είναι αυτός που θα εκπληρώσει όλα τα όνειρα των γονιών του. Συνδέεται άρρηκτα με τη βελτίωση των συνθηκών ζωής, την κοινωνική άνοδο, τη σταθερότητα και τη διαίωνιση της οικογενειακής μονάδας. Το οικογενειακό όνομα διατηρείται από γενιά σε γενιά με τα αγόρια. Και ο πατέρας και η μητέρα στον παραδοσιακό χώρο είχαν πολλά να ωφεληθούν από τον ερχομό του αγοριού. Ο πατέρας αποκτούσε συμπαραστάτη στον αγώνα για την επιβίωση. Μαζί με το γιο θα μοιραστεί την καθημερινή δουλειά και καθώς, θα περνούν τα χρόνια η μειωμένη δική του σωματική δύναμη θα συμπληρώνεται και σιγά – σιγά θα αντικαθίσταται από τη δύναμη του γιου του. Ο γιος θα απομακρυνθεί από την οικογένεια μόνο για να επωμιστεί πρόσθετες ευθύνες για τη συντήρηση της οικογένειας (Κατάκη, 1998).

Αφού ενηλικιωθεί και είναι σε θέση να αποκτήσει μόνος του τα απαραίτητα για τη συντήρησή του αγαθά, θα αισθανθεί την ανάγκη για συντροφικότητα και την αναζήτηση της ταυτότητας του άλλου φύλου. Είναι πλέον ώριμος και σε θέση να κάνει τις επιλογές του και μέσα σ' αυτές, είναι και η επιλογή της κατάλληλης συντρόφου, για να δημιουργήσει τη δική του οικογένεια και να γίνει πατέρας.

Η συμβολή του πατέρα αρχίζει πριν γεννηθεί το παιδί. Έτσι λοιπόν εκείνος που σκέπτεται να παντρευτεί και να γεννήσει παιδιά, πρέπει προ του γάμου να έχει λύσει αρκετά καινά προβλήματα. Πρώτα – πρώτα πρέπει να έχει την ανάλογη ηλικία. Για ένα έφηβο είναι πολύ βαρύ το οικογενειακό φορτίο, αν και δυστυχώς υπάρχουν περιπτώσεις τέτοιων νέων, που παντρεύονται προτού εκπληρώσουν τις σπουδές τους ή τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις. Το χειρότερο είναι να έχουν και παιδιά όταν φεύγουν να υπηρετήσουν την στρατιωτική τους θητεία.

Ένας νεαρός πατέρας πιθανόν να μην έχει την πρέπουσα σωφροσύνη. Πριν υπάρξει κανείς σαν ώριμος πατέρας, πρέπει ν' αναδειχτεί ώριμος άντρας και σύζυγος. Μια ώριμη πατρότητα προϋποθέτει ώριμη αντρικότητα. Ο νεαρός πατέρας είναι δύσκολο ν' αποκολληθεί από την μητέρα του και καθώς είναι προσηλωμένος σ' αυτή, αδυνατεί να παίξει σωστά το ρόλο του απέναντι στην οικογένειά του. Οπωσδήποτε θα ήταν σφάλμα και το αντίθετο δηλαδή το να παντρευτεί κάποιος σε μεγάλη ηλικία. Και στην περίπτωση αυτή θα προκύψουν προβλήματα. Μια μεγάλη διαφορά ηλικίας και παιδιών μπορεί ν' αποτελέσει εμπόδιο στην ψυχική τους ισορροπία. Ένας άντρας κάποιας ηλικίας έχει οπωσδήποτε απολέσει πολλή ζωτικότητα, την οποία θα στερηθεί η οικογένειά του.

Εκτός της ηλικίας πρέπει να υπάρχουν κι άλλες προϋποθέσεις, όπως σωματική και ψυχική υγεία και εργασία, που αν δεν υπάρχουν δεν μπορούμε να μιλάμε για μια σίγουρη αγωγή. Ο μελλοντικός σύζυγος και πατέρας, πάνω απ' όλα πρέπει να έχει επίγνωση των ευθυνών του. Να ξέρει τι κάνει, τι θα συμβεί, τι τον περιμένει, τι θα ζητήσει από τη σύζυγό του και γιατί τέλος πάντων παντρεύεται. Είναι αρκετές βέβαια οι περιπτώσεις, που ο άντρας ζητάει στο πρόσωπο της συζύγου μια στοργική μάνα. Αυτό βέβαια οφείλεται στη δική του αγωγή και στο είδος των σχέσεών του με τη μάνα του. Ένας τέτοιος πατέρας δεν μπορεί παρά να διαδραματίσει αρνητικό ρόλο στην οικογένεια. Επίσης είναι πρόπον να ξέρει ο υποψήφιος σύζυγος, ότι στις σχέσεις του με τη σύζυγό του, η ερωτική επαφή δεν είναι το παν. Είναι κάτι κι αυτό οπωσδήποτε, αλλά ποτέ το μόνο.

Χρειάζεται οπωσδήποτε κατάλληλη διαπαιδαγώγηση, ο αυριανός σύζυγος και πατέρας για να μπορεί να παίξει σωστά το ρόλο του. Δεν αρκεί ποτέ το γεγονός να παντρευτείς μια γυναίκα και μαζί της να κάνεις παιδιά. Δε φτάνει μόνο να γίνεις πατέρας. Το να γίνεις πατέρας είναι εύκολο, το να είσαι πατέρας είναι δύσκολο. Είναι

απαραίτητο ο αυριανός πατέρας να κατέχει στοιχειώδεις ψυχολογικές γνώσεις γιατί έτσι θα μπορεί να αποφεύγει βασικά σφάλματα που θα είχαν άσχημες επιπτώσεις στο παιδί. Για παράδειγμα, πρέπει να ξέρει ότι το παιχνίδι είναι βασική ανάγκη για το παιδί – το παιδί των 2,5 ή 3,5 ετών θέλει να αυτοεπιδεικνύεται και να το προσέχουν οι γύρω του, πράγμα απαραίτητο για την ισχυροποίηση του εγώ του. Έτσι ένας πατέρας που ενεργεί αντίθετα με τα παραπάνω, από άγνοια, φέρνει δυσάρεστα αποτελέσματα στην προσωπικότητα των παιδιών.

Ένα πολύ σπουδαίο θέμα για τον άντρα που πρόκειται να παντρευτεί είναι βέβαια η εκλογή της συζύγου. Πριν επιλέξει ποια γυναίκα να πάρει, κατά κύριο λόγο οφείλει να κάνει μια αυτοκριτική και αυτοεκτίμηση. Όταν ο ίδιος είναι φαύλος, ασεβής, ανήθικος ή υποφέρει ψυχοσωματικά, θα μπορέσει να εξασφαλίσει την καλή καταγωγή, τη σωματική και ψυχική υγεία των παιδιών του. Ο πατέρας, όπως φυσικά και η μητέρα, πρέπει να γνωρίζει καλά τους νόμους της κληρονομικότητας και ποιες επιδράσεις ασκεί το περιβάλλον, μέσα στο οποίο θα ζήσει το παιδί. Επίσης πρέπει να ξέρει ότι, παρατεταμένες μέθες δικές του κατά τη διάρκεια της συλλήψεως του παιδιού ή χρήση ναρκωτικών ή αφροδίσια νοσήματα, θα έχουν ίσως δυσμενείς επιδράσεις στην υγεία και τη νοημοσύνη ενός παιδιού.

Επομένως, η συμπεριφορά του συζύγου προς τη έγκυο σύζυγο θα πρέπει να είναι τρυφερή. Κανγάδες, ξυλοδαρμοί, ύβρεις, είναι πράγματα που μόνο κακά μπορεί να φέρουν. Πέρα όμως απ' αυτά, ένας σύζυγος που περιμένει παιδί από τη γυναίκα του, πρέπει και να το θέλει αυτό το παιδί. Να το αγαπά προτού να γεννηθεί (Γκαλντέμη, 1982).

2.3. Ρόλος και λειτουργία του πατέρα. Ιστορική ανασκόπηση στο ρόλο του πατέρα

Στη διάρκεια της προκλασσικής εποχής (ως το 800π.χ.), όλες οι ανθρώπινες κοινωνίες αναγνωρίζουν ένα ειδικό δεσμό ανάμεσα στο παιδί με ένα ή περισσότερους «πατέρες». Ο πατέρας κάλυπτε ειδικές κοινωνικές και κύρια θρησκευτικές λειτουργίες. Οι πολιτισμοί εκείνοι δεν αποδέχονταν το βιολογικό ρόλο του πατέρα στην αναπαραγωγή.

Στην αρχαία Ρωμαϊκή οικογένεια, η οποία ήταν κυρίως μονογαμική, ο πατέρας κατέχει απόλυτο δικαίωμα ζωής και θανάτου πάνω στα παιδιά του. Ο πατέρας διοικούσε το γιο μέχρι το θάνατό του. Ο πατέρας είχε καλύτερη θέση στην κοινωνία από τον άνδρα χωρίς οικογένεια.

Ως το 1750, η Ευρωπαϊκή και λιγότερο η Αμερικάνικη οικογένεια ήταν πατριαρχική και εκτεταμένη. Μεγάλες ομάδες από κάθε φυλή ζούσαν σε χώρους πολλαπλών χρήσεων χωρίς δυνατότητα για ιδιωτική ζωή και οικειότητα. Ο πατέρας – πατριάρχης ήταν η τοπική εξουσία στη φεουδαρχική πολιτική ιεραρχία.

Στην προβιομηχανική εποχή γυναίκες και παιδιά ήταν υποδεέστερες και υποτελείς των ανδρών. Την περίοδο αυτή, καθώς ο χώρος κατοικίας συνέπιπτε με το χώρο κατοικίας, οι γυναικείοι και ανδρικοί ρόλοι που διαμορφώνονταν στο πλαίσιο της οικογένειας, αν και ήταν διαφορετικοί, ήταν περισσότερο ισότιμοι, και η θέση που κατείχε κάθε σύζυγος δεν ήταν υποδεέστερη από τη θέση του άλλου.

Συγκεκριμένα, οι γυναίκες που είχαν ως πρωταρχική τους απασχόληση την ανατροφή των παιδιών και τις καθημερινές οικιακές εργασίες, συγχρόνως είχαν κι άλλες ενασχολήσεις, π.χ. έραβαν, ύφαιναν, κτλ. Εξάλλου παρά το γεγονός ότι υπήρχε σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στις ανδρικές και τις γυναικείες εργασίες, οι άνδρες από μόνοι τους δεν μπορούσαν να λειτουργήσουν τη γεωργική εκμετάλλευση που, αναμφίβολα, στηριζόταν στη συμβολή δυο ξεχωριστών εργατικών χεριών. Οι γυναίκες λοιπόν, την περίοδο αυτή αποτελούν τους συνεργάτες των ανδρών στην οικογενειακή επιχείρηση, ενώ η συμβολή τους αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα της οικογενειακής μονάδας. Οικογένεια και οικιακή οικονομία αποτελούν επομένως, τους ρυθμιστικούς παράγοντες των κοινωνικών ρόλων κατά την περίοδο αυτή, ενώ θα πρέπει να τονιστεί ότι η εργασία των γυναικών, που συνδυάζεται με την οικιακή εργασία, εξαρτάται από τις εκάστοτε ανάγκες της οικογένειας και δεν θεωρείται ως μη παραγωγική.

Με τη συνεχή εκβιομηχάνιση όλων των δυτικών κοινωνιών, από το 19^ο ήδη αιώνα, η οικογένεια παύει να είναι μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης και γίνεται, μονάδα κατανάλωσης, ενώ παρατηρείται αναδίπλωση και σταθεροποίηση της οικογενειακής ομάδας με την επικράτηση των «πυρηνικών-συζυγικών» οικογενειών που λειτουργούν αυτόνομα. Στο νέο αυτό οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο η «παραγωγική» εργασία των μελών της οικογένειας μετατίθεται έξω από το σπίτι, ενώ ο

αριθμός των γυναικών με εξωοικιακή, αμειβόμενη εργασία περιορίζεται, μια και «ιδανική σύζυγος είναι αυτή που κάθεται σπίτι της». Οι γυναίκες λοιπόν, από παραγωγικές μεταβάλλονται σε καταναλώτριες, ενώ, όπως πολλοί ανθρωπολόγοι και ιστορικοί επισημαίνουν, εξ αρχής, μόλις ένας τεχνολογικός νεωτερισμός εισάγεται, υπάρχει η τάση να οικειοποιείται από τους άνδρες. Έτσι η θέση των γυναικών βελτιώνεται σημαντικά εξαιτίας των τεχνολογικών αλλαγών, (ηλεκτρισμός, γκάζι, τρεχούμενο νερό, κλπ.) αφού την διευκολύνουν στην πραγματοποίηση των εργασιών του νοικοκυριού (Μαράτου – Αλιπράντη, 1995). Με την εκβιομηχάνιση όμως, οι άνδρες παραγκωνίζονται. Το κύρος και η δύναμή τους υποβαθμίζεται καθώς οι γυναίκες, εξαρτώνται με την παραγωγική διαδικασία. Οι άνδρες των χαμηλών οικονομικών τάξεων δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να καλύψουν τις βιοτικές ανάγκες της οικογένειας.

Η οικονομική ανεξαρτησία έδωσε στη γυναίκα προσωπική ανεξαρτησία, γεγονός που επηρέασε σημαντικά πολλούς τομείς της κοινωνικής ζωής και σίγουρα τις συνθήκες γάμου και τους οικογενειακούς ρόλους. Η γυναίκα πλέον, βγαίνει στην αγορά εργασίας και αποκτά εξωοικιακές δραστηριότητες. Η σημαντική αυτή εξέλιξη οδηγεί σταδιακά στον επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών ρόλων των συζύγων, και οι οικογένειες «διπλής απασχόλησης», με «αδιαφοροποίητους συζυγικούς ρόλους», αυξάνονται συνεχώς, ενώ η συμμετοχή του άνδρα στην οικιακή σφαίρα γίνεται ολοένα και πιο ουσιαστική. Παράλληλα η εργαζόμενη σύζυγος και μητέρα αποτελεί πλέον το καινούργιο γυναικείο μοντέλο με κύρος, σε αντίθεση με τη θέση της γυναίκας-νοικοκυράς που θεωρείται υποδεέστερη. Το πέρασμα από τη «συγγενική» στη «συζυγική οικογένεια», τη σύγχρονη μορφή οικογένειας που απαρτίζεται από τους γονείς και τα παιδιά τους, ανταποκρίνεται στην ιδεολογία για ένα κατά το δυνατό ανεξάρτητο άτομο. Ορισμένοι από τους παράγοντες λοιπόν, που συντέλεσαν στην οικονομική ανάπτυξη και επομένως στην ανεξαρτησία των ατόμων είναι (Μαράτου – Αλιπράντη, 1995) :

- Οι τεχνολογικές αλλαγές που διευκολύνουν και απλοποιούν την πραγματοποίηση των οικιακών εργασιών, τόσο από την πλευρά των γυναικών, όσο και από αυτή των ανδρών, αφού διευκολύνεται η συμμετοχή τους.

- Οι αυξανόμενες κοινωνικές παροχές από το κράτος. Η σταδιακή αύξηση των παιδικών σταθμών και των νηπιαγωγείων διευκόλυνε όλες της γυναίκες-μητέρες που ασκούν εξωοικιακή επαγγελματική απασχόληση.
- Οι αλλαγές στον κύκλο ζωής των γυναικών. Όπως γνωρίζουμε, η εργασία των γυναικών είναι άρρηκτα δεμένη με τον κύκλο ζωής τους και κανονίζονταν από τους ρυθμούς της οικογένειας.
- Η επιστροφή του συζύγου στο σπίτι. Η αλλαγή αυτή συνδέεται με τους μετασηματισμούς που πραγματοποιήθηκαν όσον αφορά τους τρόπους ζωής και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου γενικότερα. Έτσι, οι δραστηριότητες πραγματοποιούνται από κοινού και από τους δυο συζύγους, ενώ η ανδρική παρουσία στο σπίτι γίνεται ολοένα και πιο έντονη.
- Η σταδιακή μεταβολή των αντιλήψεων των ατόμων για τους ρόλους των δυο φύλων. Η γυναικεία εξωοικιακή επαγγελματική απασχόληση αντιμετωπίζεται από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού πιο θετικά και δε θεωρείται ασυμβίβαστη, κυρίως από τους άνδρες, με τις οικογενειακές υποχρεώσεις.

Με την διερεύνηση του κοινωνικού περιβάλλοντος η σύγχρονη πυρηνική οικογένεια έγινε μικρότερη και οι ενδοοικογενειακές σχέσεις εντονότερες. Οι γονείς έχουν τον κύριο ρόλο στην ικανοποιητική προσαρμογή των παιδιών στο κοινωνικό περιβάλλον. Η κατανόηση της σύγχρονης αντίληψης αλλά και της σύγχυσης που υπάρχει σχετικά με την πατρότητα, είναι δυνατή μόνο μέσα από μια αναδρομή στον παραδοσιακό ρόλο του πατέρα και τις αλλαγές που έχουν συμβεί στην αντίληψη του πατρικού ρόλου.

Ο ρόλος του πατέρα στην παραδοσιακή οικογένεια ήταν απόλυτα καθορισμένος, περιορίζονταν στις προμήθειες της οικογένειας, ώστε η μητέρα να μπορεί να αφοσιώνεται στο μέγαλωμα των παιδιών. Η δική του αλληλεπίδραση με τα παιδιά ήταν περιορισμένη. Παρά το γεγονός ότι ο ρόλος του «καλού προμηθευτή» εκπληρωνόταν μέσα από τις επαγγελματικές του προσπάθειες, υπήρχαν και άλλες προσδοκίες από το ρόλο του. «Η κοινωνία απαιτούσε από τον πατέρα να είναι αντικειμενικός στις συναισθηματικές εκδηλώσεις του, να έχει ικανότητες διάσωσης και ελέγχου των κρίσεων καθώς και ικανότητες συνεργασίας με τους άλλους» (Benson, 1968).

Οι πατέρες όντας όλο και λιγότερο ορατοί και εμπλεγμένοι μέσα στην οικογένεια, έφθασαν να αντικατασταθούν από το ανδρικό μοντέλο που πρόβαλε η τηλεόραση : άνδρες δραστήριοι, περιπετειώδεις, δελεαστές γυναικών, που έχουν πάντα δίκιο.

Έρευνες και μελέτες για το ρόλο του πατέρα, άρχισαν να πραγματοποιούνται πρόσφατα και σημαντικά αργότερα από τις μελέτες για τον αντίστοιχο γυναικείο σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι ερευνητές επί σειρά ετών ασχολούνταν κατά κύριο λόγο με τη μητέρα, ενώ ο πατέρας αγνοούνταν παντελώς. Τόσο οι υποστηρικτές της ψυχαναλυτικής όσο και οι υποστηρικτές της θεωρίας του δεσμού (attachment theory), επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους στη σχέση μητέρα – βρέφους – παιδιού, καθώς πίστευαν πως η μητέρα είναι εκείνη που επηρεάζει το παιδί σε όλους τους τομείς της ανάπτυξης του, ενώ η αξία της σχέσης πατέρα – παιδιού περιορίζεται στην οικονομική και συναισθηματική υποστήριξη της μητέρας (Bowlby, 1951).

Γύρω στις αρχές της δεκαετίας του '70 ο πατέρας άρχισε να αποτελεί ξεχωριστό αντικείμενο μελέτης, όχι μόνο ως προς τη σημασία της συμμετοχής του στην ανατροφή των παιδιών ή τις επιδράσεις της απουσίας του στην ανάπτυξη των τελευταίων, αλλά και ως προς τη δυναμική του ρόλου του και τα προβλήματα της πατρότητας αυτής καθαυτής (Καλλινικάκη, 1992). Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλε σημαντικά η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας, καθώς και η ανάπτυξη του φεμινιστικού συστήματος.

Ωστόσο θα πρέπει να διακρίνουμε εδώ και πριν προχωρήσουμε σε διεξοδική ανάλυση του ρόλου του πατέρα, δυο τελειώς διαφορετικά επίπεδα της έννοιας του πατέρα : το κοινωνικό και το ψυχικό. Στο κοινωνικό επίπεδο το οποίο αντιπροσωπεύει το «ρόλο» του πατέρα, εντάσσονται τόσο ο «καλός» πατέρας, ο οποίος σύμφωνα με τους εκάστοτε κοινωνικούς κανόνες είναι εκείνος που χαρακτηρίζεται από την προσαρμογή του σε ένα πρότυπο ή μια εικόνα του πατέρα όσο και ο «κακός» πατέρας. Το ψυχικό επίπεδο από την άλλη πλευρά, αναφέρεται στην ψυχολογική «λειτουργία» που έχει ο πατέρας για ένα παιδί και η οποία αφενός μεν δίνει νόημα στην ίδια την πατρότητα, αφετέρου δε η ενέργεια ή η αδράνεια της προκαλεί ορισμένα συμπτώματα στο παιδί. Πρόκειται δηλαδή για την προσωπική πλευρά της λειτουργίας του πατέρα στην οποία αναγόμεστε, στη φροϋδική εικόνα, από την οικογένεια, αφού στην οικογένεια ο πατέρας αποκτά νόημα για το υποκείμενο μέσα από το οιδιπόδειο σύμπλεγμα, εν αντιθέσει με την κοινωνία που είναι αυτή που καθορίζει και

διαμορφώνει το ρόλο του πατέρα μέσα από τις εκάστοτε ιστορικές και πολιτισμικές συνθήκες (Κανελλοπούλου, 1992).

Ως προς την ψυχολογική προσέγγιση του ρόλου του πατέρα ή αλλιώς την λειτουργία αυτού στην ανάπτυξη του παιδιού, οι ψυχαναλυτές υποστηρίζουν ότι στη δυναμική σχέση μητέρας – παιδιού αυτός είναι που διαδραματίζει τον τρίτο σημαντικότερο ρόλο προκειμένου για την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, καθώς θα κόψει τον ψυχολογικό ομφάλιο λώρο που συνδέει την μητέρα με το παιδί και θα συμβάλλει έτσι στην καλύτερη δυνατή επίτευξη της διαδικασίας του αποχωρισμού (Mahler, Pine & Bergan, 1975). Μέσα από την προσπάθεια του να βοηθήσει το γιο του να εγκαταλείψει τις πρώιμες ταυτίσεις του με τη μητέρα εξαιτίας της σχέσης προσκόλλησης που έχει αναπτύξει μαζί της και να ενισχύσει αντίθετα την ταύτιση του με τον ίδιο, θα κατορθώσει να καταστήσει το γιο του ικανό να διαμορφώσει το ρόλο του φύλου του και να υιοθετήσει τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας, τη συμπεριφορά, τα συναισθήματα, τις αξίες, τα κίνητρα και τις απόψεις του (Greenson, 1968, Λύτρα, 2002).

Οι ψυχαναλυτές υποστηρίζουν δηλαδή ότι προκειμένου το παιδί να λύσει τη κρίση του οιδιπόδειου συμπλέγματος, δηλαδή το φόβο που αισθάνεται προς το πατέρα, τον οποίο αντιλαμβάνεται ως ερωτικό του αντίζηλο, εξαιτίας του ερωτικού ενδιαφέροντος που εκδηλώνει η μητέρα προς αυτόν, ταυτίζεται μαζί του, με στόχο να αποφύγει έτσι το άγχος της τιμωρίας των αιμομικτικών του επιθυμιών από το πατέρα με τη μορφή του ευνουχισμού (Ιωαννίδης, 1997). Μέσα από την ταύτιση αυτή, την «ταύτιση με τον επιτιθέμενο» ή «αμυντική ταύτιση» όπως ονομάζεται του παιδιού, και συγκεκριμένα του αγοριού με τον πατέρα, επιτυγχάνεται η καλύτερη δυνατή προσαρμογή του στο κοινωνικό σύνολο (Payne & Mussen, 1956).

Σε αντίθεση με την ψυχανάλυση, η θεωρία της κοινωνικής μάθησης υποστηρίζει ότι η παρατήρηση και η μίμηση διαμορφώνουν την συμπεριφορά του παιδιού, ενώ οι αμοιβές και οι ποινές συντελούν στη διαμόρφωση του ρόλου του φύλου τους. Κρίνεται επομένως πρωταρχικής σημασίας η επιβράβευση της θετικής συμπεριφοράς του παιδιού από τον πατέρα του προκειμένου αυτό να ταυτιστεί μαζί του, καθώς εδώ η μίμηση δεν προϋποθέτει εσωτερικές διεργασίες και αναφέρεται μόνο σε εκείνες τις μορφές συμπεριφοράς που αμείβονται, σε αντίθεση με την ψυχαναλυτική θεωρία, όπου

3.1. Ο ρόλος του πατέρα στην ανάπτυξη του παιδιού

Οι γονείς είναι οι πιο σημαντικοί παράγοντες στη διεργασία μέσα από την οποία τα παιδιά αποκτούν συμπεριφορές, πεποιθήσεις, κριτήρια αξιολόγησης, συναισθηματική ωριμότητα και κίνητρα για μάθηση (Καλλινικάκη, 1992). Και οι δυο γονείς επηρεάζουν την ανάπτυξη του παιδιού. Το ποιος γονέας είναι πιο σημαντικός ποικίλλει ανάλογα με την ηλικία του παιδιού, το φύλο του, την ιδιοσυγκρασία του και τις περιβαλλοντικές συνθήκες. Επιπλέον, πολλές φορές δεν έχει κανένα νόημα να θεωρούμε ότι οι επιδράσεις του κάθε γονέα, συντελούνται χωριστά και ανεξάρτητα. Η ψυχική υγεία του ενός γονέα επηρεάζει την ψυχική υγεία του άλλου, ακόμη μπορεί να επηρεάζει και την όλη συζυγική σχέση (Μανωλόπουλος, Τσιάντης, 1987).

Ερευνητές και κλινικοί επικεντρωμένοι στη μητέρα ως το σημαντικό πρόσωπο στην εξέλιξη του παιδιού, παράβλεπαν επί πολλά χρόνια τη λειτουργία του πατέρα στην πνευματική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, με αποτέλεσμα να αγνοείται έτσι η πολύ μεγάλης σημασίας επίδραση του πατέρα όχι μόνο στο παιδί αλλά και στη σχέση αλληλεπίδρασης του με τη μητέρα. Αυτός επηρεάζει την ομαλή πορεία της δυαδικής σχέσης μητέρας – παιδιού. «Ρόλος του είναι αφενός μεν να παραμείνει σε κάποια απόσταση για να επιτρέψει την ανάπτυξη της σχέσης μητέρας – παιδιού αφετέρου δε να βρίσκεται αρκετά κοντά για να αποτρέψει τη μητέρα να απορροφηθεί ολοκληρωτικά από το μωρό της» (Καλλινικάκη, 1992). Ο πατέρας άσχετα από το μέγεθος της αλληλεπίδρασης του με το παιδί παίζει ενεργό ρόλο στην ανάπτυξή του. Το πώς το βρέφος βιώνει τον πατέρα εξαρτάται από τη συναισθηματική διαθεσιμότητα του πατέρα.

Η επίδραση του πατέρα φαίνεται ήδη ακόμα από την βρεφική ηλικία. Μια έρευνα έδειξε ότι αγοράκια μόλις 5 μηνών, τα οποία είχαν πολλές επαφές με τους πατέρες τους αισθάνονταν πιο άνετα όταν περιβάλλονταν από αγνώστους μεγαλύτερους σε ηλικία, καθώς έβγαζαν περισσότερους ήχους και δυσανασχετούσαν λιγότερο όταν οι άγνωστοι τα έπαιρναν αγκαλιά σε σχέση με βρέφη των οποίων οι πατέρες δεν συμμετείχαν στην ανατροφή τους (Gottman, 2000).

Η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συναισθηματική εμπλοκή του πατέρα με τα παιδιά του έχει βρεθεί ότι σχετίζεται με υψηλή κοινωνική προσαρμοστικότητα αυτών, ανάπτυξη

των γνωστικών τους ικανοτήτων και καλή ψυχοσυναισθηματική κατάσταση. Τόσο όσο αναφορά τους πατέρες που ζουν στο ίδιο σπίτι με τα παιδιά τους όσο κι αυτούς που βρίσκονται μακριά τους, η ενεργός συμμετοχή τους στην ανατροφή των παιδιών τους κι όχι η επιφανειακή επαφή μαζί τους, είναι αυτή που φαίνεται πως δρα αποφασιστικά (Λύτρα, 2002). Έτσι η έντονα στενή σχέση πατέρα – παιδιού, ιδιαίτερα στην εφηβεία έχει σαν αποτέλεσμα την έλλειψη επιθετικής συμπεριφοράς και την ύπαρξη υψηλής σχολικής επίδοσης από πλευράς των παιδιών, ενώ τα προστατεύει επίσης από ενδεχόμενη εμπλοκή τους σε εγκληματικές ενέργειες και την εμπειρία συναισθηματικού άγχους. Οι πατέρες επίσης έχει αποδειχθεί ότι ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να είναι ανταγωνιστικά, ανεξάρτητα και ριψοκίνδυνα, μαθαίνοντας έτσι να στηρίζονται περισσότερο στον εαυτό τους και στις δυνάμεις τους και αποκτώντας με τον τρόπο αυτό μεγαλύτερη αυτάρκεια και αυτονομία (Hadfield, 1979).

Ιδιαίτερα ως προς την σχολική επίδοση των παιδιών και τις σχέσεις με τους συνομήλικους οι έρευνες δείχνουν ότι ο πατέρας μπορεί να επηρεάσει τα παιδιά έτσι όπως δεν μπορεί μια μητέρα. Συγκεκριμένα ο πατέρας βοηθά τα παιδιά να βρίσκουν την ισορροπία τους ανάμεσα στην ανδρική διεκδικητικότητα και την αυτοσυγκράτηση με αποτέλεσμα να μαθαίνουν τον αυτοέλεγχο και την αναβολή της ικανοποίησης τους για περισσότερο χρόνο, δεξιότητες που κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικές καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, αναζητούν φίλους και κυνηγούν την επιτυχία στο σχολείο (Gottman, 2000).

Πολλοί ερευνητές πιστεύουν ότι η επίδραση του πατέρα συντελείται κυρίως μέσα από το παιχνίδι. Το στίλ του παιχνιδιού που υιοθετεί ο πατέρας είναι τελείως διαφορετικό από εκείνο της μητέρας. Όντας σωματικό, ιδιαίτερα τραχύ και θορυβώδες, ιδιοσυγκρασιακό και απρόβλεπτο, γίνεται πολύ συναρπαστικό, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει στα παιδιά να βιώσουν αφενός μεν τη συγκίνηση του μικρού και ελεγχόμενου φόβου, αφετέρου δε να διασκεδάσουν και να ευχαριστηθούν. Βοηθά έτσι τα παιδιά να μάθουν τα συναισθήματα τους γεγονός που συμβάλλει στην καλύτερη δυνατή διαμόρφωση της δικής τους συμπεριφοράς απέναντι στους άλλους όντας ούτε πολύ νωθροί αλλά ούτε και πολύ παρορμητικοί (Gottman, 2000).

Κεντρικό θέμα των μελετών του ρόλου του πατέρα στην ανάπτυξη του παιδιού αποτελεί η επίδραση του στη διαμόρφωση του ρόλου του φύλου και της ταυτότητας

του παιδιού. Έχει διαπιστωθεί ότι οι δοτικοί και διαθέσιμοι πατέρες συνεισφέρουν θετικά στον προσανατολισμό αγοριών και κοριτσιών στα χαρακτηριστικά του φύλου τους σε κάθε στάδιο ανάπτυξής τους. Όμως η συμβολή του πατέρα στην ανάπτυξη του ρόλου του φύλου δεν περιορίζεται στην κατανόηση των ατομικών διαφορών σε ότι αφορά την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα. Επηρεάζει όλες τις όψεις της γνωστικής, συναισθηματικής και κοινωνικής λειτουργίας του παιδιού (Αποστολόπουλος, 1998). “Οι Sears, Pintler & Sears (1946) έδειξαν ότι όταν ο πατέρας απουσιάζει από το σπίτι τα αγόρια προσχολικής ηλικίας δυσκολεύονται να υιοθετήσουν τις κατάλληλες και αντίστοιχες προς το ρόλο του φύλου τους συμπεριφορές, ενώ αντίθετα αυτές ενισχύονται όταν ο πατέρας είναι παρών και προτρέπει τα παιδιά του να τον μιμηθούν και να ταυτιστούν μαζί του, ενώ παράλληλα τα αμείβει όταν αυτό συμβαίνει. Ωστόσο αυτό που έχει αποδειχθεί πως παίζει το σημαντικότερο ρόλο στην απόκτηση από πλευράς των παιδιών της ταυτότητας του ρόλου του φύλου τους είναι όχι τόσο η απλή παρουσία του πατέρα αλλά η θετική αλληλεπίδρασή του μαζί τους. Έτσι μόνο όταν ο πατέρας είναι ζεστός, τρυφερός και δείχνει κατανόηση στα προβλήματα των παιδιών του και όχι όταν είναι ψυχρός, απόμακρος και αμέτοχος ως προς οτιδήποτε αφορά τη ζωή και την ανατροφή τους συμβάλλει στην υιοθέτηση των χαρακτηριστικών του φύλου τους (Payne & Mussen, 1956).

Το πιο σημαντικό είναι να είναι ο πατέρας συναισθηματικά παρών και όχι απλά φυσικά παρών για το παιδί του φαίνεται και από μια σειρά ερευνών σχετικά με την επίδοση των παιδιών σε διάφορες περιπτώσεις. Έτσι στις περιπτώσεις πατέρων που λειτουργούσαν ως συναισθηματικοί μέντορες των παιδιών τους, δεν απέρριπταν δηλαδή ούτε κατέκριναν τα αρνητικά συναισθήματα των παιδιών τους, αλλά αντίθετα έδειχναν ενσυναίσθηση και πρόσφεραν καθοδήγηση σε αυτά προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους, παρατηρήθηκαν υψηλές σχολικές επιδόσεις των παιδιών τους και καλές σχέσεις με τους συνομήλικους τους, καθώς και έλλειψη επιθετικότητας και παραβατικής συμπεριφοράς (Gottman, 2000).

Ως προς την διαχρονική ισχύ της επίδρασης του πατέρα στο παιδί αναφέρεται μια μελέτη που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1950 και η οποία τότε εξέτασε παιδιά ηλικίας πέντε ετών ως προς την σχέση με τους πατέρες τους. Τα παιδιά των οποίων οι πατέρες συμμετείχαν στην ανατροφή τους και είχαν αναπτύξει μαζί τους μια σχέση αγάπης

και κατανόησης έγιναν αργότερα πιο συμπονετικοί ενήλικες, είχαν καλύτερες κοινωνικές σχέσεις, καθώς κι ευτυχέστερους και μακροβιότερους γάμους σε σχέση με τα παιδιά εκείνα των οποίων οι πατέρες ήταν μη υποστηρικτικοί, αυταρχικοί και τιμωριτικοί (Gottman, 2000).

Το παιδί, γενικότερα, έχει ανάγκη της πατρικής επιρροής. Κάθε πατέρας που ενδιαφέρεται περισσότερο για την ευτυχία του παιδιού του, παρά για το προσωπικό του γόητρο, θα βρει τρόπο να βοηθήσει τη μητέρα στο δύσκολο έργο της ανατροφής των παιδιών και διάφορες μελέτες τονίζουν τη συμβολή του πατέρα στην ηθική ανάπτυξη του παιδιού. Με την καθοδήγηση του πατέρα αποκτά τη γνώση, την έννοια της υπευθυνότητας και την ικανότητα για αυτοέλεγχο που εκείνος ήδη κατέχει. Έτσι αποκτά την δυνατότητα να διακρίνει το καλό από το κακό, να συμπεριφέρεται με κοινωνικά παραδεκτό τρόπο. Παιδιά με καλή κοινωνική προσαρμογή προέρχονται από οικογένειες, όπου ο πατέρας είναι ενεργητικός, εμπλεγμένος γονέας που έχει στενές σχέσεις με τα παιδιά του. Η εμπλοκή του πατέρα έχει θετική συνάφεια με τον εσωτερικό έλεγχο αγοριών και κοριτσιών και την ανάληψη ευθυνών για τις θετικές ή αρνητικές συνέπειες των πράξεών τους (Καλλινικάκη, 1992).

3.2. Ο πατέρας στη διάρκεια της προσχολικής και σχολικής ηλικίας του παιδιού

«Δεν υπάρχει για την παιδική ηλικία τίποτε τόσο αναγκαίο, όσο η πατρική προστασία», είπε ο Φρόιντ. Η παρουσία του πατέρα είναι απαραίτητη και σε αγόρια και σε κορίτσια μέχρι της ενηλικιώσεώς τους. Αυτή η προστασία δεν είναι δυνατόν να αντικατασταθεί με οτιδήποτε άλλο. Πιο απαραίτητη κρίνεται για τα αγόρια, γιατί η ανδρικότητα δεν αποχτιέται με μια τυπική σειρά μαθημάτων. Βιώνεται και μαθαίνεται κατά τη διάρκεια της καθημερινής ζωής από ένα πατέρα που είναι παρών και χρησιμεύει σαν υπόδειγμα. Για να εκπληρώσει σωστά το αγόρι το βιολογικό του σκοπό, πρέπει να ταυτιστεί με τον πατέρα του, όπως το κορίτσι με τη μητέρα του. Η ταύτιση είναι η κρίσιμη διαδικασία με την οποία τα αγόρια γίνονται άντρες και τα κορίτσια γυναίκες (Cinnot, 1987). Κάθε αποτυχία στη διαδικασία αυτή δημιουργεί_νευρώσεις,

ψυχικές ασθένειες, ομοφυλοφιλία κτλ. (Ράτνερ, 1969). Χωρίς ταύτιση η προσωπικότητα του παιδιού δεν εξελίσσεται ομαλά, σε τελική ανάλυση.

Είναι πολύ γνωστό το ότι ο πατέρας είναι για το παιδί, ο ήρωας. Έτσι τον νομίζει, πράγμα που γεννά πολλαπλές υποχρεώσεις για τον πατέρα. Ο πατέρας είτε το θέλει, είτε όχι, για το παιδί του είναι το πρότυπο, ο κανόνας, το παράδειγμα και σίγουρα η δύναμη του παραδείγματος είναι μεγάλη. Μιμητικό ον το παιδί, αντιγράφει από τον πατέρα τις κινήσεις, τις συνήθειες, όλα όσα βλέπει κι ακούει, καλά και κακά, χωρίς επιλογή. Δεν θα πρέπει λοιπόν αυτά που αντιγράφει να είναι βλαβερά και επιζήμια, γιατί τα σφάλματα της αγωγής των γονέων έχουν άμεσο αντίκτυπο στα παιδιά.

“Είναι πολύ σημαντικό, να ξέρουμε ότι την τελευταία λέξη στην οικογένεια έχει συνήθως ο άντρας. Όταν παίζει η μητέρα ή το χειρότερο η μητριά τον ηγετικό ρόλο, τότε πρέπει να αναμένουμε αφύσικες συνέπειες στην εξέλιξη του παιδιού και ο πατέρας χάνει όχι σπάνια, το σεβασμό των παιδιών. Αγόρια μητέρων που κυριαρχούν στο σπίτι, κουβαλάνε μαζί τους έναν ορισμένο φόβο για τις γυναίκες και σαν σύζυγοι αργότερα, αν παντρευτούν, θα είναι σκληροί” (Αλφρεντ, 1992).

Περισσότερο σπουδαίος γίνεται ο ρόλος του πατέρα μετά το τρίτο έτος της ηλικίας του παιδιού. Τότε έχει μεγαλύτερη ανάγκη το παιδί για δημιουργία θερμών σχέσεων με τον πατέρα του. Μέχρι τότε η επίδραση του πατέρα είναι περισσότερο έμμεση. “Το «**τριγωνικό σχήμα**» πατέρας – μητέρα – παιδί, είναι πολύ απαραίτητο. Άλλωστε ο πατέρας είναι στήριγμα και της μητέρας” (Χασάπη, 1980).

“Το 1965 έγινε στις Βρυξέλλες ένα συνέδριο που ήταν αφιερωμένο στο ρόλο του σύγχρονου πατέρα. Το συμπέρασμα του συνεδρίου ήταν ότι ο πατέρας είναι «ο μεγάλος απών». Αλλά και παρών να είναι, θα πρέπει να υπάρχει ενεργητική συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού. Ποτέ δεν είναι αρκετή μια σκέτη παρουσία του πατέρα. Απαιτείται μια παρουσία δυναμική, ζωντανή. Απαιτείται αγάπη προς το παιδί, ενδιαφέρον, συμπάθεια, συμπάρασταση. Την αγάπη του πρέπει και να τη δείχνει ο πατέρας όταν χρειάζεται. Είναι δυνατόν να μην αγαπάει κάποιος το παιδί του? Κι όμως είναι. Άλλος από άγνοια, άλλος από αδιαφορία, λαθεμένα, άλλος από τις αρκετές ενασχολήσεις, δεν είναι εκείνος που έπρεπε να είναι.

Πολλοί αφήνουν όλα τα βάρη στη μητέρα, άλλοι περιορίζουν τα καθήκοντά τους απέναντι στα παιδιά, στην παροχή υλικών μέσων διαβίωσης και ψυχαγωγίας και γυρνώντας στο σπίτι – αν και όταν – χώνονται στην εφημερίδα τους ή πέφτουν για ύπνο

κατευθείαν. Αγνοούν ότι, κανένα παιχνίδι, καμία υλική παροχή δεν ισορροπεί με το βάρος της πατρικής αγάπης” (Γκαλντέμη, 1982).

Το παιδί μιμείται τη συμπεριφορά του πατέρα περισσότερο από ότι υπακούει στις συμβουλές του. Έτσι η συμπεριφορά του πατέρα πρέπει να είναι ανυπόκριτη, θερμή και ειλικρινής. Πρόθυμα να δέχεται να διηγηθεί κάτι στο παιδί, να το αφήνει να τον μιμείται σε εξωτερικά χαρακτηριστικά του, όπως ντύσιμο, στο βάδισμα, χωρίς να γελοιοποιεί αυτές τις μιμήσεις, αλλά να τις ενθαρρύνει και να τις ενισχύει. Η ενθάρρυνση είναι απαραίτητη για το παιδί, όπως και ο με μέτρο έπαινος. Το παιδί αισθάνεται χαρά όταν τυχαίνει να βρεθεί έστω και λίγο κοντά και δίπλα στον πατέρα του, όταν αυτός ασχολείται με εξωοικογενειακές, κοινωνικές – πολιτικές δραστηριότητες. Αυτό βοηθά το παιδί στην ομαλή και απρόσκοπτη κοινωνικοποίησή του.

Όσο για το αν ο πατέρας πρέπει να είναι αυστηρός ή επιεικής στο παιδί, η αλήθεια βρίσκεται στη μέση. Ούτε αυστηρότητα και τυραννία, ούτε υπερβολική επιείκεια και απόλυτη ελευθερία. Και τα δύο βλάπτουν. Η πολλή αυστηρότητα και το χειρότερο η τυραννία, τραυματίζουν ψυχικά το παιδί ανεπανόρθωτα. Του αλλοιώνουν την προσωπικότητα, κατακερματίζουν το Εγώ του, το κάνουν άβουλο ον. Δεν επιτρέπεται ο πατέρας να διαλέγει τη λύση της ποινής και της βάνουσης συμπεριφοράς απέναντι στο παιδί. Ο πατέρας θα πρέπει να είναι υπομονετικός κι επιεικής παρά απειλητικός κι αυταρχικός. Οφείλουν λοιπόν οι γονείς να μην μεγαλώνουν τα παιδιά τους με την αγωνία πως αν παραβούν κάποιο όριο, θα τους περιμένουν τιμωρίες (Δαράκη, 1995).

Είναι απαραίδεκτο το γεγονός να ζούμε σε μια δημοκρατική και προοδευτική κοινωνία, να παρουσιαζόμαστε ένθερμοι υποστηρικτές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στο σπίτι να εφαρμόζουμε στυγνή δικτατορία, προκειμένου να επιβάλλουμε αυτό που εμείς θεωρούμε σωστό. Η δημοκρατία αν δεν αρχίσει από το σπίτι και από τους ίδιους τους γονείς, ακόμα όταν το παιδί είναι στα πρώτα χρόνια της ζωής του και δεν περάσει από τη σχολική τάξη, δεν φτάνει ποτέ στην κοινωνία και την πολιτεία. Στο σπίτι είναι υποχρέωση του πατέρα να δημιουργήσει μια δημοκρατική ατμόσφαιρα πρώτα με την σύντροφο – σύζυγό του κι έπειτα με τα παιδιά. Εξάλλου όταν το παιδί μάθει να φοβάται τον πατέρα του, θα φοβάται και τα υποκατάστατα του πατέρα, το δάσκαλο, τον καθηγητή, το ίδιο το κράτος. Σχηματίζεται η ιδέα στο παιδί πως το

κράτος είναι γεμάτο αυταρχικότητα και συνεπώς εκδηλώνει συμπεριφορές εναντίον αυτού, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συχνά «κακές» σχέσεις κράτους και πολιτών.

Δυσάρεστα αποτελέσματα όπως τα παραπάνω και άσχημες επιδράσεις έχει επίσης η μεροληπτική στάση του πατέρα απέναντι σε ένα από τα παιδιά του. Πολλές αγχώσεις καταστάσεις των παιδιών προέρχονται από μια τέτοια συμπεριφορά. Το παιδί μέχρι την ηλικία των 10 περίπου ετών, εξαρτάται βέβαια και από το βαθμό ωριμότητας του κάθε παιδιού, δεν μπορεί να αντιληφθεί ότι η πιθανή προσοχή του πατέρα σε ένα από τα αδέρφια του, οφείλεται σε κάποιο άλλο λόγο κι όχι στο γεγονός πως ο πατέρας αγαπάει μόνο τα αδέρφια του. Το παιδί γίνεται δυστυχισμένο, ζηλεύει, φοβάται, μισεί, νοιώθει ανασφάλεια και μειονεξία. Μια πληθώρα συναισθημάτων που δημιουργούνται στο παιδί, βλέποντας τον πατέρα του να δίνει προσοχή στα αδέρφια του (Γκαλντέμη, 1982).

Τα ίδια αποτελέσματα έχουμε κι όταν η αγωγή του πατέρα είναι αντίθετη με εκείνη της μητέρας. Ο ένας μαλώνει κι ο άλλος περιθάλπει, ο ένας αγαπά κι ο άλλος διώχνει το παιδί. Αυτό είναι ολέθριο για την ψυχή του παιδιού, το οποίο διασπάται ψυχικά και αποδιοργανώνεται. “Καλό θα ήταν ο πατέρας και η μητέρα να αποφασίζουν μαζί για την αγωγή του παιδιού. Μπροστά του να είναι «δυο σώματα, μια ψυχή». Η κάθε απόφαση κι ενέργεια να είναι κοινή. Όταν οι δύο γονείς έχουν ταυτόσημες αντιλήψεις για την ανατροφή του παιδιού, δημιουργούνται ιδανικές συνθήκες για την απρόσκοπτη και ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητας” (Χασάπη, 1980).

Αγάπη λοιπόν χρειάζεται και ταιριάζει στο παιδί. Να αγαπάει ο πατέρας, αλλά όχι με την αγάπη του να βλέπει το παιδί. Το ενδιαφέρον και η αφιέρωση κάποιων ωρών σε αυτό, είτε για συζήτηση, είτε για παιχνίδι, βοηθάει το παιδί να αποβάλλει πιθανές μικροσκοτούρες για αυτό και να νιώσει ευτυχισμένο με τον πατέρα του. Το παιδί έχει ανάγκη να αισθανθεί την παρουσία του πατέρα, τη χαρά και την τρυφερότητα.

Είναι φανερό, πως το παιδί από τα πρώτα χρόνια της ζωής του, κατά τη διάρκεια της προσχολικής και σχολικής ηλικίας, έχει ανάγκη την παρουσία τόσο της μητέρας, όσο και του πατέρα. Έχει δηλαδή ανάγκη την παρουσία μιας οικογένειας, με ένα πατέρα που θα είναι παρών σε ό,τι χρειάζεται το παιδί για να αναπτυχθεί ομαλά, απαλλαγμένο από κάθε είδους προβλήματα, κυρίως ψυχικά και να αποκτήσει συμπεριφορές ανάλογες με αυτές των γονιών του. Η ενεργός συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή, την φροντίδα και την ανάπτυξη του παιδιού, συνεπικουρούμενη με την

ομαλή σχέση του πατέρα με τη μητέρα αναμφίβολα θα συντελέσει στην δημιουργία μιας δυνατής και ανθεκτικής προσωπικότητας.

3.3. Ο ρόλος του πατέρα κατά την εφηβική ηλικία του παιδιού και μετά από αυτήν

Κατά τη διάρκεια της εφηβείας του παιδιού, η σημασία της συμπαράστασης του πατέρα εξακολουθεί να είναι σημαντική. Και ο έφηβος έχει την ανάγκη του πατέρα, ενός πατέρα συμπαραστάτη, οδηγού στην κρίσιμη αυτή περίοδο. “Είναι απαραίτητη η ενεργητική παρουσία του πατέρα σε αυτήν την πορεία εξόδου που πραγματοποιεί το παιδί, προς την αυτόνομη ωριμότητα μέσα στην οργανωμένη κοινωνία” (Γκαλντέμη, 1982).

Κατά την εφηβεία ο άνθρωπος αντιμετωπίζει πολλές ψυχοσωματικές μεταβολές και θέλει πραγματικά βοήθεια. Ο έφηβος έχει κλονισμένο το αίσθημα της υπάρξεώς του, ασταθή προσανατολισμό στη ζωή και στην κοινωνία και διακατέχεται από αβεβαιότητα. Παρουσιάζει δυναμική αφύπνιση της σεξουαλικότητας, τάση ανεξαρτησίας, συναισθηματική ανάπτυξη, σωματική ανάπτυξη και γενικά βρίσκεται σε περίοδο μεγάλων μεταβολών.

Η εφηβεία είναι η εποχή κατά την οποία αρχίζει να διαμορφώνεται και η ιδεολογία του ατόμου. Η ιδεολογία εξαρτάται από τις καινούργιες ιδιότητες της σκέψης, αλλά και από τη συναισθηματική κινητοποίηση του εφήβου, την ανάγκη του δηλαδή να βρει το δικό του χώρο, ανεξάρτητα από το χώρο των γονιών του ή των δασκάλων του. Στην ηλικία αυτή, της εφηβείας, οι νέοι άνθρωποι μπορούν να κατανοήσουν τη δομή της κοινωνίας μέσα στην οποία ζουν, τους νόμους που τη διέπουν και τις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων. Μπορούν ακόμα να φανταστούν καλύτερα πώς είναι οι άλλες κοινωνίες, σύγχρονες ή παλαιότερες, να μεταφέρουν σε άλλους χρόνους και τόπους την αναλυτική τους σκέψη και να καταλάβουν καλύτερα τις σχέσεις αιτιότητας, είτε αυτές αναφέρονται στο φυσικό κόσμο, είτε στον κοινωνικό. Η εφηβεία είναι η εποχή που διαμορφώνεται αυτό που ονομάζουμε *κοινωνική συνείδηση*.

Οι σχέσεις του εφήβου με τους γονείς του περνούν κρίση. Τα άτομα κύρους που ως τότε είναι περισσότερο οι γονείς, αμφισβητούνται μέσα από την αναζήτηση της

ανεξαρτησίας και της αυτονομίας του εφήβου. Καινούργια πρότυπα μπαίνουν στη θέση των παλιών. Τα πρότυπα αυτά μπορεί να προέρχονται από ένα κόσμο απομακρυσμένο από την οικογένεια του παιδιού, όπως ηγέτης, τραγουδιστής, κτλ.

Οι γονείς από τη μεριά τους συχνά δυσκολεύονται να δεχτούν ότι το παιδί τους μεγαλώνει, ανεξαρτητοποιείται και παύει να ταυτίζεται μαζί τους. Οι γονείς αρνούμενοι να αποδεχτούν ότι το παιδί τους γίνεται ενήλικος, τείνουν να μην το εμπιστεύονται, να το θεωρούν τεμπέλη, αναποφάσιστο κ.α. Ο ίδιος όμως ο έφηβος που μπορεί να χάνει το χρόνο του στις ονειροπολήσεις, γιατί ας μην ξεχνάμε πως η εφηβεία είναι εποχή των ονείρων, μπορεί σε λίγο καιρό να παρουσιάσει υπερδραστηριότητα και υπεραπασχόληση. Αυτές οι απίθανες αντιθέσεις, που εκφράζουν συνήθως τις συναισθηματικές αναζητήσεις των εφήβων, εκπλήσσουν τους γονείς και γίνονται πηγή συγκρούσεων (Νασιάκου, Μαραύτου, Ναυρίδης, Δραγώνα, Τέττερη, 1992).

Ποιος όμως πρέπει να είναι ο ρόλος του πατέρα σε αυτές τις περιπτώσεις; Η σίγουρη πατρική καθοδήγηση μπορεί να συντομεύσει τις οποιοσδήποτε κρίσεις της εφηβείας και να αντικαταστήσει την εσωτερική αστάθεια του νέου, με το εξωτερικό στήριγμα της οικογενειακής ατμόσφαιρας. Ο έφηβος δεν είναι ούτε ενήλικος ούτε παιδί ή καλύτερα είναι ενήλικος και παιδί ταυτόχρονα. Αυτό οφείλουν να το γνωρίζουν καλά οι γονείς.

Πολλοί πατέρες συνεχίζουν και μέχρι της ηλικίας των 18 με 20 ετών του παιδιού τους, να έχουν αυτοί την πρωτοβουλία για κάθε κίνηση κι ενέργειά του. Τέτοιοι πατέρες, που ασκούν απόλυτο έλεγχο και υπερπροστασία, γίνονται δεσμοφύλακες του παιδιού τους. Γίνονται αίτιοι να μην ωριμάσει ποτέ το παιδί τους και να μην ανεξαρτητοποιηθεί συναισθηματικά. Ο λογικός πατέρας επιτρέπει σταδιακή χειραφέτηση που αρχίζει από το νηπιαγωγείο και τελειώνει στην εφηβεία, ούτως ώστε με την ενηλικίωση η χειραφέτηση να είναι πλήρης.

Στις σχέσεις πατέρα – εφήβου, παίζει μεγάλο ρόλο η διαφορά ηλικίας, που όσο μεγαλύτερη είναι τόσο μεγαλύτερες είναι οι δυσκολίες στις μεταξύ τους σχέσεις. Αυτές οι διαπροσωπικές σχέσεις πρέπει να στέκονται σε ένα ορισμένο επίπεδο. “Υπάρχει ανάγκη επαγρύπνησης του πατέρα για να διατηρηθεί στη θέση του ενήλικου και να αντικατασταθεί στον πειρασμό να μεταβάλει τον έφηβο γιο του σε ένα είδος αδελφού. Οπωσδήποτε θα ήταν τραγικό να καταλήξει ο πατέρας να ψάχνει μαζί με το γιο του για εξωοικογενειακές παρέες (φίλες)” (Μυλντόρφ, 1977).

Απέναντι στο κορίτσι του, που διέρχεται την εφηβεία, ο πατέρας είναι υποχρεωμένος να φέρεται με ιδιαίτερη προσοχή και λεπτότητα. Δεν είναι εκείνος που θα συζητήσει μαζί με το κορίτσι τα ιδιαίτερα προσωπικά προβλήματα που το απασχολούν. Αντίθετα, η μητέρα μπορεί να βοηθήσει καλύτερα και να προσφέρει περισσότερα. Συχνή παρέα πατέρα – κόρης, μακρές συζητήσεις, χειρονομίες, φιλία, αγκαλιές και χάδι, δε θα τα συνιστούσε κανένας. Η κόρη του δεν είναι πια το κοριτσάκι των 4-5 ετών, κοντεύει να γίνει γυναίκα.

Δυο σπουδαία ζητήματα της πρώτης ενηλίκου ζωής του ανθρώπου είναι, η εκλογή επαγγέλματος και η εκλογή συζύγου. Και στα δυο απαιτείται πολλή προσοχή και σύνεση από τον πατέρα. Ούτε να μείνει απαθείς, ούτε να αποφασίζει αυτός για λογαριασμό του παιδιού του. Στην εκλογή επαγγέλματος, σε συνεργασία με το σχολείο να βοηθήσει το παιδί του και να το προσανατολίσει σωστά, ανάλογα με τις δυνατότητές του, τις κλίσεις του και τα ενδιαφέροντά του. Ποτέ ο πατέρας δεν λέει το τελευταίο λόγο. Χρειάζεται σύνεση και διαίσθηση κι όχι πνεύμα κενής φιλοδοξίας και μεγαλομανίας. Η εποχή που ο πατέρας κοίταζε να κάνει το γιο του ό,τι δεν μπόρεσε αυτός να γίνει, πρέπει να ξεχαστεί. Τα παιδιά δεν είναι μέσο ικανοποίησης των πατρικών φιλοδοξιών που δεν εκπληρώθηκαν.

Στην εκλογή συζύγου ο πατέρας θα συμβουλέψει, θα ενημερώσει, θα βοηθήσει, θα πει τη γνώμη του, θα προφυλάξει το παιδί του από κακοτοπιές και απερισκεψίες, αλλά δεν θα σταθεί εμπόδιο και δεν θα παίξει το ρόλο του «πρωταγωνιστή». Υπάρχουν πολλά παραδείγματα αγοριών και κοριτσιών που έφτασαν στα άκρα γιατί οι γονείς τους, έφεραν αντίσταση στις επιθυμίες τους (Γκαλντέμη, 1982).

Η ευτυχής κατάληξη αυτής της περιόδου της ζωής εξαρτάται από τις σχέσεις που υπάρχουν στην οικογένεια μεταξύ των γονιών – πατέρα – μητέρα και παιδιών, πριν από την εφηβεία, αλλά και από τη στάση της οικογένειας. Παρ' όλες τις αντιφάσεις και τις συγκρούσεις, οι έφηβοι συχνά βρίσκουν καταφύγιο και ανακούφιση στην τρυφερότητα και στο αυθόρμητο και πραγματικό ενδιαφέρον που έχουν οι γονείς για αυτούς (Νασιάκου, Μαράτου, Ναυρίδης, Δραγώνα, Τέττερη, 1992).

4.1. Αδυναμίες και ελαττώματα του πατέρα κι ο αντίκτυπός τους στο παιδί

Ορισμένα από τα πάθη και ελαττώματα του πατέρα που έχουν δυσάρεστες επιδράσεις είναι η χαρτοπαιξία, η κλεισιά, η απατεωνιά, η τεμπελιά, το ψέμα, τα ναρκωτικά, η ανηθικότητα και το έγκλημα.

Σίγουρα ένα από τα μεγαλύτερα πάθη είναι ο αλκοολισμός. Όταν συμβαίνει να είναι αλκοολικός ο πατέρας τότε το παιδί γίνεται δυστυχισμένο, γιατί δεν υπάρχει χειρότερη στιγμή γι' αυτό από το να δει τον πατέρα του να γυρίζει μεθυσμένος στο σπίτι και να πρωτοστατεί σε ακατονόμαστες σκηνές φρίκης. Το παιδί του αλκοολικού είναι εκτεθειμένο σε ξαφνικές καταγίδες. Νιώθει εγκαταλειμμένο κι απροστάτευτο. Οι σκηνές του μέθυσου πατέρα είναι ανεξίτηλες από την παιδική μνήμη. Βλέπει το σύμβολο της ασφάλειάς του να καταρρέει μπροστά του (Cinnot, 1987).

Ένας μέθυσος πατέρας δεν μπορεί να εμπνέει σεβασμό στο παιδί του. Δεν μπορεί να κερδίσει την εμπιστοσύνη του παιδιού και ούτε έχει το ηθικό ανάστημα να συμβουλέψει ή να παρατηρήσει για κάτι το παιδί. Ένας αλκοολικός πατέρας είναι σίγουρα ένας εχθρός κι ένας κίνδυνος για το παιδί. Είναι μία μολυσμένη εστία που διαρκώς μολύνει και δηλητηριάζει το παιδί.

Μεγαλύτερο πάθος όμως και βαρύτερο αμάρτημα από την αιμομιξία, δεν υπάρχει. Ο αιμομίκτης πατέρας είναι αναμφισβήτητα ένας διπλός εγκληματίας, ένας παιδοκτόνος. Σκοτώνει κα βιάζει την ψυχή και το σώμα του παιδιού του.

Όταν ο πατέρας διακατέχεται από τέτοια πάθη είναι βέβαιο πως θ' αναγκάσει το παιδί του ή να τον αποκηρύξει, πράγμα που θα' ναι καλό για το ίδιο το παιδί, ή να γίνει σαν αυτόν (Γαρδίκια, 1968).

4.2. Σχέσεις συζύγων : Διαζύγιο, δεύτερος γάμος

Κάθε εκσυγχρονισμός της εποχής μας, ειδικότερα όταν αυτός σχετίζεται με την οικογένεια, είχε ως αποτέλεσμα να αμφισβητηθούν ορισμένοι γυναικείοι και ανδρικοί ρόλοι. Η αμφισβήτηση αυτή έφερε ως συνέπεια σημαντικές δομικές αλλαγές στην

οικογένεια. Οι σχέσεις στα ζευγάρια γίνονται όλο και πιο εύθραυστες και κλονίζονται πολύ εύκολα. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι το διαζύγιο.

Στην αγωγή των παιδιών μεγάλη σημασία έχει το είδος των σχέσεων των γονέων, η μεταξύ τους συμπεριφορά. Οι γονείς είναι η φυσική πηγή των ιδεωδών, των αξιών και των αρχών των παιδιών. Όταν τα παιδιά αναπνέουν καθημερινά την μολυσμένη ατμόσφαιρα του σπιτιού, ούτε στο σχολείο μπορούν να προσαρμοστούν και να αποδώσουν, ούτε στην κοινωνία αργότερα. Οι γονείς οφείλουν να καλλιεργήσουν ένα κλίμα αλληλοσεβασμού, αγάπης, εκτιμήσεως και αληθινής δημοκρατίας, μέσα στο οποίο θα αναπτυχθούν ομαλά τα παιδιά. Πρέπει να γνωρίζουν ότι το σπίτι δεν είναι αρένα επιλύσεως των προσωπικών τους διαφορών και αντιθέσεων και χώρος επιδείξεως εγωισμών και παθών, αλλά εργαστήριο μορφώσεως ψυχών. “Από τη μητέρα και τον πατέρα το παιδί προσλαμβάνει τις πρώτες εντυπώσεις του για το ανθρώπινο γένος. Κατά συνέπεια οι γονείς πρέπει να ελέγχουν αυστηρά τη συμπεριφορά τους και να τη βελτιώνουν όσο μπορούν περισσότερο” (Ντράικωρς, 1979). Στις δύσκολες ώρες πρέπει τελικά να επικρατήσει η σύνεση, η πραότητα, ο αυτοέλεγχος, η ψυχραιμία και η υπομονή (Χασάπη, 1980).

Αν ο συζυγικός δεσμός σπάσει κάποτε, οι σύζυγοι πρέπει να καταλάβουν ότι είναι αναγκαίο να παραμείνουν γονείς έστω κι αν δεν είναι σύζυγοι. Οι αλλαγές που γίνονται στην οικογένεια μετά από ένα διαζύγιο είναι δυσάρεστες για όλα τα μέλη της οικογένειας. Τα σημαντικότερα όμως βάρη και οι μεγαλύτερες ευθύνες εναποθέτονται στις μητέρες, εφόσον αυτές συνήθως αναλαμβάνουν την επιμέλεια των παιδιών. Η χωρισμένη μητέρα, πέρα από τις οικονομικές δυσκολίες που έρχεται να αντιμετωπίσει, πρέπει να μεγαλώσει και να πειθαρχήσει τα παιδιά μόνη της. Συχνά μάλιστα πρέπει να αντιμετωπίσει τα επιθετικά συναισθήματα των παιδιών που εκφράζονται σε αυτήν, αφού ο πατέρας είναι σωματικά και συναισθηματικά απών.

Από την πλευρά του πατέρα προκύπτουν άλλα προβλήματα, όπως τι θα κάνει με τα παιδιά του για μια ή δυο ημέρες την εβδομάδα, όταν η εμπειρία του για τη φροντίδα τους είναι πολύ μικρή. Φοβάται ακόμα για τις συναισθηματικές συνέπειες της απομάκρυνσής του και για το είδος των σχέσεων που μπορεί να διατηρήσει μαζί τους, αφού θεωρεί πως το διαζύγιο του στερεί το δικαίωμα να τους επιβάλλει τη δική του πειθαρχία. Έχει ακόμη να αντιμετωπίσει την κοινή και συχνά λανθασμένη αντίληψη ότι μόνον αυτός ευθύνεται για το διαζύγιο.

Είναι απαραίτητο να τονιστεί ιδιαίτερα ο αντίκτυπος του διαζυγίου σε οποιαδήποτε φάση της ζωής του παιδιού, από την νηπιακή ως και την εφηβική. Τα παιδιά έχουν ανάγκη από τους γονείς τους, όχι τόσο για τις υπηρεσίες τους, όσο και προπάντων για το αίσθημα της αγάπης και της σιγουριάς. Τα αποτελέσματα του διαζυγίου συχνά εμφανίζονται ως ιδιαίτερα επικίνδυνα. Τα παιδιά εκφράζονται με θυμό, εμφανίζουν παραπτοματική συμπεριφορά, σχολική αποτυχία, νιώθουν αισθήματα ενοχής, αισθάνονται αποτυχημένα και αναρωτιούνται για την ικανότητά τους να αντεπεξέλθουν σε ένα δικό τους γάμο. Δεν σπανίζουν οι φορές που αρχίζουν την κατανάλωση αλκοόλ, ελαφρών και σκληρών ναρκωτικών, αλλάζουν συχνά σεξουαλικούς συντρόφους, καθώς προβαίνουν και σε άλλου είδους τέτοιες καταστάσεις (Αποστολόπουλος, 1998).

Στόχος του ζευγαριού είναι να αποφευχθεί το διαζύγιο. Όραμά τους, φάρος και οδηγός των πράξεών τους να είναι τα παιδιά. Μπροστά στο συμφέρον των παιδιών να θυσιάσουν τις δικές τους διαφορές. Τα παιδιά να αποτελέσουν πόλο έλξεως, σημείο επαφής, αλυσίδα ενωτική για τους γονείς. Τα παιδιά είναι δώρο του θεού πολύτιμο και ανεκτίμητο και είναι τιμή για τους γονείς η ύπαρξή τους. Με αυτά οι γονείς συμβάλλουν στο έργο της δημιουργίας. Δεν έχουν το δικαίωμα λοιπόν να πληγώσουν τα παιδιά ανεπανόρθωτα και να τους στερήσουν τη γονική προστασία. Η διαρκής έρευνα κατά τη διάρκεια των τελευταίων 25 ετών αποκαλύπτει ότι τόσο οι γονείς, όσο και τα παιδιά, βιώνουν το διαζύγιο ως μια εξαιρετικά επώδυνη εμπειρία.

Ένας δεύτερος γάμος, επίσης, του ενός εκ των γονέων, είναι πολύ σπάνιο να φέρει ευτυχία στα παιδιά. Είναι γνωστές οι ιστορίες και οι τόσες περιπτώσεις της κακιάς μητριάς και των δυστυχισμένων παιδιών που έχουν να μοιραστούν την πατρική αγκαλιά με άλλα παιδιά. Το ίδιο συμβαίνει κι όταν μπει αντικαταστάτης του πατέρα στο σπίτι (πατριός). Κανένας άλλος άνδρας δεν είναι δυνατόν να αντικαταστήσει τον πραγματικό πατέρα όσο καλός κι αν είναι. Όταν μπαίνει στο σπίτι ένας πατριός ή μια μητριά, τότε αρχίζουν οι δυσαρέσκειες ή χειροτερεύουν ακόμα αυτές που υπάρχουν (Γκαλντέμη, 1982).

4.3. Ασθένεια και θάνατος του πατέρα

Η ώρα του χωρισμού, είτε από διαζύγιο, είτε από χωρισμό λόγω θανάτου (ασθένεια ή αιφνίδιο θάνατο), έρχεται κάποτε για τον καθένα. Τότε είναι η ώρα της μεγάλης μοναξιάς. Δεν υπάρχει τίποτα άλλο από το μεγάλο κενό, ένα κενό χωρίς διέξοδο κι ένας πόνος αβάσταχτος. Στο χωρισμό δεν έχει τόση σημασία ποιος έφυγε, αλλά πόσο δεμένοι ήταν τα μέλη της οικογένειας μαζί του. Αυτή τη στιγμή τα πάντα πληγώνουν: οι αναμνήσεις, ένα αντικείμενο, ένα τοπίο, λίγα λόγια, ένα τραγούδι. Το να γυρνάει κανείς σ' ένα άδειο σπίτι, να τρώει και να κοιμάται μόνος του μετά από ένα χωρισμό, διαζύγιο ή θάνατο, αποτελεί μαρτύριο μοναξιάς και βυθίζεται σε μία απέραντη θλίψη. Η χηρεία συνοδεύεται από βαρύ ψυχολογικό κλίμα. Στις περιπτώσεις αυτές είναι δύσκολο να αντέξει κανείς την αντίστροφη πορεία της ζωής του. Και μόνο στη σκέψη ότι δεν ξαναβρίσκει τον κατάλληλο ή τον παρόμοιο σύντροφο, αισθάνεται πολύ άσχημα και παγώνει η ψυχή του (Αποστολόπουλος, 1998).

Συμβαίνει πολλές φορές να ασθενεί ο πατέρας για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό δημιουργεί μια ταραγμένη οικογενειακή κατάσταση. Περισσότερο πειράζει όταν ο πατέρας υποφέρει από ανίατες ή ψυχικές ασθένειες. Τα παιδιά αναγκάζονται να αντιμετωπίζουν καθημερινά γιατρούς, φάρμακα, φασαρίες, στενοχώριες. Βλέπουν το ίνδαλμά τους, τον προστάτη τους ανήμπορο κι ανίσχυρο. Βλέπουν την μητέρα τους ανάστατη, στενοχωρημένη, άκεφη, κουρασμένη, λυπημένη κι οπωσδήποτε ανήμπορη να τους γελάσει και ν' ασχοληθεί μαζί τους. Μοιραία γεννιούνται μέσα τους οδυνηρά συνασθήματα. Απογοητεύονται και γίνονται μελαγχολικά. Είναι προτιμότερο να αλλάζουν περιβάλλον αν αυτό είναι δυνατό βέβαια.

Το χειρότερο όμως και το πιο οδυνηρό για το παιδί, είναι ο θάνατος του πατέρα. Αυτό το πληγώνει ανεπανόρθωτα. Μέσα του θα μείνει ένα μεγάλο κενό που ούτε ο χρόνος θα μπορέσει να το γεμίσει. Και σ' αυτή την περίπτωση επιβάλλεται αλλαγή περιβάλλοντος, για να αποφύγει το παιδί τις δυσάρεστες εμπειρίες ενός τόσο θλιβερού γεγονότος (Γκαλντέμη, 1982).

«Όσο μεγαλύτερη είναι η πατρική αποστέρηση, όσο νωρίτερα έχει συμβεί αυτή στη ζωή, τόσο πιο αυξημένος είναι ο κίνδυνος της διανοητικής αρρώστιας» (Μυλντόρφ, 1977).

Στην περίπτωση της ορφάνιας αν βρεθεί κάποιος άλλος άντρας, θείος, συγγενής, για να στηριχτεί πάνω του το παιδί, οπωσδήποτε η πατρική απουσία θα είναι λιγότερο οδυνηρή. Η ορφάνια γίνεται συχνά και αφορμή ενοχλητικών πειραγμάτων, κοροϊδίας και γέλωτα στα συνομήλικα με το ορφανό παιδάκι. Το παιδί μαζί με τη στέρηση του πατέρα του έχει να αντιμετωπίσει και τους χλευασμούς που το πικραίνουν, το κάνουν απαισιόδοξο, μειονεκτικό και αντικοινωνικό. Όλα αυτά οδηγούν το παιδί σε μία ανεπανάληπτη μοναξιά (Γκαλντέμη, 1982).

4.4. Η σημασία της απουσίας του πατέρα από το σπίτι

“Ο William Goode (1956) στη μελέτη του για το διαζύγιο των γονέων αναφέρει πως «σε κάθε εξελικτική φάση του το παιδί έχει ανάγκη τον πατέρα του, σαν κάποιον που να το αγαπάει, να του παρέχει ασφάλεια και ένα μοντέλο ταύτισης ή ακόμα και σαν κάποιον εναντίον του οποίου μπορεί να επαναστατήσει με ασφάλεια. Θα προκαλούσε έκπληξη αν η απουσία του πατέρα από το σπίτι δεν είχε καμία επίδραση στο παιδί». Υπάρχουν, άλλωστε, δεδομένα που δείχνουν ότι ένας πολύ ακατάλληλος πατέρας μπορεί να έχει πολύ πιο δυσμενείς επιδράσεις στο παιδί από ότι η πλήρης απουσία της πατρικής μορφής (Biller, 1971).

Φαίνεται πως υπάρχει μια ιδιαίτερα έντονη αρνητική επίδραση της απουσίας του πατέρα στη σχέση πατέρα – παιδιού. Οι Furstenberg & Harris (1993), στην έρευνα τους πάνω σε νεαρούς, ανύπαντρους αφρικοαμερικάνους γονείς στην Βαλτιμόρη, βρήκαν πως μόνο το 13% των παιδιών τους αναφέρει ισχυρό δεσμό με τον πατέρα που δεν έμενε μαζί τους. Το ποσοστό ήταν 50% για τους πατέρες που έμεναν με τα παιδιά τους. Οι ερευνητές αυτοί εξέτασαν επίσης, τους δεσμούς των παιδιών με τον θετό πατέρα. Μόνο το 1% των παιδιών είχαν στενό δεσμό και με τον βιολογικό και με τον θετό τους πατέρα, το 30% ανέφερε ισχυρό δεσμό μόνο με τον έναν πατέρα, ενώ το 69% ανέφερε πως δεν είχε κανένα δεσμό με κανέναν από τους δυο πατέρες” (Λύτρα, 2002).

Οι κυριότερες αρνητικές επιδράσεις της απουσίας του πατέρα από το σπίτι στο παιδί και ιδιαίτερα στο αγόρι αναφέρονται στην απόκτηση του ρόλου του φύλου του, στη δημιουργία άγχους, στη γνωστική ικανότητα, στη διαδικασία κοινωνικοποίησης, στην παραβατική συμπεριφορά καθώς και σε διάφορες ψυχοπαθολογικές εκδηλώσεις.

Για το αγόρι που έχει μάθει τον ανδρικό ρόλο, ο πατέρας παρέχει ένα πρόσφορο πρότυπο για μίμηση. Ο πατέρας, μαζί με τη συμπαράσταση προς τη γυναίκα του, είναι επιπλέον και μια προστατευτική και στοργική φιγούρα και για το ίδιο το παιδί. Δεν είναι τόσο προστατευτικός και περιποιητικός όπως ο τρυφερός, απαλός μητρικός τρόπος, αλλά είναι το πρότυπο για τη συμπαθητική – υποστηρικτική στάση του άνδρα απέναντι στη μητέρα – σύζυγο (Herbert, 1998).

Έφηβοι που στερήθηκαν τον πατέρα τους την ευαίσθητη περίοδο των δυο πρώτων χρόνων της ζωής τους, παρουσιάζουν προβλήματα στον προσανατολισμό του φύλου. Σε μια μελέτη που έκανε ο Bach (1946), σχετικά με τις φαντασιώσεις παιδιών 6 με 10 χρόνων για τον πατέρα τους που έλειπε στον πόλεμο όταν εκείνα ήταν 1 ως 3 ετών, διαπιστώθηκε η εξιδανικευμένη και ταυτόχρονα η θηλυπρεπή εικόνα που είχαν τα παιδιά για τον πατέρα τους, γεγονός που δεν συνέβαινε στα παιδιά της ομάδας σύγκρισης που δεν είχαν στερηθεί τον πατέρα τους. Ωστόσο, αναφέρουν οι McCord, McCord & Thurber (1962) αν και η θηλεπρεπής, μη επιθετική συμπεριφορά δεν σχετίζεται με την πατρική στέρηση σε παιδιά που ήταν στην ηλικία μεταξύ 6 και 12 όταν ο πατέρας τους έφυγε από το σπίτι. Κάτι τέτοιο ενισχύεται και από τα ευρήματα ερευνών που έδειξαν πως όταν ένας λευκός ή μαύρος πατέρας εγκαταλείψει το αγόρι πριν αυτό συμπληρώσει τα 4 του χρόνια, το παιδί αυτό είναι πιθανότερο να έχει εξαρτήσεις, να είναι λιγότερο επιθετικό και ανταγωνιστικό στα παιχνίδια από ότι τα παιδιά των οποίων ο πατέρας παραμένει στο σπίτι ή έφυγε αφότου το παιδί συμπλήρωσε τα 6 του χρόνια (Μισέλ, 2000).

Μελέτες επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι η απόρριψη των παιδιών από τους γονείς τους δημιουργεί μεγάλη εξάρτηση από τους ενήλικες, ενώ η απουσία του πατέρα συγκεκριμένα και η άρνησή του να ανταποκριθεί στις ανάγκες του αγοριού κυρίως για συναισθηματικό δεσμό μαζί του, συνεπάγεται την εκδήλωση μεγαλύτερης ανωριμότητας από πλευράς του παιδιού καθώς και μεγαλύτερης δυσκολίας να προσαρμοστεί στο κοινωνικό του περίγυρο (Λύτρα, 2002). Η απόρριψη των γονιών προκαλεί επίσης, τη δημιουργία έντονου άγχους, κυρίως ως προς τις διαπροσωπικές σχέσεις, γεγονός που συνδυάζεται με χαμηλή αυτοεκτίμηση και δυσκολία στην τήρηση υποχρεώσεων και συμφωνιών, Αυτές οδηγούν συνήθως σε χαμηλή σχολική επίδοση και συγκρούσεις με μορφές εξουσίας, όπως είναι οι δάσκαλοι, αστυνομία, ενώ

συνεπάγονται την εκδήλωση έντονης επιθετικότητας και καμιά φορά και εγκληματικότητας (Μισέλ, 2000 & Καλλινικάκη, 1992). Επομένως, το οικογενειακό περιβάλλον δεν είναι παρά ένας από τους κύριους παράγοντες που ευθύνονται για την εγκληματικότητα και η απουσία του πατέρα δεν είναι **παρά μια** μόνο από τις σημαντικές μορφές οικογενειακής δομής που σχετίζονται με την παιδική εγκληματικότητα (Herbert, 1998).

“Ο Freud (1905), στην εργασία του «τρία δοκίμια πάνω στη σεξουαλικότητα» αιτιολογεί την ένταση και την έκταση του άγχους που μπορεί να βιώσει το παιδί εξαιτίας της πατρικής αποστέρησης, λέγοντας πως όταν ο πατέρας είναι απών δεν υπάρχει αυτός που θέτει όρια στις σχέσεις του παιδιού με τους άλλους, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε χαοτική αντίληψη των σχέσεων με το περιβάλλον του” (Λύτρα, 2002).

Τα παιδιά που εμφανίζουν χαμηλή σχολική επίδοση και των οποίων ο πατέρας λείπει από το σπίτι, έχει βρεθεί ότι προέρχονται κυρίως από οικογένειες χαμηλής κοινωνικής και οικονομικής στάθμης, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν είναι η απουσία του πατέρα αυτή καθαυτή που ευθύνεται για την έλλειψη υψηλής απόδοσης στο σχολείο όσο η κατάσταση μέσα στην οικογένεια.

“Η ομαλή κοινωνική ένταξη του παιδιού έχει άμεση σχέση με την παρουσία και αλληλεπίδραση του παιδιού με τον πατέρα. Ο βαθμός της σωστής κοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού εξαρτάται άμεσα από την υγιή και πλήρη συναισθηματική εμπλοκή του πατέρα στο μέγαλωμα του παιδιού, καθώς η έλλειψη αυτής μπορεί να οδηγήσει στην έλλειψη ηθικής συμπεριφοράς, δίκαιης κρίσης και αποδοχής της ενοχής ενδεχομένως, από το ίδιο το παιδί” (Λύτρα, 2002). Η έλλειψη αυτή ηθικής σκέψης και κρίσης στο παιδί του οποίου ο πατέρας είναι απών, έχει σαν αποτέλεσμα την συχνότερη ροπή του προς επιθετικές και εγκληματικές πράξεις σε σύγκριση με το παιδί του οποίου ο πατέρας δεν είναι απών.

Η απουσία του πατέρα από το σπίτι έχει επίσης αναφερθεί ως αιτιολογικός παράγοντας σε μια σειρά από ψυχοπαθολογικές καταστάσεις που παρουσιάζει το παιδί και ιδιαίτερα ο έφηβος, όπως την εκδήλωση ψύχωσης, συναισθηματικών διαταραχών, διαταραχών προσωπικότητας και συμπεριφοράς, νευρωσικής κατάθλιψης και αποπειρών αυτοκτονίας, καθώς και την εμφάνιση ορισμένων σωματικών συμπτωμάτων, όπως η νυχτερινή ενούρηση κ.α. (Καλλινικάκη, 1992).

Ωστόσο σημαντικός κρίνεται και ο ρόλος της μητέρας καθώς και το είδος της σχέσης της με τον πατέρα, προκειμένου για όλες τις παραπάνω αρνητικές συνέπειες που έχει η απουσία του πατέρα για το παιδί. Έτσι έχει διαπιστωθεί πως η καλή σχέση μητέρας - πατέρα συνεπάγεται και καλή σχέση μητέρας – παιδιού, ενώ αντίθετα όταν αυτή διακρίνεται από συγκρούσεις, τσακωμούς και έλλειψη επικοινωνίας οδηγεί σε συναισθηματική απομάκρυνση συναισθηματικού δεσμού του παιδιού με τον πατέρα (Λύτρα, 2002).

4.5. Η σημασία της έλλειψης του πατέρα, σε ψυχικό επίπεδο

Τα παιδιά που μεγαλώνουν χωρίς πατέρα συχνά προσποιούνται πως έχουν πατέρα. Αυτός ο «φανταστικός πατέρας» συνήθως είναι πιο επεικής, ανεκτικός, ευγενικός και φιλικός από ότι ο πραγματικός πατέρας. Αυτό που συχνά λέγεται, ότι το αγόρι χωρίς πατέρα κινδυνεύει να παρουσιάσει ομοφυλοφιλικές τάσεις είναι ατεκμηρίωτη υπερβολή. Το αντίθετο, μάλλον, συμβαίνει συχνότερα, γιατί, αν η οικογένεια αντιμετωπίζει κάποια δυσκολία, το αγόρι ίσως αναγκαστεί να αναλάβει διάφορες οικογενειακές υποχρεώσεις και να ενστερνιστεί το ρόλο του ενήλικου άνδρα από πολύ νωρίς – και να αντικαταστήσει το πατέρα (Μανωλόπουλος, Τσιάντης, 1987).

Πέρα από την κοινωνική όμως εικόνα του πατέρα, δηλαδή, το ρόλο του, υπάρχει και η εικόνα του με τη φροϋδική έννοια του όρου, δηλαδή, ο τρόπος με τον οποίο το παιδί φαντασιώνεται τον πατέρα μέσα από το οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα ο πατέρας είναι εκείνος που αποκτά νόημα ως πατέρας για το υποκείμενο, γεγονός που εξηγεί γιατί η «απουσία», η «αδυναμία» του, αποτελεί συνήθως αιτία παθολογικών συνεπειών στο παιδί.

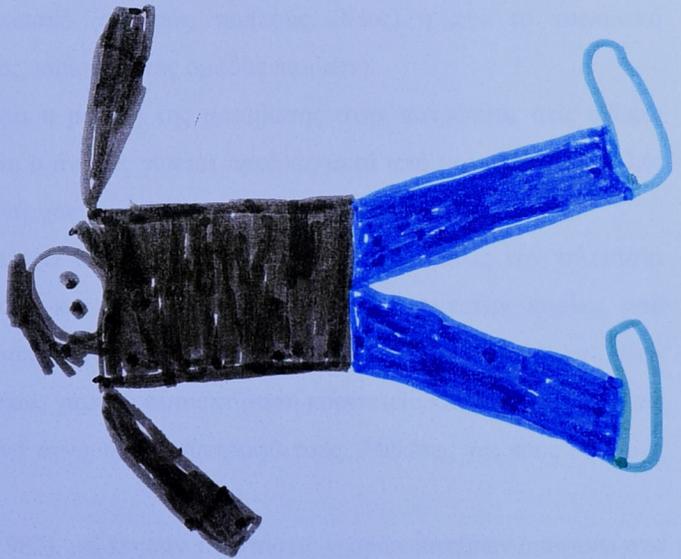
Υπάρχει δηλαδή από τη μια πλευρά η πραγματική παρουσία του πατέρα μέσα στην οικογένεια, η οποία μπορεί να παίρνει διάφορες μορφές και να εκφράζεται μέσα από συγκεκριμένους τρόπους συμπεριφοράς (όπως, ο πατέρας που είναι πάντα παρών, είναι καλός, είναι κακός, κτλ.) και υπάρχει από την άλλη πλευρά η παρουσία ή απουσία του πατέρα στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Σ' αυτήν ακριβώς την παρουσία ή απουσία του πατέρα στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα αναφέρεται και η αποτελεσματικότητα της

λειτουργίας του για το παιδί. Το νόημα και η σημασία που θα αποκτήσει για έναν άνδρα το γεγονός ότι ορίζεται και αναγνωρίζεται, ακόμα και αποκαλείται ως πατέρας ενός παιδιού καθώς και το νόημα που θα έχει για το παιδί αυτός ο άνδρας, ως πατέρας του κι όχι ως σύζυγος – σύντροφος της μητέρας του, είναι αυτό που καθιστά αποτελεσματική την πατρική λειτουργία (Λύτρα, 2002).

Ο Lacan (1956) αναφερόμενος στην πατρική λειτουργία εισάγει ένα καινούργιο όρο, τον όρο «Όνομα – του – πατέρα». Το «Όνομα – του – πατέρα» δεν είναι το πατρώνυμο ή ο πατέρας ως άτομο, είναι για το υποκείμενο δηλαδή το παιδί, αυτός που αντιπροσωπεύει το νόμο, αυτός δηλαδή, που θα θέσει όρια στη συμπεριφορά του, θα του ορίσει τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται, θα του οργανώσει τον κόσμο. Αυτή ακριβώς, η συμβολική λειτουργία του πατέρα, είναι τόσο ουσιαστική για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, γεγονός που στην περίπτωση που αυτή η λειτουργία του απουσιάζει, καθιστά την παρουσία απλά και μόνο του πραγματικού πατέρα εξαιρετικά αδύναμη.

Είναι φανερό λοιπόν, πως ούτε ο ρόλος, ούτε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του άνδρα – πατέρα θεμελιώνουν την πατρότητα. Εκείνο που παίζει καθοριστικό ρόλο είναι η πατρική λειτουργία, το κατά πόσο δηλαδή αποτυπώνεται στο μυαλό και την ψυχή του παιδιού το «Όνομα – του – πατέρα». Αυτό μπορεί να γίνει μόνο μέσα από την σταδιακή ψυχική απομάκρυνση του παιδιού από τη μητέρα και την ταύτισή του με τον πατέρα, την αντικατάσταση δηλαδή, του ότι η μητέρα είναι πάντα παρούσα για το παιδί της και το παιδί είναι προσκολλημένο με τη μητέρα, με αυτό που σημαίνει για το παιδί ο πατέρας μέσα στην οικογένεια. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με τη βοήθεια της μητέρας, την καλή σχέση της με τον πατέρα και την λεκτική αναφορά της σε αυτόν. Αυτό που χρειάζεται επομένως, είναι ο πατέρας να «μετράει» και να υπολογίζεται από τη μητέρα, η οποία θα τον θεωρεί σημαντική προσωπικότητα για την ανάπτυξη του παιδιού της, ενώ η ίδια να τον καθιστά επαρκό με το να μιλάει γι' αυτόν, να αναφέρεται σ' αυτόν, να υπάρχει δηλαδή και να λειτουργεί για τη μητέρα το «Όνομα – του – Πατέρα» (Κανελλοπούλου, 1992).

Σε αυτό το σημείο, ζητήσαμε από ένα παιδί ηλικίας 6 ετών, που πηγαίνει στην Α' τάξη του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας, να ζωγραφίσει πως φαντάζεται τον πατέρα του, αφού γνωρίζει ότι έχει πεθάνει.

2021

5.1. Μελέτες που πραγματεύονται την επίδραση του πατέρα στην ανάπτυξη και φροντίδα του παιδιού σε μη παραδοσιακά σχήματα οικογένειας

Οι σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικοοικονομικές και τις οικογενειακές δομές, προκάλεσαν σημαντικές αλλαγές στην οικογένεια. Τα παραδοσιακά σχήματα αμφισβητήθηκαν και αναδύθηκαν νέα με τις εξής μορφές: μονογονεϊκή οικογένεια, ανύπαντρος πατέρας, άγαμη μητέρα και του άνδρα – πατρικού υποκατάστατου (όταν η σύζυγος έχει παιδί από προηγούμενο γάμο). Επίσης, ο «ψυχολογικός πατέρας» αποτελεί άλλη μια μορφή μη παραδοσιακού σχήματος οικογένειας, ο οποίος μπορεί να προέρχεται από το οικογενειακό (αδελφός, παππούς, θείος) ή από το κοινωνικό περιβάλλον, (φίλος, δάσκαλος, καθοδηγητής ομάδας παιδιών).

Πρόσφατα ξεκίνησε και η μελέτη της μετάβασης στην πατρότητα στις ειδικές συνθήκες της υιοθεσίας όπου ο άνδρας γίνεται πατέρας μετά από μακρόχρονη πολλές φορές αναζήτηση και αναμονή, χωρίς να έχει προηγηθεί εγκυμοσύνη.

Η εφηβική πατρότητα έχει απασχολήσει τη βιβλιογραφία μόλις την τελευταία δεκαετία. Ενώ η εγκυμοσύνη και μητρότητα των εφήβων κοριτσιών κυρίως από κατώτερα κοινωνικά στρώματα, έχει μελετηθεί τόσο στην κοινωνική όσο και στην ψυχολογική της διάσταση, όπως χαμηλή αυτοεκτίμηση κοριτσιών κ.α. Όμως οι μελέτες για τις έφηβες μητέρες συχνά αγνοούν το σύντροφό τους. Μελέτες για τους έφηβους πατέρες δεν υπάρχουν.

“Οι Sims και Smith (1982), μελέτησαν τις στάσεις νεαρών πατέρων απέναντι στο γάμο και την οικογενειακή ζωή. Οι πατέρες αυτοί είχαν σημαντική εμπλοκή στην οικογένεια, 95% βοηθούσαν στις δουλειές του σπιτιού και 96% τάιζαν το παιδί, τουλάχιστον περιστασιακά” (Καλλινικάκη, 1992).

5.2. Μονογονεϊκές οικογένειες με αρχηγό πατέρα

Η μονογονεϊκή οικογένεια αποτελεί ένα σύγχρονο κοινωνικό φαινόμενο, ένα ξέχωρο είδος οικογένειας που υπερβαίνει το 10% (κατά μέσο όρο) του συνόλου των οικογενειών στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες. Με τον όρο *μονογονεϊκή οικογένεια* νοείται η οικογένεια στην οποία τη φροντίδα και ανατροφή του ή των παιδιών αναλαμβάνει ο ένας από τους δυο γονείς, είτε ο πατέρας είτε, κυρίως, η μητέρα. Μεταξύ των ποικίλων μορφών μονογονεϊκών οικογενειών περιλαμβάνεται και η μονογονεϊκή οικογένεια της άγαμης μητέρας. Η οικογένεια αυτή αποτελεί ένα σύγχρονο οικογενειακό σχήμα, ως αποτέλεσμα της διαρκώς αυξανόμενης άρνησης της νόμιμης συζυγικής σχέσης.

Οδηγούμαστε σε μια κοινωνία χωρίς πατέρα; Οι γυναίκες αναρωτιούνται εδώ και πολλά χρόνια σε τι χρησιμεύει ένας σύζυγος, ενώ, σήμερα, αρκετά συχνά, ιδιαίτερα και μετά τις προόδους της βιοτεχνολογίας, εκφράζεται η αμφιβολία σε τι χρησιμεύει ο πατέρας. Η εξέλιξη της μονογονεϊκής οικογένειας σχετίζεται με την αύξηση του αριθμού των διαζυγίων, την αύξηση του αριθμού των εκτός γάμου γεννήσεων, την αύξηση της ελεύθερης συμβίωσης, τη μείωση της γαμηλιότητας, καθώς και του ποσοστού των γεννήσεων. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών λόγω χηρείας παραμένει μάλλον στάσιμος, ενώ συγχρόνως παρατηρείται αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών που προέρχονται από χωρισμό των συζύγων ή από νόμιμο διαζύγιο και σε μικρότερη έκταση από άγαμες μητέρες και σπανίως από άγαμους πατέρες (Αποστολόπουλος, 1998).

Οι άνδρες γίνονται γεννήτορες / βιολογικοί πατέρες, αλλά πατέρες γίνονται μόνο αν τους το επιτρέψουν οι μητέρες κι αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στην περίπτωση της θετής πατρότητας. Στις περισσότερες μονογονεϊκές οικογένειες το παιδί έχει κυρίως ένα γονέα, τη μητέρα, η οποία, πολλές φορές, θεωρεί ότι είναι παντοδύναμη απέναντι στο παιδί της. Ωστόσο, οι ρόλοι των ανδρών και των γυναικών αλλάζουν. Οι πατέρες που συμμετέχουν στην ανατροφή των παιδιών τους, που έχουν στενή σχέση με αυτά όταν χωρίσουν ή που αναλαμβάνουν την πλήρη φροντίδα τους, εμφανίζονται στο προσκήνιο πανηγυρικά. Ξέρουν να χειρίζονται τις οικιακές συσκευές, να αλλάζουν τις πάνες και

να ετοιμάζουν το μπιμπερό, βρίσκουν χρόνο να συνοδεύουν τα παιδιά τους στο γιατρό και να πάνε στο σχολείο τους.

Δεν υπάρχουν συγκριτικά στοιχεία που επιτρέπουν μια λεπτομερή σύγκριση των δραστηριοτήτων που αναλαμβάνουν οι πατέρες και οι μητέρες ως προς τη φροντίδα των παιδιών. Ο αριθμός των πατέρων μόνων – γονέων – παρόλο που σταδιακά αυξάνεται είναι πάρα πολύ μικρός σε σύγκριση με τον αντίστοιχο των μόνων – μητέρων. Οι μόνοι – πατέρες ανήκουν κυρίως στην κατηγορία των εγκαταλελειμμένων ή χήρων και λιγότερο στους ανύπαντρους πατέρες.

Πολλοί παράγοντες επέδρασαν στην αύξηση του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών με μόνο – γονέα τον πατέρα, όπως:

- Στην αλλαγή του τρόπου ζωής των ανδρών.
- Στην αυξανόμενη αποδοχή της μονογονεϊκότητας με γονέα πατέρα.
- Στην επιθυμία των γονέων που δεν έχουν την επιμέλεια των παιδιών τους να συνεχίσουν να ασκούν το γονεϊκό ρόλο τους.
- Στην καλύτερη οικονομική κατάσταση και στη μεγαλύτερη δυνατότητα πρόσβασης στην αγορά εργασίας των μόνων – πατέρων σε σύγκριση με τις μόνες – μητέρες.
- Στα ερευνητικά δεδομένα που επιβεβαιώνουν ότι οι μόνοι – πατέρες και οι μόνες – μητέρες που έχουν την επιμέλεια του παιδιού τους μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά.
- Στα ερευνητικά δεδομένα που υποσημειώνουν ότι οι θετικές και οι αρνητικές εμπειρίες της μονογονεϊκότητας είναι σχεδόν ίδιες για τους πατέρες και τις μητέρες.

Από τους διαζευγμένους μόνους - πατέρες αυτοί που ανέλαβαν την επιμέλεια των παιδιών τους ήταν κυρίως άνδρες μεγαλύτεροι σε ηλικία, οι οποίοι κατείχαν υψηλότερες κοινωνικοοικονομικές θέσεις, διατηρούσαν μεγαλύτερη επαφή με τις μητέρες τους, παρά με τους πατέρες, σε σχέση με τους άνδρες, που δεν ανέλαβαν την επιμέλεια των παιδιών τους. Οι μόνοι – πατέρες, παρόλο που αυξάνονται, θεωρούνται ακόμη ως άτομα που πειραματίζονται και διευρύνουν τα όρια των ρόλων του φύλου τους και γι' αυτό το λόγο έχουν διαφορετική αντιμετώπιση σε σχέση με τις μόνες – μητέρες. “Στην ελληνική κοινωνία δεν γνωρίζουμε ποιος είναι ο άντρας που επιλέγει τη

μονογονεϊκότητα. Ίσως να ανήκει στους περισσότερο νέους – πατέρες – με εξαίρεση τους χήρους – μέσου ή ανώτερου κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, με ανδρόγυνο προσανατολισμό στην προσωπικότητά του και όχι αυστηρά προσκολλημένο στις στερεότυπες απόψεις για τους ρόλους των φύλων” (Κογκίδου, 1995). Ο Έλληνας άνδρας υποψήφιος μόνος – γονέας είναι λιγότερο έτοιμος να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις οικιακές ευθύνες και την ανατροφή των παιδιών, όμως, όταν το κάνει, εισπράττει μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή και εκδηλώσεις αλληλεγγύης και βοήθειας σε σύγκριση με τη μόνη – μητέρα.

Πολλοί πατέρες που δεν έχουν την επιμέλεια των παιδιών τους, ακόμη και στα μικρά χρονικά διαστήματα που ζουν με αυτά αναφέρουν ότι ο κόσμος, άντρες και γυναίκες, προσφέρονται να τους βοηθήσουν, να τους διευκολύνουν, «γιατί, τι ξέρει ο άνδρας από παιδιά;». Οι μόνοι – πατέρες αναζητούν συχνά τη βοήθεια άλλων ή αν οι άλλοι αισθάνονται ότι οι μόνοι πατέρες έχουν μεγαλύτερη ανάγκη από βοήθεια από ό,τι οι μόνες – μητέρες. Η βοήθεια αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική – και όχι μόνο στην περίπτωση των μόνων – πατέρων – γιατί τα παιδιά επωφελούνται από ένα ευρύτερο δίκτυο ατόμων με τα οποία συναναστρέφονται και από τα οποία δέχονται φροντίδα και έτσι, διευκολύνεται η προσαρμογή τους στη νέα κατάσταση.

Η μετάβαση των πατέρων στο ρόλο των μόνων – γονέων, ιδιαίτερα μετά το διαζύγιο, συναντά τις ίδιες δυσκολίες και είναι εξίσου περίοδος ψυχολογικής πίεσης, όπως η αντίστοιχη των μόνων – μητέρων. Οι άνδρες περνούν λίγο – πολύ, από τις ίδιες διεργασίες με τις γυναίκες, όταν χωρίζουν. Οι μόνοι – πατέρες φαίνεται ότι δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα οικονομικά προβλήματα, η πλειονότητα εργάζεται όπως και πριν. Βιώνουν όμως, ως ένα βαθμό, τις ίδιες συγκρούσεις ρόλων που προέρχονται από την προσπάθεια εναρμόνισης του επαγγελματικού, του κοινωνικού ρόλου και της γονεϊκότητας. Ψυχολογικά, οι μόνοι – πατέρες βιώνουν τα ίδια αισθήματα με τις γυναίκες σε περίπτωση διαζυγίου, εγκατάλειψη χηρείας, θλίψη, μοναξιά, συχνά μια αίσθηση αποτυχίας, υπερφόρτωση ευθυνών. Συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα στην αναδιοργάνωση του νοικοκυριού και στην ανατροφή των παιδιών. Οι ίδιοι πατέρες νιώθουν ανεπαρκείς και συχνά φοβισμένοι. Ο συνδυασμός εργασίας και φροντίδας των παιδιών ήταν, πολλές φορές δύσκολος και γεμάτος ένταση. Κάποιοι πατέρες αναγκάζονται να μειώσουν τις ώρες εργασίας τους, για να ανταποκριθούν καλύτερα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ : Η επίδραση του πατέρα στην ανάπτυξη και φροντίδα του παιδιού σε μη παραδοσιακά σχήματα οικογένειας

στις απαιτήσεις του νέου ρόλου τους. Μετά από ένα χρονικό διάστημα, οι πατέρες, ένιωθαν ικανοί και πετυχημένοι στην εκπλήρωση των νέων ρόλων τους, ενώ μερικοί απολάμβαναν και τα νέα οικιακά καθήκοντά τους (Κογκίδου, 1995).

Επομένως, δεν υπάρχει λόγος να αμφιβάλει κανείς για την ικανότητα και την αφοσίωση των πατέρων ως μόνων – γονέων, μετά από μια περίοδο προσαρμογής. Βέβαια, τα παιδιά έχουν την ανάγκη και των δύο γονέων, προκειμένου να αναπτύξουν μία πολύπλευρη και ολοκληρωμένη προσωπικότητα, διότι αντλούν από τον καθένα τους τα ανάλογα αναγκαία στοιχεία. Η έλλειψη, επομένως, ενός από των δύο γονεϊκών προτύπων και στη συγκεκριμένη περίπτωση της μητέρας, δυσχεραίνει τη διαδικασία διαμόρφωσης προσωπικότητας του παιδιού, ακόμα κι όταν υπάρχουν κάποια άλλα γονεϊκά υποκατάστατα όπως, παππούς, γιαγιά κ.α.

6.1. Η ανάπτυξη του πατρικού αισθήματος

Για να αναλυθούν καλύτερα οι διαδικασίες επεξεργασίας του πατρικού αισθήματος, είναι σημαντική η αναφορά των στοιχείων που σχετίζονται με το μητρικό αίσθημα. Το μητρικό αίσθημα είναι σαν ένα είδος ένστικτο (μητρικό ένστικτο) που προϋπάρχει στον ψυχισμό της γυναίκας στο βαθμό που βιολογικά προορίζεται να κυοφορήσει ένα παιδί που θα βγει κατά τη γέννηση από το σώμα της.

Αυτή η αναφορά στο μητρικό αίσθημα είναι απαραίτητη για την κατανόηση του πατρικού αισθήματος. Αν το μητρικό αίσθημα ριζώνει σε μια δυϊκή σχέση, το πατρικό αίσθημα περνάει μέσα από μια σχέση με τρεις. Η εξέλιξη της σχέσης της μάνας με το παιδί της θα εξαρτηθεί κατά ένα μέρος από τα χαρακτηριστικά των σχέσεών της με τον άνδρα της.

Το μητρικό αίσθημα ξεκινάει από μία δυϊκή σχέση, ενώ το πατρικό αίσθημα ξεκινάει από μία τριαδική σχέση. Μία γυναίκα μπορεί να είναι μάνα, δηλαδή να αναπτύξει ένα μητρικό αίσθημα χωρίς να αγαπάει τον άντρα της, ή τον πατέρα του παιδιού της.

Ένας άντρας δεν μπορεί να είναι πατέρας παρά μόνο αν αγαπάει τη γυναίκα ή τη μάνα του παιδιού του. Η ύπαρξη του πατρικού αισθήματος περνάει αναγκαστικά από τη μεσολάβηση του έρωτα του μελλοντικού πατέρα για τη γυναίκα του, για τη μάνα του παιδιού του. Αν ο πατέρας είναι ο απαραίτητος μεσολαβητής ανάμεσα στη μάνα και το παιδί (για την κανονική ανάπτυξη της προσωπικότητας αυτού του παιδιού) η μάνα είναι η απαραίτητη μεσολάβηση ανάμεσα στο παιδί και στον πατέρα, για την επεξεργασία και την ανάπτυξη του αισθήματος του πατέρα απέναντι σ' αυτό το παιδί. Ο πατέρας χωρίζει το παιδί από τη μάνα του και η μάνα συνδέει το παιδί με τον πατέρα του. Επομένως το πατρικό αίσθημα δημιουργείται με βάση θεμελιακά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την πατρική λειτουργία.

Έτσι πατρική λειτουργία και πατρικό αίσθημα είναι σαν οι δύο όψεις ενός νομίσματος : το πατρικό αίσθημα συνδέεται με τα στοιχεία που αποτελούν την πατρική λειτουργία. Η πατρική λειτουργία είναι αυτό που συμβαίνει στο παιδί, στην υποκειμενικότητά του, στη σχέση του με τον πατέρα του. Το πατρικό αίσθημα είναι αυτό που συμβαίνει στον πατέρα, στην υποκειμενικότητά του, στη σχέση του με το

παιδί του. Η πατρική λειτουργία είναι το σύνολο από τις παραγόμενες επενέργειες για το παιδί από τη σχέση πατέρας – παιδί. Το πατρικό αίσθημα είναι το σύνολο από τις παραγόμενες επενέργειες για τον πατέρα από τη σχέση παιδί – πατέρας.

Έτσι η πατρότητα, στη διπλή όψη της σαν πατρική λειτουργία και πατρικό αίσθημα παραπέμπει στην ύπαρξη της μάνας. Στην πατρική λειτουργία, η μάνα είναι αυτό από το οποίο πρέπει να αποχωριστεί το παιδί. Στο πατρικό αίσθημα, η μάνα είναι αυτό που συνδέει τον πατέρα με το παιδί.

Το να νιώσει κανείς πατέρας θα είναι, κατά κάποιο τρόπο, να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σαν φορέα αισθημάτων, συμπεριφοράς και αντιδράσεων, που οι επενέργειές τους θα μεταφραστούν στην πατρική λειτουργία του. Έτσι λοιπόν, το πατρικό αίσθημα είναι το υποκειμενικό βίωμα της δεξιότητας να αναλαμβάνει κανείς τις ευθύνες της πατρικής λειτουργίας, η οποία θα έχει άμεσες και σοβαρές επενέργειες στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού (Μυλντόρφ, 1977).

Κάθε άνδρας έχει διαφορετική πορεία μέσα από την οποία διαχειρίζεται τις συγκρούσεις και διαπραγματεύεται με τη σύντροφό του προκειμένου να διεκδικήσει, να διαμορφώσει και να καταλάβει το πατρικό πεδίο. Η διαφορετική αυτή πορεία διερευνάται είτε μέσω των δραστηριοτήτων και ενεργειών που συναρτώνται με την εγκυμοσύνη, με τον τοκετό και με την ανατροφή του παιδιού, είτε μέσω των διαφορετικών συναισθημάτων που συνδέουν τον πατέρα με τη σύντροφο και το παιδί του (Δραγώνα, – Νασίρη, 1995).

6.2. Μετάβαση στην πατρότητα

Με τον όρο μετάβαση, περιγράφονται τα συναισθήματα και οι εμπειρίες που βιώνει ένας άνδρας χωρίς παιδιά την περίοδο του χρόνου κατά την οποία αναμένει να γίνει και γίνεται πατέρας. Όπως η μετάβαση στην μητρότητα έτσι και η μετάβαση στην πατρότητα είναι ένα εξελικτικό στάδιο ζωής, που συνεπάγεται την επεξεργασία συναισθημάτων, απωλειών και σημαντικών αλλαγών τόσο στο ατομικό όσο και στο οικογενειακό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ : Η επίδραση του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού σε παραδοσιακά σχήματα οικογένειας: Εμπειρικά δεδομένα

Η μετάβαση στην πατρότητα έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές, οι οποίοι μέσα από τις μελέτες τους διαπίστωσαν ότι 1) πριν και μετά την απόκτηση του πρώτου τους παιδιού, οι πατέρες, τόσο στη διάρκεια της κύησης όσο και 6 μήνες μετά τον τοκετό, παρουσιάζουν γενικό άγχος και σημαντικά αυξημένο άγχος για τη σχέση τους με το μωρό και εκφράζουν έντονη την ανάγκη συναισθηματικής υποστήριξης, 2) οικογένειες με παιδί προσχολικής ηλικίας, στις οποίες οι πατέρες ασχολούνταν περισσότερο με το παιδί, ήταν εκδηλωτικοί και ελάχιστα τιμωρικοί μαζί του, είχαν καλές σχέσεις με τη σύζυγό τους, αλλά και θετικές συναισθηματικές προσωπικές εμπειρίες από τη σχέση με τους δικούς τους πατέρες. Αντίθετα εκείνοι που είχαν αρνητικοί γονεϊκή εμπειρία ήταν αποτυχημένοι στον επαγγελματικό τομέα και είχαν αρνητικές εμπειρίες από τη σχέση με τους δικούς τους πατέρες και 3) η προτίμηση του άνδρα το πρώτο του παιδί να είναι αγόρι, τον επηρεάζει στην αποδοχή του πατρικού ρόλου. Διαπιστώθηκε ότι υπάρχει πολύ ψηλή συσχέτιση της ποιότητας της επαφής που αναπτύσσει ο πατέρας με το γιο του, με την ποιότητα της προσωπικής εμπειρίας εκείνου με το δικό του πατέρα (Καλλινικάκη, 1992).

Η προετοιμασία για την πατρότητα είναι μια μακρά διεργασία που έχει τις ρίζες της στα πρώτα χρόνια της ζωής του μικρού αγοριού και κορυφώνεται με τη γέννηση του παιδιού. Ωστόσο, η περίοδος που προηγείται του τοκετού, ιδίως στους άνδρες που γίνονται πατέρες για πρώτη φορά, αντιπροσωπεύει ψυχολογικά την πιο σημαντική εποχή στη σταθεροποίηση της πατρικής ταυτότητας. Ο πατέρας βιώνει τα ψυχοβιολογικά γεγονότα της εγκυμοσύνης, της ανάπτυξης, της γέννας και του θηλασμού του εμβρύου από «δεύτερο χέρι», χωρίς αυτό να σημαίνει ότι απουσιάζει η συναισθηματική φόρτιση. Η εγκυμοσύνη είναι για τον άνδρα μια πολύ λιγότερο «αντικειμενική» εμπειρία από ότι είναι για τη γυναίκα. Ο πατέρας χρειάζεται να βασιστεί στην ψυχολογική του δυνατότητα να οραματιστεί το βρέφος «υποκειμενικά», να το αναπαραστήσει και να προβλέψει τη σχέση μαζί του. Έτσι συχνά οι άνδρες αισθάνονται απομονωμένοι και βιώνουν συναισθήματα μοναξιάς.

Αυτά τα συναισθήματα μοναξιάς είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα μιας αποδιοργάνωσης των αναγκών εξάρτησης που βιώνει ο μελλοντικός πατέρας, καθώς η σύντροφός του απορροφάται στις δικές της σωματικές και ψυχολογικές αλλαγές. Ακόμα και ο άνδρας έχει ιδιαίτερη ανάγκη συναισθηματικής υποστήριξης την περίοδο

που γίνεται πατέρας. Ο πατέρας δεν είναι προετοιμασμένος τόσο όσο η μητέρα για το νέο ρόλο, γι' αυτό ο πατρικός ρόλος είναι πιο εύθραυστος και λιγότερο προστατευμένος από το μητρικό.

Γενικά η μετάβαση στην πατρότητα δεν αποτελεί στατική, αλλά δυναμική κατάσταση η οποία περιλαμβάνει (Δραγώνα, Νασίρη, 1995) :

- **Την ευθύνη.** Η έννοια της ευθύνης αποτελεί πρωταρχικό πυρήνα γύρω από τον οποίο δομείται σταδιακά η αναπαράσταση της πατρότητας. Η πραγματοποίηση της σύλληψης σε ανύποπτο χώρο και χρόνο προκαλεί έναν οξύ προβληματισμό που τον χαρακτηρίζει η αφορά στην έννοια της ευθύνης. Είναι αρκετά σαφές, ότι πρόκειται κατά βάθος για έντονη αγωνία που παίρνει και υπαρξιακή διάσταση. Ένα χρόνο μετά τη γέννηση του παιδιού ο πατέρας αλλάζει τους όρους με τους οποίους αντιλαμβάνεται τον πατρικό του ρόλο: η ευθύνη ταυτίζεται με τη δυνατότητα για θετική προσφορά και προβάλλει αποδεδειγμένη από την αίσθηση του μεγάλου βάρους και των προηγούμενων αγωνιών.
- **Την πορεία ενηλικίωσης.** Για κάποιους άνδρες η σταδιακή συνειδητοποίηση της ευθύνης παραπέμπει, κατά τα φαινόμενα, σε μια διαδικασία ενηλικίωσης. Η διαδικασία της ενηλικίωσης μπορεί να στοιχειοθετηθεί όχι μόνο με την έννοια της ευθύνης σε αντιδιαστολή με την ανεμελιά της εργένικης ζωής, αλλά και με άλλους όρους, όπως της σταδιακής προσαρμογής σε έναν καινούργιο τρόπο ζωής ή και της απόρριψης προηγούμενων ριψοκίνδυνων συμπεριφορών.
- **Την δημιουργική πρόκληση.** Η έννοια της ευθύνης δεν συναρτάται μόνο με μια αίσθηση βάρους και δέους, αλλά και με ένα είδος δημιουργικής πρόκλησης που ανοίγει νέους ορίζοντες στη ζωή ενός άνδρα. Έτσι, η μετάβαση στην πατρότητα, μολονότι παρουσιάζεται ως το προϊόν σταδιακής ωρίμανσης και εκπλήρωσης ποικίλων προϋποθέσεων, διατηρεί ένα χαρακτήρα αποκάλυψης και ανάδειξης νέων συναισθημάτων και δυνατοτήτων.
- **Τις αλλαγές στη συζυγική σχέση.** Η αναπαράσταση της πατρότητας ως προσωπικού επιτεύγματος δεν συγκροτείται πάντοτε με βάση την έννοια της

ευθύνης. Σε ορισμένες περιπτώσεις συναρτάται πιο άμεσα με άλλους παράγοντες, μεταξύ των οποίων ιδιαίτερα σημαντική θέση κατέχει η αναφορά στη συζυγική σχέση. Για τον άνδρα η πατρότητα σηματοδοτείται εξαρχής από την ανακατάταξη που θα επιφέρει αυτή η εμπειρία στη σχέση του με τη γυναίκα του. Δηλαδή, αρχικά διακατέχεται από αρκετά έντονη ανησυχία για τις επερχόμενες αλλαγές, στη συζυγική τους σχέση.

- **Το προσωπικό επίτευγμα.** Η αναπαράσταση της πατρότητας ως προσωπικού επιτεύγματος, διαφοροποιείται πλήρως από τη μητρότητα : η μητρότητα συνίσταται σε κάτι δεδομένο ενώ η πατρότητα αποτελεί κατόρθωμα, ισοδυναμεί με άλλα λόγια με μία πράξη υιοθεσίας εφόσον ο συναισθηματικός δεσμός πατέρα – παιδιού δεν υποστηρίζεται από τη βιολογική σχέση που συνδέει τη μητέρα με το παιδί.
- **Την αγωνία.** Η αγωνία επισφραγίζει τη διαδικασία μετάβασης στην πατρότητα και διαποτίζει όλο το πλέγμα των ψυχοσυναισθηματικών λειτουργιών του νέου πατέρα, ο οποίος σε ορισμένες περιπτώσεις διακατέχεται από αισθήματα ανησυχίας, δυσφορίας, αμφιβολίας.

Η πατρική και γενικά η γονεϊκή σχέση είναι μια εξελικτική διαδικασία. Σ' αυτή τη διαδικασία οι προσαρμοστικές ικανότητες του γονέα χρειάζεται να ισορροπούν με τις ανάγκες της φάσης, στην οποία βρίσκεται το παιδί.

6.3. Η συμμετοχή του πατέρα στο γονεϊκό ρόλο

Όλοι γνωρίζουμε το πόσο σημαντικό είναι για το παιδί, αλλά κυρίως για την ολοκληρωμένη ανάπτυξή του, η από κοινού συμμετοχή των γονιών στο μεγάλωμά του. Η συμμετοχή στη φροντίδα και ανατροφή του παιδιού και στην καθημερινή διαχείριση του σπιτιού, παραπέμπει στην οργάνωση των ρόλων μέσα στην οικογένεια. Το ερώτημα λοιπόν που ανακύπτει είναι κατά πόσο το συμβατικό σχήμα φροντίδας του βρέφους – παιδιού διαφέρει στις οικογένειες όπου και οι δύο σύζυγοι έχουν επαγγελματική απασχόληση (Δραγώνα, Νασίρη, 1995).

Οι πρόσθετες ανάγκες για εργατική δύναμη απορρόφησαν τη γυναίκα στην εργασία, αλλά κάθε άλλο παρά ελευθέρωσαν τον άντρα, ώστε να εργάζεται λιγότερες ώρες. Έτσι, ενώ σημειώθηκε εξέλιξη στο ρόλο των γυναικών, ο παραδοσιακός δεσμός του άντρα με τον εργασιακό χώρο δεν μεταβλήθηκε. Αντί λοιπόν η μαζική έξοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας να οδηγήσει σε πιο ενεργή συμμετοχή του άντρα στο μέγλωμα των παιδιών, κατέληξε στην ανάληψη των καθηκόντων ανατροφής από άλλες γυναίκες (Χουντουμάδη, 1994).

Η συμμετοχή του πατέρα στη φροντίδα του βρέφους – παιδιού αλλά και του νοικοκυριού γίνεται σαφέστερη εάν ενταχθεί στα πλαίσια της οικογενειακής δυναμικής που ορίζεται από τις συνθήκες, τις αξίες και τους λόγους που καλούν τον πατέρα για αυξημένη συμμετοχή. Η συμμετοχή του πατέρα και οι συνοδευτικές στάσεις και αξίες θα έχουν θετικές επιπτώσεις μόνον εφόσον συναρτώνται με την επιθυμία και την επιλογή και των δύο γονιών. Ενώ δηλαδή από μία πρώτη ματιά θα φαινόταν ότι η αυξημένη συμμετοχή του άντρα στο γονεϊκό ρόλο ευχαριστεί τις γυναίκες, υπάρχει σημαντικός αριθμός γυναικών που πράγματι επιθυμεί μεγαλύτερη συμμετοχή από τον άνδρα – και αυτό ανεξάρτητα από το αν είναι εργαζόμενη ή όχι (Δραγώνα, Νασίρη, 1995).

Συναντάμε αρκετές μελέτες που αναφέρονται στους παράγοντες που επηρεάζουν το βαθμό και την ποιότητα της ενασχόλησης και του πατέρα με το μέγλωμα του παιδιού. Έχει διαπιστωθεί ότι ο βαθμός εμπλοκής του πατέρα στην οικογένεια εξαρτάται τόσο από την ιδιοσυγκρασία του όσο και από τη στάση της μητέρας και τη μεταξύ τους σχέση, αλλά και από τις εμπειρίες, που ο ίδιος είχε από τους δικούς του γονείς.

Η συμμετοχή του πατέρα στο γονεϊκό ρόλο μελετήθηκε και εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως :

- Το εκπαιδευτικό επίπεδο
- Την ηλικία του
- Το επάγγελμα
- Τη διάρκεια του γάμου
- Τις σχέσεις του με τη μητέρα (συζυγικές σχέσεις)

- Την εξωοικογενειακή εργασία της μητέρας και το χρόνο που αφιερώνει σε αυτήν
- Τις εμπειρίες του πατέρα από το δεσμό με τον δικό του πατέρα του.

Ακόμα σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την επιλογή των τρόπων ανατροφής των παιδιών είναι η κοινωνική τάξη των γονέων. Οι πατέρες της μέσης κοινωνικής τάξης έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή στην ανατροφή των παιδιών, άρα και στο γονεϊκό ρόλο, σε σύγκριση με τους πατέρες υψηλών τάξεων που αφιερώνουν το χρόνο τους σε εξωοικογενειακές κυρίως εργασίες και αφήνουν το μέγιστο των παιδιών συνήθως σε οικιακούς βοηθούς ή άτομα αποκλειστικά για την φύλαξη και την ανατροφή των παιδιών. Ας μην ξεχνάμε όμως πως η ανατροφή και η διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών εξαρτάται και επηρεάζεται σημαντικά από τους ίδιους τους γονείς και το ενδιαφέρον και τη φροντίδα που θα δείξουν αυτοί για τα δικά τους παιδιά.

Η συναλλαγή και η αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται μεταξύ πατέρα και μητέρας καθορίζει τη λειτουργικότητα ή τη δυσλειτουργικότητα του γονεϊκού ρόλου μητρικού και πατρικού. Υπάρχουν μητέρες που δεν είναι πάντα πρόθυμες και ικανές να παραιτηθούν από τον παραδοσιακό ρόλο «της μητέρας στην οικογένεια» και η διαθεσιμότητά τους εξαρτάται από το μορφωτικό τους επίπεδο. Οι γυναίκες για τις οποίες η μητρότητα παραμένει ο κύριος αυτοπροσδιορισμός, η ενεργός παρουσία και φροντίδα του πατέρα μπορεί να ενεργοποιεί φόβους που παραπέμπουν στην ενδεχόμενη χαλάρωση της αποκλειστικής σχέσης μητέρας – παιδιού. Το αίτημα των γυναικών φαίνεται να επικεντρώνεται λιγότερο στην κυριολεκτικά αυξημένη φροντίδα των ανδρών και περισσότερο στη συναισθηματική τους συμπαράσταση. Οι γυναίκες αναζητούν θετική αναγνώριση και αποδοχή εκ μέρους του άνδρα για την ανατροφή που προσφέρουν στο παιδί, τη συμμετοχή τους στο γονεϊκό ρόλο και τη συμπεριφορά τους απέναντι στο παιδί, καθώς και ανοικτή επικοινωνία σε θέματα που αφορούν τόσο το παιδί όσο και τα συναισθήματά τους (Δραγώνα, – Νασίρη, 1995).

Πράγματι, δεν είναι εύκολο, όταν ορισμένες γυναίκες έχουν μεγαλώσει σε παραδοσιακά σχήματα αυστηρής κατανομής ρόλων, να μάθουν να συνεργάζονται και να συναποφασίζουν σεβόμενες τη γνώμη και τις πρωτοβουλίες του άλλου, μετά τη

γέννηση ενός παιδιού, που φέρνει εκ των πραγμάτων μεγάλη αναστάτωση στη ζωή τους – ιδιαίτερα, όταν έχουν μάθει καλά ότι μόνο ένας γονιός (η μητέρα) έχει πραγματικά τις ικανότητες και ξέρει από τη φύση της να φροντίζει ένα παιδί.

“Σχετική έρευνα που έγινε στην περιοχή Αθηνών (Δραγώνα, 1990), κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η επιθυμία του νέου πατέρα να βρίσκεται με το βρέφος (4^η με 6^η εβδομάδα μετά τη γέννηση) και να διαθέτει χρόνο γι’ αυτό επηρεάζεται από την ικανοποίηση που αντλεί από την πατρότητα, την αίσθηση αποδοχής στο σπίτι, τη λειτουργική σχέση με τη σύντροφο μετά τη γέννηση του παιδιού και την εμπιστοσύνη στο γονεϊκό ρόλο. Δηλαδή, όσο πιο θετικές είναι οι αντιδράσεις του πατέρα προς τον καινούργιο του ρόλο, τόσο μεγαλύτερη είναι η ευχαρίστηση που αντλεί από το μωρό του. Επιπλέον βρέθηκε ότι, όσο πιο πολύ απασχολείται ο πατέρας με το βρέφος, τόσο αυξάνεται η ευχαρίστηση που αισθάνεται. Διαπιστώθηκε τέλος ότι, όσο πιο κακή είναι η ψυχολογική κατάσταση του πατέρα μετά τον τοκετό και όσο λιγότερη ευχαρίστηση αισθάνεται σε σχέση με το βρέφος, τόσο πιο περιορισμένη είναι η συμμετοχή στη φροντίδα του και στο γονεϊκό ρόλο” (Χουντουμάδη, 1994).

Συμπερασματικά, η συμβολή ενός πατέρα, που βρίσκεται κοντά στα παιδιά και συμμετέχει ενεργά στη ζωή τους, μπορεί να εντοπιστεί ως εξής (Χουντουμάδη, 1994) :

- Καθώς οι οικογένειες με μικρά παιδιά εμφανίζονται ψυχολογικά απομονωμένες από τους υπόλοιπους, ο πατέρας γίνεται ένα άτομο κεντρικής σημασίας στο οποίο η μητέρα μπορεί να στηριχτεί, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις ακραίας απομόνωσης.
- Ο πατέρας που συμμετέχει ενεργά μπορεί να λειτουργήσει ως στοιχείο εξισορρόπησης στο οικογενειακό σύστημα. Μπορεί να παρέχει υποστήριξη και να λύνει προβλήματα, καθώς και να βοηθήσει στη βελτίωση μιας πιθανά δυσλειτουργικής σχέσης ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί, δηλαδή να εξισορροπήσει την αποκλειστική συμβιωτική σχέση μητέρας – παιδιού. Με αυτό τον τρόπο ο ρόλος του πατέρα απορροφά μέρος του ψυχολογικού βάρους της γυναίκας, αφού και οι δυο γονείς μοιράζονται την ευθύνη και τη στοργική φροντίδα του παιδιού.
- Η μητέρα απελευθερώνεται, όσον αφορά την ευθύνη και τον χρόνο, από μια σειρά, συνήθως, γυναικείων καθηκόντων, με αποτέλεσμα να μπορεί να

ασχοληθεί με δραστηριότητες που βοηθούν στην αυτοπραγμάτωσή της και έξω από το σπίτι. Γίνεται έτσι, προφανείς η συμβολή του πατέρα στη χειραφέτηση της γυναίκας του.

- Ο πατέρας τέλος, μπορεί να βιώσει και να αναπτύξει καταπιεσμένες πλευρές της προσωπικότητάς του. Η ευαισθησία, το παιχνίδι και η φαντασία μπορούν να αναπτυχθούν ελεύθερα στη σχέση με το νήπιο, όπου η στενή επαφή και στοργική ευαισθησία είναι απαραίτητα στοιχεία μιας πετυχημένης επικοινωνίας. Δεν έχουν μόνο τα παιδιά ανάγκη από τους πατέρες, αλλά και οι πατέρες από τα παιδιά.

Η συνεργατική ή μοιρασμένη από τους δυο γονείς ανατροφή των παιδιών θα βοηθήσει τόσο στην ομαλή σχέση του ζευγαριού, όσο και στην ολοκληρωμένη και πολύπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Σήμερα το παιδί έχει ανάγκη για να μεγαλώσει και τους δυο γονείς για αυτό απαιτείται κυρίως από τους πατέρες να θεωρούν το ρόλο τους και τη συμμετοχή τους στην οικογένεια κύριο και όχι δευτερεύοντα και περιφερειακό.

6.1. Μελέτες που πραγματεύονται την επίδραση του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού στην Ελλάδα και αλλού

“Οι ψυχολόγοι πίστευαν ανέκαθεν ότι η ενεργός συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών είναι σημαντική. Ιδιαίτερα ο πατέρας εκείνος που είναι συναισθηματικά παρών, αξιόπιστος και δεν κακοποιεί, επικρίνει, εξευτελίζει ή μεταχειρίζεται τα παιδιά του με συναισθηματική ψυχρότητα, συμβάλλει μοναδικά στη διαφύλαξη της σωματικής και ψυχικής τους υγείας” (Gottman, 2000).

Έρευνες που αφορούν τη συμμετοχή του πατέρα στο μέγαλωμα των παιδιών, αναφέρουν μια πλειάδα παραγόντων που σχετίζεται με την αλληλεπίδραση πατέρα – παιδιού στο πλαίσιο της οικογένειας όπως η ζεστασιά, ο έλεγχος, η ταυτότητα του ρόλου του φύλου, το παιχνίδι, η ανεξαρτησία. Οι Lamb, Pleck, Charnov και Levine (1985) παρουσίασαν ένα μοντέλο για την πατρότητα, το οποίο διέκρινε μεταξύ τριών διαστάσεων σχετικά με το ρόλο του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού. Μεταξύ: 1) του κατά πόσο ο πατέρας είναι παρών και διαθέσιμος για το παιδί, 2) του κατά πόσο ο

πατέρας βρίσκεται σε άμεση επαφή με το παιδί, ενδιαφέρεται γι' αυτό και μοιράζεται διάφορες δραστηριότητες μαζί του και 3) του κατά πόσο ο πατέρας είναι υπεύθυνος σε θέματα όπως, σχετικά με την υγεία του παιδιού και την σχολική του επίδοση.

Το αν γνωρίζει δηλαδή τι χρειάζεται το παιδί και τι προβλήματα αντιμετωπίζει, καθώς και το πώς αποφασίζει να ικανοποιήσει αυτές του τις ανάγκες και να επιλύσει αυτά του τα προβλήματα. Πολλοί ερευνητές πιστεύουν ότι η υπευθυνότητα αποτελεί την πιο σημαντική διάσταση της πατρότητας, καθώς οι Levine και Pitt (1995) υποστήριξαν, ότι υπεύθυνα απέναντι στο παιδί του, συμπεριφέρεται ο άντρας εκείνος που περιμένει να αποκτήσει παιδί μέχρι να νιώσει συναισθηματικά και οικονομικά έτοιμος ενώ συμπαραστέκεται σωματικά, συναισθηματικά και οικονομικά στη μητέρα του παιδιού από τη στιγμή της εγκυμοσύνης κι έπειτα. Κάτι τέτοιο άλλωστε επιτάσσεται από την ανάγκη του παιδιού για σταθερότητα, φροντίδα και θέσπιση ορίων από τους γονείς του, καθώς και από την ανάγκη του για οικονομική σιγουριά και μία *συνεργατική* και γεμάτη αγάπη σχέση μεταξύ αυτών (Hetherington & Parke, 1993).

Οι Lamb και Pleck (1985) πρότειναν επίσης ένα μοντέλο για την συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού, το οποίο αναφέρει πως όταν ο πατέρας διακρίνεται από υψηλό κίνητρο, διαθέτει τα απαραίτητα προσόντα, λαμβάνει κοινωνική υποστήριξη και δεν υπονομεύεται από διάφορα ιδρυματικά περιβάλλοντα, κατορθώνει και αντεπεξέρχεται στο δύσκολο αυτό ρόλο του πατέρα που αναλαμβάνει.

Το μοντέλο τέλος που υποστηρίχθηκε από τους Doherty, Kouneski και Erickson (1998) και το οποίο βασίστηκε και αποτέλεσε την κατακλείδα των δύο προηγούμενων, έχει σαν κέντρο του την σχέση αλληλεπίδρασης πατέρας – μητέρας – παιδιού, ενώ γύρω από αυτή βρίσκονται μία σειρά παραγόντων οι οποίοι επηρεάζουν και διαμορφώνουν καθοριστικά την θετική ή όχι έκβαση αυτής της σχέσης. Οι παράγοντες αυτοί αναφέρονται είτε μεμονωμένα σε καθένα από τα τρία μέλη της οικογένειας, δηλαδή τον πατέρα, τη μητέρα ή το παιδί είτε σε παράγοντες που έχουν να κάνουν με την σχέση του ζευγαριού και την κοινωνική πραγματικότητα. Ως προς τους παράγοντες που αναφέρονται στον πατέρα, δηλαδή την ταυτότητα του ρόλου του φύλου του, τις ικανότητές του και τον βαθμό της δέσμευσης του απέναντι στο ρόλο του, αυτοί εξαρτώνται τόσο από τις προσδοκίες της μητέρας όσο και από τα ατομικά χαρακτηριστικά του ίδιου του πατέρα. Έτσι τόσο η θετική υποστήριξη και ενθάρρυνση

της μητέρας στο πατέρα σχετικά με την αποτελεσματικότητα του ρόλου του, καθώς και η καλή ψυχοσυναισθηματική κατάσταση του ίδιου, (η οποία εξαρτάται ιδιαίτερα από την απασχόλησή του στην παραγωγή), όσο και η σχέση που είχε ο ίδιος με τον πατέρα του, συμβάλλουν στην καλύτερη δυνατή αναγνώριση και επίτευξη του ρόλου του. Μία αρνητική στάση της μητέρας απέναντι στον πατέρα μπορεί να επηρεάσει δυσμενώς τον πατέρα στην επιλογή και κάλυψη του ρόλου του, καθώς οι μητέρες δεν είναι πάντα πρόθυμες και ικανές να παραιτηθούν από τον παραδοσιακό ρόλο της «μητέρας στην οικογένεια», ενώ η διαθεσιμότητά τους εξαρτάται από το μορφωτικό τους επίπεδο (Yogev, 1981). Η αλληλεπίδραση και η καλή σχέση μεταξύ των συζύγων επομένως παίζει σημαντικό ρόλο στη λειτουργικότητα ή τη δυσλειτουργικότητα του πατρικού ρόλου, καθώς έρευνες έχουν αποδείξει ότι όταν επικρατούν συγκρούσεις στην οικογένεια ο πατέρας συνήθως αποσύρεται από την συμμετοχή του στην ανατροφή των παιδιών και δυσχεραίνει έτσι την προσαρμογή και την ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών (Ahrons & Miller, 1993). Η επίδραση της ανεργίας του πατέρα καθορίζει επίσης δραστικά τη σχέση του με τα παιδιά εξαιτίας του συναισθήματος του αποτυχημένου που αισθάνεται στο ρόλο του προμηθευτή της οικογένειας, με αποτέλεσμα να γίνεται επιθετικός και απορριπτικός. Ιδιαίτερα έχει αποδειχθεί, πως οι άντρες των οποίων οι πατέρες συμμετείχαν στην ανατροφή τους και χαρακτηρίζονταν από υψηλή συναισθηματική εμπλοκή μαζί τους, ασχολούνταν αργότερα και οι ίδιοι ως πατέρες περισσότερο με τα παιδιά τους, αναλάμβαναν περισσότερες ευθύνες, ήταν πιο δεκτικοί, ζεστοί και τρυφεροί, ενώ παρακολουθούσαν πιο στενά την συμπεριφορά και τις δραστηριότητες των παιδιών τους, από ότι οι άνδρες εκείνοι των οποίων οι πατέρες ήταν ψυχροί και συναισθηματικά απόμακροι από τα παιδιά τους (Hofferth, 1999).

Ακόμα, μια έρευνα που σχετίζεται με την επιρροή του πατέρα στην ανάπτυξη των παιδιών πραγματοποιήθηκε από τον Charlie Lewis στο Centre for Research in Human Development, Department of Psychology στο Πανεπιστήμιο του Lancaster, UK.

Η έρευνα έδειξε ότι, οι άνδρες – πατέρες εμφανίζονται συχνά να αλληλεπιδρούν με τα παιδιά τους, με λιγότερη ευαισθησία από ότι οι μητέρες, και πολλά παιδιά εμφανίζονται έτσι να διαμορφώνουν, πιο στενές συνδέσεις με τις μητέρες τους, από ότι με τους πατέρες τους. Δεύτερον, τα στοιχεία της έρευνας, δείχνουν ότι οι πατέρες μπορούν να διαδραματίσουν τους συγκεκριμένους και σημαντικούς ρόλους (πατρικός,

γονεϊκός), σε εκείνους τους πολιτισμούς που σαφώς έχουν καθορίσει τους ρόλους ως απαραίτητους για τα παιδιά τους. Τρίτον, οι πατρικές μορφές παιχνιδιού προβλέπουν την πιο άμεση και γρήγορη κοινωνικό-συνασθηματική ανάπτυξη, ενώ επίσης, η πατρική συμμετοχή φαίνεται να προβλέπει την ενήλικη ρύθμιση του παιδιού, καλύτερα από ότι η μητρική συμμετοχή. Αυτά τα στοιχεία προτείνουν, τέταρτον, ότι χρειαζόμαστε τα κατάλληλα στοιχεία της πατρότητας που δεν θα δανείζονται απλά τα στοιχεία από τη μελέτη της μητρότητας” (Lewis, Lamb, 2003).

Ο ρόλος του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών και η σχέση πατέρα – παιδιού αποτελούν όπως προαναφέρθηκε το αντικείμενο μελέτης πολυάριθμων ψυχολογικών μελετών στον αγγλοσαξονικό, κυρίως, χώρο τα τελευταία χρόνια. Στην Ελλάδα, οι έρευνες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια όσον αφορά το ρόλο του Έλληνα πατέρα στην ανατροφή των παιδιών, είναι ανύπαρκτες. Εξαίρεση αποτελεί η πρόσφατη μελέτη της Μαριδάκη, Κ. (2000) με σκοπό, να μελετήσει τον βαθμό ενασχόλησης του Έλληνα πατέρα με την ανατροφή των παιδιών του, καθώς και την αντίληψη που έχει ο ίδιος για την πατρότητα. Από την έρευνα προέκυψε ότι, πατέρες από αστικές περιοχές έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή σε δραστηριότητες που αφορούν στη φροντίδα των παιδιών από ότι πατέρες από αγροτικές περιοχές. Τα αποτελέσματα έδειξαν επίσης, ότι ο βαθμός συμμετοχής του πατέρα στις παραπάνω δραστηριότητες εξαρτάται κυρίως από την αντίληψη που έχει η μητέρα για τον πατρικό ρόλο. Βρέθηκε επίσης, ότι η πατρότητα αποτελεί ευχάριστη, αλλά με πολλές απαιτήσεις εμπειρία για τους περισσότερους πατέρες. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας είναι δυνατόν να υποστηρίξουμε την άποψη ότι ο ρόλος του Έλληνα πατέρα στην ανατροφή των παιδιών προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο της οικογένειας (Maridaki – Kassotaki, 2002).

Στην Ελλάδα οι νεότεροι πατέρες, σε σύγκριση με τους παλαιότερους, αποδεικνύονται λιγότερο αυστηροί, επιεικέστεροι, αμείβουν περισσότερο και καλλιεργούν επιτυχέστερα την αυτενεργό δράση των παιδιών τους. Και γενικά οι νεότεροι πατέρες, σε σύγκριση με τους παλαιότερους, εμφανίζονται πιο προοδευτικοί, πιο γνήσιοι, πιο θερμοί στην αγωγή των παιδιών τους, παρόλο που οι κοινωνικές απαιτήσεις δυστυχώς τους απομακρύνουν όλο και περισσότερο από τα πατρικά τους καθήκοντα. Ωστόσο, είναι φανερό η συμμετοχή τους στην κατανομή των καθημερινών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ : Η επίδραση του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού σε παραδοσιακά σχήματα οικογένειας: Εμπειρικά δεδομένα

οικιακών εργασιών με τη σύζυγο τους, καθώς επίσης, η συμμετοχή τους στην ανατροφή των παιδιών και οι αντιλήψεις τους για το ρόλο της πατρότητας στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας.

Στόχος της μελέτης μας λοιπόν, ήταν, να εξετάσουμε, πως ο πατέρας βιώνει τη σχέση του με τη μητέρα και πως αυτή η σχέση επηρεάζει στην ανατροφή των παιδιών, αφού οι έρευνες και οι μελέτες σχετικά με το ρόλο του πατέρα στην ελληνική οικογένεια στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνική κοινωνίας είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Η μελέτη αυτή σε ερευνητικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στη συνέχεια της τελευταίας μελέτης που έγινε στην Ελλάδα το 2000. Για το λόγο αυτό, αποφασίσαμε να πραγματοποιήσουμε την παρούσα έρευνα έτσι ώστε, να μελετήσουμε το ρόλο του πατέρα στη φροντίδα και την ανάπτυξη του παιδιού σε τρεις πόλεις, συγκεκριμένα Αθήνα – Καλλιθέα, Φλώρινα, Κέρκυρα, λαμβάνοντας υπόψη, δείγμα 80 πατέρων από κάθε πόλη.

Στη συνέχεια μας προσέστη να αναπτύξουμε την έρευνα σε Αθήνα – Καλλιθέα – Φλώρινα. Το θέμα της φροντίδας είναι αυτό και αποτελεί από 40 ερωτήσεις που οι κάτοχοι συγκεκριμένων ερωτηματολίων που μελετήσαμε από την Ελλάδα, αποτελούνταν από 20 γυναίκες ηλικίας μεταξύ 20 και 42 ετών γεννημένες στις 22 και 23 ετών οι άνδρες στην Ελλάδα ηλικίας από 20 και 42 ετών γεννημένοι στις 22 και 23 ετών οι γυναίκες από 27 έως 49 ετών οι άνδρες. Επίσης, από 40 ερωτήσεις που ταίριαζαν χρονικά ηλικίας πατέρα, 20 και 29 ετών οι γυναίκες και 20 και 29 οι άνδρες.

2.3. Μέθοδος, διαδικασίες φύλαξης δεδομένων

Η μέθοδος που ακολουθήσαμε για να πραγματοποιήσουμε, στα πλαίσια περιληφθέντων μεγάλων ερευνών, συγκεκριμένα σε τρεις πόλεις, Αθήνα – Καλλιθέα, Φλώρινα, Κέρκυρα, είναι η μελέτη των ερωτηματολίων που συμπληρώθηκαν με τη συμμετοχή των πατέρων από αυτές τις πόλεις, με τη βοήθεια των ερωτηματολίων που αναπτύχθηκαν από τον ερευνητή και τον ερευνητικό προσωπικό του πατέρα.

Β' Μέρος – Ερευνητικό

7.1. Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνήσει τη συμμετοχή του Έλληνα πατέρα στη φροντίδα των παιδιών του, καλύπτοντας έτσι το κενό που υπάρχει στη σχετική ελληνική έρευνα. Συγκεκριμένα, η εργασία στόχευε στο να μελετήσει τη συμμετοχή του Έλληνα πατέρα, προκειμένου να έχουμε μια σαφή εικόνα για τους συζυγικούς ρόλους και το ρόλο του πατέρα στη φροντίδα και ανάπτυξη των παιδιών του, τόσο σε αστική περιοχή, όσο και σε αγροτική.

7.2. Δείγμα

Στην έρευνα μας χρειάστηκε να μελετήσουμε οικογένειες από Αθήνα – Κέρκυρα – Φλώρινα. Το δείγμα της έρευνας ήταν τυχαίο και αποτελείτο από 80 οικογένειες από τις πόλεις. Συγκεκριμένα οι οικογένειες που μελετήσαμε από την Καλλιθέα, αποτελούνταν από 80 ζευγάρια ηλικίας περίπου, 20 έως 45 ετών οι γυναίκες και 25 έως 52 ετών οι άνδρες. Στην Κέρκυρα βρέθηκαν 80 ζευγάρια ηλικίας περίπου, 19 έως 39 ετών οι γυναίκες και 27 έως 49 ετών οι άνδρες. Τέλος στη Φλώρινα μελετήθηκαν 80 τυχαία ζευγάρια ηλικίας περίπου, 20 έως 50 ετών οι γυναίκες και 28 έως 55 οι άνδρες.

7.3. Μέσα, διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η συλλογή των στοιχείων έγινε με ερωτηματολόγια, στα οποία περιλαμβάνονταν μεγάλος αριθμός ερωτήσεων, προκειμένου να έχουμε μια όσο το δυνατόν γίνεται ξεκάθαρη εικόνα για τις οικογένειες που μελετάμε, τους συζυγικούς ρόλους και τη συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή και την ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από πέντε μέρη. Συγκεκριμένα, το **1^ο Μέρος** αναφέρεται σε προσωπικά χαρακτηριστικά του δείγματος όπως, είναι η ηλικία των ζευγαριών που μελετήσαμε, το μορφωτικό επίπεδο και η απασχόλησή τους, το μηνιαίο τους εισόδημα, το φύλο και η ηλικία των παιδιών καθώς και τα άτομα που κατοικούν μαζί τους. Το **2^ο Μέρος** έγινε με σκοπό να ελέγξουμε, ποιο άτομο αναλαμβάνει κυρίως την φροντίδα των παιδιών καθημερινά και πόσες ώρες, καθώς επίσης, την κατανομή των οικιακών εργασιών και τον καταμερισμό ευθυνών από την μητέρα, τον πατέρα, τα αδέρφια, την γιαγιά, τον παππού και την οικιακή βοηθό και με κυριότερο τον πατέρα και τη συχνότητα συμμετοχής του στην φροντίδα του παιδιού και στις οικιακές εργασίες. Στο **3^ο Μέρος** θέλαμε να ελέγξουμε, ποιο πρόσωπο θεωρεί ο πατέρας ότι είναι απαραίτητο στην ανατροφή των παιδιών και είναι διαθέσιμο να τον βοηθήσει όταν χρειαστεί κάποια ανάγκη. Το **4^ο Μέρος**, αναφέρεται στο βαθμό διαφωνίας ή συμφωνίας του πατέρα σε απόψεις που σχετίζονται με την πατρότητα. Τέλος, στο **5^ο Μέρος** του ερωτηματολογίου, μελετήσαμε τη σχέση του ζευγαριού και ελέγξαμε το βαθμό διαφωνίας ή συμφωνίας ανάμεσα στον πατέρα και στη σύντροφό του και μητέρα των παιδιών του.

Στο τέλος της μελέτης μας, παρατίθεται το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο που δόθηκε στις οικογένειες και των τριών πόλεων.

8.1. Αποτελέσματα

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας έγινε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου STATGRAPHICS Plus. Τα αποτελέσματα που αφορούν κάθε ερώτηση παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Ερώτηση 4^η

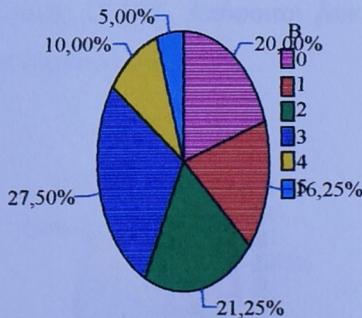
4. Μορφωτικό επίπεδο

- Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής (ΑΕΙ)
- Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής (ΤΕΙ)
- Πτυχιούχος Επαγγελματικής Σχολής
- Απόφοιτος Λυκείου
- Απόφοιτος Γυμνασίου
- Απόφοιτος Δημοτικού

Πατέρα

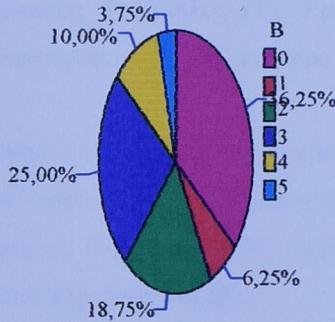
- .....(0)
- .....(1)
- .....(2)
- .....(3)
- .....(4)
- .....(5)

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των 80 οικογενειών που μελετήσαμε, στην **Αθήνα – Καλλιθέα** βρέθηκαν τα εξής : Πτυχιούχοι Ανώτατης Σχολής (ΑΕΙ) 20%, Πτυχιούχοι Ανώτερης Σχολής (ΤΕΙ) 16,25%, Πτυχιούχοι Επαγγελματικής Σχολής 21,25%, Απόφοιτοι Λυκείου 27,50%, Απόφοιτοι Γυμνασίου 10% και Απόφοιτοι Δημοτικού 5%.

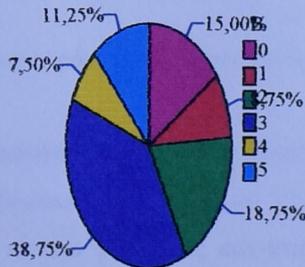
Σχήμα 1: Μορφωτικό επίπεδο των πατέρων στην περιοχή της Καλλιθέας

Στην **Φλώρινα** τα ποσοστά στα αντίστοιχα μορφωτικά επίπεδα ήταν : Πτυχιούχοι Ανώτατης Σχολής (ΑΕΙ) 36,25%, Πτυχιούχοι Ανώτερης Σχολής (ΤΕΙ) 6,25%, Πτυχιούχοι Επαγγελματικής Σχολής 18,75%, Απόφοιτοι Λυκείου 25,00%, Απόφοιτοι Γυμνασίου 10% και Απόφοιτοι Δημοτικού 3,75%.

Σχήμα 2: Μορφωτικό επίπεδο των πατέρων στην περιοχή της Φλώρινας

Στην **Κέρκυρα** το μορφωτικό επίπεδο των οικογενειών που έγινε η έρευνα ήταν : Πτυχιούχοι Ανώτατης Σχολής (ΑΕΙ) 15%, Πτυχιούχοι Ανώτερης Σχολής (ΤΕΙ) 8,75%, Πτυχιούχοι Επαγγελματικής Σχολής 18,75%, Απόφοιτοι Λυκείου 38,75%, Απόφοιτοι Γυμνασίου 7,5% και Απόφοιτοι Δημοτικού 11,25%.

Σχήμα 3: Μορφωτικό επίπεδο των πατέρων στην περιοχή της Κέρκυρας

Ερώτηση 5^η

5. Απασχόληση

- Επάγγελμα
- Πόσο καιρό εργάζεται;
- Πόσο καιρό είναι άνεργη;

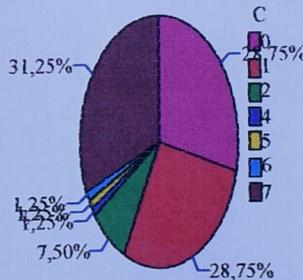
Πατέρα

- .....
- .....
- .....

Κατηγοριοποιήσαμε τα επαγγέλματα που δόθηκαν ως εξής:

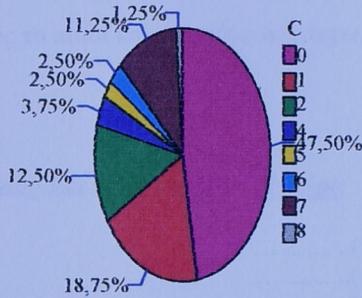
Δημόσιος Υπάλληλος (0), Ιδιωτικός Υπάλληλος (1), Έμπορος (2), Άνεργος (3), Αγρότης (4), Ιερέας (5), Κτηνοτρόφος (6), Ελεύθερος Επαγγελματίας (7) και Επιχειρηματίας (8).

Στην περιοχή της **Καλλιθέας – Αθήνα** βρέθηκε, ότι το 28,75% των οικογενειών είναι και Δημόσιοι και Ιδιωτικοί Υπάλληλοι, το 7,5% είναι έμποροι και το 1,25% είναι το ίδιο για τις κατηγορίες : Άνεργος (3), Αγρότης (4), Ιερέας (5), Κτηνοτρόφος (6), Ελεύθερος Επαγγελματίας (7) και Επιχειρηματίας (8).

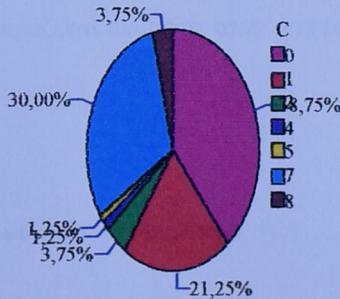
Σχήμα 4: Κατανομή των επαγγελμάτων των πατέρων στην περιοχή της Καλλιθέας

Στη **Φλώρινα** από τις οικογένειες που μελετήθηκαν το 47,5% είναι δημόσιοι υπάλληλοι, το 18,75% είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 12,5% είναι έμποροι, το 3,75% είναι αγρότες, το 2,5% είναι το ίδιο για ιερείς και κτηνοτρόφους, το 11,25% είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και το 1,25% είναι επιχειρηματίες. Στην πόλη της Φλώρινας δεν βρέθηκε ποσοστό ανέργων.

Σχήμα 5: Κατανομή των επαγγελματιών των πατέρων στην περιοχή της Φλώρινας

Στην **Κέρκυρα** βρέθηκε ότι το 38,75% είναι δημόσιοι υπάλληλοι, το 21,25% είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 3,75% είναι το ίδιο για τους εμπόρους και τους επιχειρηματίες. Ακόμα, οι αγρότες και οι ιερείς έχουν αντίστοιχα 1,25% και οι ελεύθεροι επαγγελματίες το 30%.

Σχήμα 6: Κατανομή των επαγγελματιών των πατέρων στην περιοχή της Κέρκυρας

Είναι φανερό από τα παραπάνω, ότι στην Αθήνα το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν απόφοιτοι Λυκείου και απασχολούνταν στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, στην Φλώρινα

πτυχιούχοι Ανώτατης Σχολής και απασχολούνταν στο δημόσιο τομέα και στην Κέρκυρα επίσης απόφοιτοι Λυκείου και με απασχόληση στο δημόσιο τομέα. Σίγουρα το μορφωτικό επίπεδο των πατέρων, καθώς και η απασχόληση τους επηρεάζει την συμπεριφορά του πατέρα προς το παιδί και το χρόνο που αφιερώνει σε αυτό.

Ερώτηση 6^η

6. Ποιοι κατοικούν μαζί σας και πόσο καιρό; Πατέρα

Συγγενείς

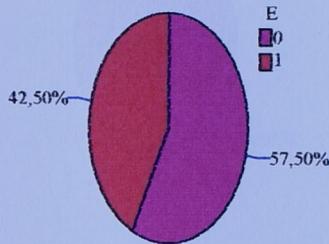
➤ Ο παππούς	.....(5)
➤ Η γιαγιά	.....(4)
➤ Ο θείος	.....(3)
➤ Η θεία	.....(2)
➤ Άλλοι	.....(1)
➤ Κανένας	.....(0)

Στην περιοχή της **Καλλιθέας – Αθήνα** βρέθηκε ότι μαζί με τις οικογένειες που μελετήσαμε κατοικούν συνήθως η γιαγιά και ο παππούς που σίγουρα θα έχουν συμμετοχή στην φροντίδα και ανατροφή του παιδιού. Από τις 80 οικογένειες οι 64 δεν έχουν άλλα άτομα που κατοικούν μαζί τους. Στην **Φλώρινα** από τις 80 οικογένειες οι 55 δεν έχουν άλλα άτομα που κατοικούν μαζί τους, ενώ σχεδόν οι υπόλοιπες κατοικούν μαζί με τον παππού και τη γιαγιά. Τέλος, στην **Κέρκυρα** οι 80 οικογένειες που ερευνήσαμε απάντησαν ότι το 82,5% δεν έχουν άλλα άτομα που κατοικούν μαζί τους και το υπόλοιπο ποσοστό μοιράζεται ανάμεσα στον παππού, τη γιαγιά ή και τους δυο μαζί.

Ερώτηση 7^η

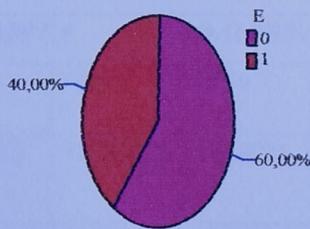
7. Υπάρχει άτομο για τη φύλαξη των παιδιών; Ναι.....(1) Όχι.....(0)

Στην περιοχή της **Καλλιθέας – Αθήνα** βρέθηκε, ότι το 57,50% των οικογενειών δεν έχει άτομο για την φύλαξη των παιδιών, ενώ το 42,50% διατηρεί άτομο για την φύλαξη των παιδιών.

Σχήμα 7: Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων στην ερώτηση, αν υπάρχει άτομο για την φύλαξη των παιδιών στην περιοχή της Καλλιθέας

Στη **Φλώρινα** από τις οικογένειες που μελετήθηκαν το 60% αυτών δεν έχουν άτομο για τη φύλαξη των παιδιών, ενώ το υπόλοιπο 40% έχει.

Σχήμα 8: Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων στην ερώτηση, αν υπάρχει άτομο για την φύλαξη των παιδιών στην περιοχή της Φλώρινας

Στην **Κέρκυρα** βρέθηκε το μικρότερο ποσοστό 25%, των οικογενειών που διατηρούν άτομο για τη φύλαξη των παιδιών, ενώ το 75% δεν έχει άτομο για αυτόν το σκοπό.

Επομένως, το σύνολο των παιδιών που έχουν οι 80 οικογένειες αντίστοιχα που κάναμε την έρευνα στην Καλλιθέα ήταν 147, στην Φλώρινα 159 και στην Κέρκυρα 160 ηλικιών από 1 μηνών μέχρι και πάνω από 10 ετών. Στον παραπάνω πίνακα δίνονται και η μέσοι όροι των ατόμων ανά ηλικία και ανά πόλη.

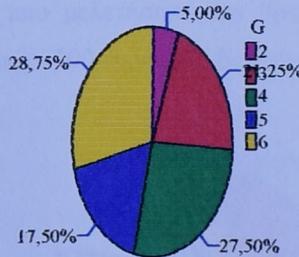
Ερώτηση 10^η

10. Μηνιαίο εισόδημα

➤ μέχρι 300 ευρώ	.....(1)
➤ 300 – 600 ευρώ	.....(2)
➤ 600 – 900 ευρώ	.....(3)
➤ 900 – 1200 ευρώ	.....(4)
➤ 1200 – 1500 ευρώ	.....(5)
➤ πάνω από 1500 ευρώ	.....(6)

Πατέρα

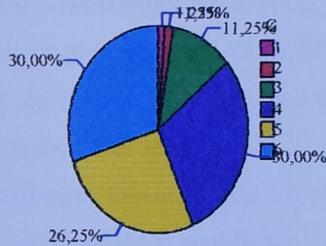
Όσον αφορά το μηνιαίο εισόδημα του πατέρα στην **Καλλιθέα** είχαμε : το 5% έχει εισόδημα 300 – 600 ευρώ, το 21,25% έχει εισόδημα 600 – 900 ευρώ, το 27,50% παίρνει 900 – 1200 ευρώ, το 17,50% έχει εισόδημα 1200 – 1500 ευρώ και το 28,75% παίρνει μισθό πάνω από 1500 ευρώ. Αξίζει να αναφερθεί ότι από τις 80 οικογένειες που μελετήσαμε στην Καλλιθέα, δεν βρέθηκε κανένας πατέρας που το μηνιαίο του εισόδημα είναι μέχρι 300 ευρώ (βλ. διάγραμμα που ακολουθεί).

Σχήμα 10: Μηνιαίο εισόδημα των πατέρων στην περιοχή της Καλλιθέας

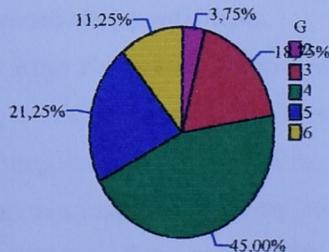
Τα αποτελέσματα της έρευνας στην πόλη της **Φλώρινας** έδειξαν τα εξής όσον αφορά το μηνιαίο εισόδημα του πατέρα : το 1,25% παίρνει μισθό μέχρι 300ευρώ το

μήνα, το 1,25% έχει εισόδημα 300 – 600 ευρώ, το 11,25% έχει εισόδημα 600 – 900 ευρώ, το 30% παίρνει 900 – 1200 ευρώ, το 26,25% έχει εισόδημα 1200 – 1500 ευρώ και το 30% παίρνει μισθό πάνω από 1500 ευρώ.

Σχήμα 11: Μηνιαίο εισόδημα των πατέρων στην περιοχή της Φλώρινας

Τέλος, όσον αφορά το μηνιαίο εισόδημα του πατέρα στην **Κέρκυρα** είχαμε : το 3,75% έχει εισόδημα 300 – 600 ευρώ, το 18,25% έχει εισόδημα 600 – 900 ευρώ, το 45% παίρνει 900 – 1200 ευρώ, το 21,25% έχει εισόδημα 1200 – 1500 ευρώ και το 11,25% παίρνει μισθό πάνω από 1500 ευρώ. Όπως και στην Καλλιθέα, έτσι και στην Κέρκυρα, ότι από τις 80 οικογένειες που μελετήσαμε δεν βρέθηκε κανένας πατέρας που το μηνιαίο του εισόδημα είναι μέχρι 300 ευρώ (βλ. διάγραμμα που ακολουθεί).

Σχήμα 12: Μηνιαίο εισόδημα των πατέρων στην περιοχή της Κέρκυρας

ΜΕΡΟΣ 2^οΕρώτηση 1^η**1. Ποιο από τα παρακάτω άτομα αναλαμβάνει κυρίως την φροντίδα των παιδιών καθημερινά και πόσες ώρες την ημέρα; Που γίνεται η φροντίδα;**

Στην ερώτηση αυτή δόθηκαν οι ακόλουθες απαντήσεις : Στην **Καλλιθέα** ο μέσος όρος των ωρών που φροντίζει η μητέρα το παιδί είναι 10-14 ώρες. Συγκεκριμένα, βρέθηκαν 15 μητέρες που δεν φροντίζουν καμία ώρα το παιδί, 12 μητέρες που αναλαμβάνουν τη φροντίδα του παιδιού για 10 ώρες και 11 μητέρες που ασχολούνται και τις 24 ώρες στο σπίτι. Το υπόλοιπο δείγμα των μητέρων ασχολείται με το παιδί ελάχιστες ώρες. Στην **Φλώρινα** ο μέσος όρος των ωρών που φροντίζει η μητέρα το παιδί είναι ο ίδιος με την Καλλιθέα. Συγκεκριμένα, βρέθηκαν 8 μητέρες που δεν φροντίζουν καμία ώρα το παιδί, 20 μητέρες που αναλαμβάνουν τη φροντίδα του παιδιού για 10 ώρες και 13 μητέρες που ασχολούνται και τις 24 ώρες στο σπίτι. Το υπόλοιπο δείγμα των μητέρων ασχολείται με το παιδί ελάχιστες ώρες. Τέλος, στην **Κέρκυρα** ο μέσος όρος των ωρών που φροντίζει η μητέρα το παιδί είναι πάλι 10-14 ώρες. Συγκεκριμένα, βρέθηκαν 4 μητέρες που δεν φροντίζουν καμία ώρα το παιδί, 18 μητέρες που αναλαμβάνουν τη φροντίδα του παιδιού για 10 ώρες και 6 μητέρες που ασχολούνται και τις 24 ώρες στο σπίτι. Το υπόλοιπο δείγμα των μητέρων ασχολείται με το παιδί ελάχιστες ώρες. Από την ανάλυση αυτή προκύπτει ότι στην Κέρκυρα μόλις το 5% των μητέρων δεν αναλαμβάνει την φροντίδα του παιδιού, ενώ στις υπόλοιπες πόλεις που έγινε η έρευνα το ποσοστό είναι μεγαλύτερο.

Όσον αφορά τον πατέρα, στην **Καλλιθέα**, βρέθηκε ότι 40 πατέρες (50%) δεν φροντίζουν καμία ώρα το παιδί, 1 πατέρας που αναλαμβάνει τη φροντίδα του παιδιού για 24 ώρες και 8 πατέρες που ασχολούνται 5 ώρες. Ακόμα 33 από τους 80 πατέρες φροντίζουν το παιδί στο σπίτι και ένα μικρό ποσοστό της τάξεως των 2,5 – 6,25%, το πηγαίνουν βόλτα και στο πάρκο κάποιες ώρες της ημέρας. Το υπόλοιπο δείγμα των πατέρων ασχολείται με το παιδί ελάχιστες ώρες. Στην **Φλώρινα**, βρέθηκε ότι 43 πατέρες (53,75%) δεν φροντίζουν καμία ώρα το παιδί, κανένας πατέρας δεν αναλαμβάνει τη φροντίδα του παιδιού για 24 ώρες και 8 πατέρες που ασχολούνται

4 ώρες. Επίσης, το 36,25% μένει με το παιδί στο σπίτι κάποιες ώρες και το 1,25% παίρνει το παιδί στη δουλειά. Τέλος, στην **Κέρκυρα** βρέθηκε ότι 26 πατέρες δεν φροντίζουν καμία ώρα το παιδί και οι υπόλοιποι (μέσος όρος 8,75%) ασχολούνται με το παιδί 3-8 ώρες. Ακόμα 50 από τους 80 πατέρες φροντίζουν το παιδί στο σπίτι σε ποσοστό 62,5%. Συμπερασματικά το μεγαλύτερο ποσοστό των πατέρων που αναλαμβάνει την φροντίδα του παιδιού στο σπίτι βρέθηκε στην Κέρκυρα, ενώ το ποσοστό των πατέρων που ασχολούνται μαζί του είναι περίπου ίδιο 8 – 10% και για τις τρεις πόλεις.

Όσον αφορά, τις ώρες και τον τόπο που αναλαμβάνουν την φροντίδα των παιδιών τα αδέρφια τους, στην **Καλλιθέα** βρέθηκε ότι από τις 80 οικογένειες μόνο σε μια τα αδέρφια ασχολούνται με τα παιδιά για 4 ώρες στο σπίτι. Στην **Φλώρινα** αντίστοιχα, το 5% των οικογενειών αφορά την ενασχόληση των αδελφών με τα παιδιά για 3 ώρες και το 6,25% ασχολούνται με αυτά στο σπίτι. Στην **Κέρκυρα** τέλος, το 1,25% των οικογενειών αφορά την ενασχόληση των αδελφών με τα παιδιά για 1-2 ώρες και το 2,5% τα πηγαίνουν βόλτα.

Στην περίπτωση του παππού βρέθηκαν τα εξής : Στην **Καλλιθέα** το 3,75% φροντίζει το παιδί 1 ώρα στο σπίτι ενώ το 1,25% το φροντίζει για 5 ώρες στο σπίτι και το 2,5% των παππούδων το πηγαίνει βόλτα και στο πάρκο. Στην **Φλώρινα** το 3,75% φροντίζει το παιδί 1 και 4 ώρες στο σπίτι ενώ το 1,25% το φροντίζει για 2-3 και 5-8 ώρες πηγαίνοντάς το βόλτα. Στην **Κέρκυρα** το 3,75% ασχολείται με το παιδί 2 και 5 ώρες και το 1,25% ασχολείται 12 ώρες. Επίσης, το 8,75% μένουν με το παιδί στο σπίτι και το 5% των παππούδων το πηγαίνει στο πάρκο.

Για τις ώρες και τον τόπο που αναλαμβάνει την φροντίδα του παιδιού η γιαγιά, οι 80 οικογένειες σε κάθε πόλη απάντησαν ότι, για την περιοχή της **Καλλιθέας** το 8,75% ασχολείται 5 ώρες και το 2,5 – 7,5% => 1-4ώρες. Το ποσοστό των γιαγιάδων που φροντίζει το παιδί στο σπίτι αντιστοιχεί σε 22,5% και το 3,75% το πηγαίνει βόλτα. Στην **Φλώρινα** το 12,5-13,75% φροντίζει 2-3 ώρες το παιδί. Το 48,75% αναλαμβάνει τη φροντίδα του παιδιού στο σπίτι και μόλις το 1,25% το πηγαίνει βόλτα. Στην **Κέρκυρα** παρατηρήσαμε ότι από τις γιαγιάδες το 12,5% ασχολείται 4 ώρες και το 1,25% => 6 και 12 ώρες. Επίσης, από το δείγμα μας, το 18,75% μένει με το παιδί στο σπίτι κάποιες ώρες, το 10% το πηγαίνει βόλτα και το 1,25% στο πάρκο.

Στην περίπτωση που η οικογένεια διαθέτει πρόσωπο για τη φύλαξη του παιδιού, βρέθηκαν τα εξής : Στην **Καλλιθέα**, το 6,25% ασχολείται 6 ώρες και το 2,5-3,75% φροντίζει το παιδί 9-10 ώρες. Επίσης, το 17,5% απασχολείται κάποιες ώρες της ημέρας με το παιδί στο σπίτι. Στην **Φλώρινα**, το 1,25% των οικογενειών απάντησαν ότι 7 - 8 ώρες φροντίζει το παιδί, το πρόσωπο που έχουν για τη φύλαξη του και το 2,5% το φροντίζει στο σπίτι. Στην **Κέρκυρα**, μόλις το 1,25% των οικογενειών απάντησαν ότι το πρόσωπο για τη φύλαξη του παιδιού αναλαμβάνει την φροντίδα του για 6 ώρες στο σπίτι.

Κατά πόσο αναλαμβάνει την φροντίδα του παιδιού η οικιακή βοηθός, στην **Καλλιθέα** βρέθηκε ότι το 1,25% των οικογενειών αντιστοιχεί σε 4 – 5 ώρες και το 2,5% απάντησαν πως η οικιακή βοηθός φροντίζει το παιδί αποκλειστικά στο σπίτι. Στην **Φλώρινα**, το 3,75% των οικογενειών αντιστοιχεί σε 5 ώρες και το 8,75% απάντησαν πως η οικιακή βοηθός φροντίζει το παιδί αποκλειστικά στο σπίτι. Στην **Κέρκυρα** τα αποτελέσματα συμπίπτουν με αυτά της Καλλιθέας.

Ερώτηση 2^η

Στην ερώτηση, *ποια συγγενικά πρόσωπα βλέπουν οι γονείς και τα παιδιά τους*, η έρευνα μας έδειξε ότι και οι 240 οικογένειες των τριών πόλεων επισκέπτονται συγγενικά τους πρόσωπα, όπως θείους, θείες, ξαδέλφια, παππούδες και γιαγιάδες, 1 – 3 φορές την εβδομάδα με αφορμή μία επίσκεψη, γιορτή, γενέθλια ή άλλο οικογενειακό γεγονός. Δεν κρίναμε απαραίτητο να αναφερθούν στατιστικά στοιχεία για αυτήν την ερώτηση.

Ερώτηση 3^η

3.Κατανομή Οικιακών Εργασιών

- Έχει η οικογένεια οικιακό/ή βοηθό;   Ναι.....(1)   Όχι.....(0)

Όσον αφορά την κατανομή των οικιακών εργασιών, στην **Καλλιθέα** βρέθηκε ότι, 14 από τις 80 οικογένειες που μελετήσαμε δηλαδή το 17,5% έχουν οικιακή βοηθό, στην **Φλώρινα** το 12,5% δηλαδή 10 οικογένειες και στην **Κέρκυρα** 9 οικογένειες (11,25%) διατηρούν οικιακή βοηθό προκειμένου να διευκολυνθούν στις οικιακές εργασίες.

Παρακάτω δίνεται η στατιστική συσχέτιση της /του οικιακής / κου βοηθού με το παιδί και η συμμετοχή αυτής / αυτού στην ανατροφή του παιδιού και για τις τρεις πόλεις.

▪ **Καταμερισμός Ευθυνών: Ποια από τα άτομα ασχολούνται με τα παρακάτω;**

Τα αποτελέσματα της παραπάνω ερώτησης για όλες τις οικογένειες που μελετήσαμε και για κάθε πόλη δίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 1: Απαντήσεις των πατέρων που αφορούν στον καταμερισμό ευθυνών

ΠΟΛΗ	Α.	Φ.	Κ.	Α.	Φ.	Κ.	Α.	Φ.	Κ.	Α.	Φ.	Κ.	Α.	Φ.	Κ.
1.Φροντίζουν το παιδί	Μητέρα			Πατέρας			Αδέλφια			Παππούς/ Γιαγιά			Οικιακός/ή βοηθός		
το ταΐζουν/το κάνουν μπάνιο	76	78	79	25	22	15	1	2	1	9	9	7	10	3	1
το πηγαίνουν σχολείο	40	27	46	23	37	35	7	11	4	14	14	4	0	1	0
του λένε παραμύθια	62	51	55	40	31	40	3	10	7	19	41	22	5	3	1
το πηγαίνουν βόλτες	60	59	70	66	60	63	9	13	10	17	25	12	5	2	1
2.Καθαρίζουν το σπίτι	79	76	77	17	6	11	3	2	3	4	2	3	9	2	5
3.Μαγειρεύουν	78	76	76	17	10	10	1	0	1	9	12	8	4	1	1
4.Πλένουν/σιδερώνουν	79	78	79	5	3	3	1	1	0	7	6	4	9	2	5
5.Κάνουν τα ψώνια	66	58	68	61	53	63	3	3	3	3	7	2	0	2	0

A*= Αθήνα – Καλλιθέα, Φ*= Φλώρινα και Κ*= Κέρκυρα

Από την έρευνα μας βρέθηκε, ότι στην περιοχή της **Καλλιθέας** το 23,75% των οικογενειών έχει παιδιά που δεν πάνε σχολείο, στην **Φλώρινα** το 15% των οικογενειών έχει παιδιά που δεν πάνε σχολείο και στην **Κέρκυρα** το ποσοστό είναι 11,25%. Επίσης, φαίνεται μέσα από την έρευνα ότι εξακολουθεί στον ιδιωτικό χώρο να επικρατεί, ως επί το πλείστον, το διπολικό σύστημα κατανομής των ρόλων. Οι άνδρες, δηλαδή, διατηρούν τον παραδοσιακό ρόλο του «συζύγου – κουβαλητή», ενώ συμμετέχουν ελάχιστα στις οικιακές εργασίες και στην φροντίδα του παιδιού, δίνοντας απλά «ένα χέρι βοήθειας».

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στις τρεις πόλεις προέκυψε, ότι στην περιοχή της **Καλλιθέας** το 95% των μητέρων αναλαμβάνουν να ταΐζουν / κάνουν μπάνιο το παιδί, ενώ το 31,25% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Στην περιοχή της **Φλώρινας** το 97,5% των μητέρων

αναλαμβάνουν να ταΐζουν / κάνουν μπάνιο το παιδί, ενώ το 27,5% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Και στην περιοχή της **Κέρκυρας** το 98,75% των μητέρων αναλαμβάνουν να ταΐζουν / κάνουν μπάνιο το παιδί, ενώ το 18,75% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο.

Στην περιοχή της **Καλλιθέας** το 50% των μητέρων αναλαμβάνουν να πάνε σχολείο το παιδί, ενώ το 28,75% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Στην περιοχή της **Φλώρινας** το 33,75% των μητέρων αναλαμβάνουν να πάνε σχολείο το παιδί, ενώ το 46,25% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Και στην περιοχή της **Κέρκυρας** το 57,5% των μητέρων αναλαμβάνουν να πάνε σχολείο το παιδί, ενώ το 43,75% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο.

Στην ερώτηση, ποιοι του λένε παραμύθια, η κατανομή των ρόλων μεταξύ του ζευγαριού έχει ως εξής: Στην περιοχή της **Καλλιθέας** το 77,5% των μητέρων αναλαμβάνουν να του λένε παραμύθια, το παιδί, ενώ το 50% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Στην περιοχή της **Φλώρινας** το 63,75% των μητέρων αναλαμβάνουν να του λένε παραμύθια, το παιδί, ενώ το 38,75% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Και στην περιοχή της **Κέρκυρας** το 68,75% των μητέρων αναλαμβάνουν να του λένε παραμύθια, το παιδί, ενώ το 50% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο.

Όσον αφορά ποιος από τους δύο γονείς αναλαμβάνει να πάει βόλτα το παιδί, ο καταμερισμός των ευθυνών έχει ως εξής: Στην περιοχή της **Καλλιθέας** το 75% των μητέρων αναλαμβάνουν να πάνε βόλτα το παιδί, ενώ το 82,5% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Στην περιοχή της **Φλώρινας** το 73,75% των μητέρων αναλαμβάνουν να πάνε βόλτα το παιδί, ενώ το 75% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Και στην περιοχή της **Κέρκυρας** το 87,5% των μητέρων αναλαμβάνουν να πάνε βόλτα το παιδί, ενώ το 78,75% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο.

Στην επόμενη ερώτηση για το ποιος καθαρίζει το σπίτι, ο καταμερισμός των ευθυνών έχει ως εξής: Στην περιοχή της **Καλλιθέας** το 98,75% των μητέρων αναλαμβάνουν να καθαρίσουν το σπίτι, ενώ μόλις το 21,25% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Στην περιοχή της **Φλώρινας** το 95% των μητέρων καθαρίζουν το σπίτι, ενώ μόνο το 20% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο. Και στην περιοχή της **Κέρκυρας** το 96,25% των μητέρων αναλαμβάνουν να καθαρίσουν το σπίτι, ενώ μόλις το 13,75% των πατέρων αναλαμβάνει κάτι τέτοιο.

Στη συνέχεια, οι οικογένειες ρωτήθηκαν για το ποιος μαγειρεύει στο σπίτι και ύστερα από σχετική ανάλυση βρέθηκαν ότι: Στην **Καλλιθέα**, οι μητέρες αναλαμβάνουν το μαγείρεμα σε ποσοστό 97,5%, ενώ οι πατέρες αναλαμβάνουν να μαγειρέψουν σε ποσοστό της τάξεως του 21,25%. Στην **Φλώρινα**, επίσης το ποσοστό σε σχέση με τους πατέρες είναι πολύ μικρό, αφού οι μητέρες μαγειρεύουν σε ποσοστό 95% και οι πατέρες σε ποσοστό 12,5%. Τέλος, στην **Κέρκυρα** το ποσοστό είναι ίδιο με αυτό της Φλώρινας.

Στην οικιακή εργασία που αφορά το πλύσιμο / σιδέρωμα, βρέθηκαν μεγάλες αποκλίσεις, αφού στην **Καλλιθέα** το 98,75% των μητέρων πλένουν / σιδερώνουν ενώ για τους άντρες το ποσοστό είναι 6,25%. Για την **Φλώρινα** οι μητέρες με ποσοστό 97% πλένουν / σιδερώνουν, ενώ οι πατέρες με ποσοστό 3,75% και στην πόλη της **Κέρκυρας** τα ποσοστά για τις μεν μητέρες είναι 98,75% και για τους δε άντρες 3,75%.

Στην τελευταία ερώτηση, για το ποιος κάνει τα ψώνια, τα αποτελέσματα έχουν ως εξής: Στην **Καλλιθέα** οι μητέρες σε ποσοστό 82,5% αναλαμβάνουν τα ψώνια του σπιτιού και οι πατέρες 76,25%. Στην πόλη της **Φλώρινας** δεν υπάρχουν ιδιαίτερες αποκλίσεις, αφού τα ποσοστά για τις μεν γυναίκες είναι 72,5% και για τους δε άντρες είναι 66,25%. Τέλος, στην πόλη της **Κέρκυρας** τα ποσοστά και για τους δύο γονείς που αναλαμβάνουν τα ψώνια του σπιτιού είναι 85% για τις μητέρες και 78,75% για τους άντρες.

Όπως βλέπουμε, αν και η Ελληνίδα παραμένει βασικά η κύρια υπεύθυνη για την πραγματοποίηση των οικιακών εργασιών, αλλά και την φροντίδα των παιδιών, οι πατέρες ασχολούνται ολοένα και περισσότερο με τα κοινά του σπιτιού (κάνουν τα ψώνια κυρίως), αλλά εμφανίζεται κι ένα ποσοστό πατέρων που αναλαμβάνει την φροντίδα των παιδιών.

▪ **Πόσο συχνά συμμετέχετε στις παρακάτω ασχολίες;**

Ζητήσαμε από 80 πατέρες κάθε πόλης να μας πουν πόσο συχνά συμμετέχουν στα παρακάτω:

1. το ταΐζουν/το κάνουν μπάνιο
2. το πηγαίνουν σχολείο

3. του λένε παραμόθια
4. το πηγαίνουν βόλτες
5. καθαρίζουν το σπίτι
6. μαγειρεύουν
7. πλένουν / σιδερώνουν
8. κάνουν τα ψώνια

Τα αποτελέσματα της παραπάνω ερώτησης για όλες τις οικογένειες που μελετήσαμε και για κάθε πόλη δίνονται στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 2 : Απαντήσεις των πατέρων στην ερώτηση, πόσο συχνά ταΐζουν / κάνουν μπάνιο το παιδί

1. το ταΐζουν / το κάνουν μπάνιο	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	20	31	29
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	9	9	17
1-3 φορές το μήνα	12	7	7
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	7	7	4
Καθημερινά	14	4	9
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	17	22	14
Περισσότερο από την σύζυγό μου	1	0	0

Πίνακας 3 : Απαντήσεις των πατέρων στην ερώτηση, πόσο συχνά πηγαίνουν σχολείο το παιδί

2. το πηγαίνουν σχολείο	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	19	12	14
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	5	12	14
1-3 φορές το μήνα	6	5	6
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	6	3	2
Καθημερινά	15	30	24
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	7	5	10
Περισσότερο από την σύζυγό μου	3	1	1

Από τους 80 πατέρες που απάντησαν σε αυτή την ερώτηση βρέθηκε, ότι στην Καλλιθέα οι 19(23,75%) πατέρες δεν έχουν παιδιά που πηγαίνουν σχολείο, στην Φλώρινα οι 12 δηλαδή το 15% και στην Κέρκυρα το 11,25% που αντιστοιχεί σε 9 παιδιά. Άρα, οι πατέρες δεν ήταν ακόμη σε θέση να μας πουν αν θα συμμετείχαν σε αυτή την φροντίδα δεδομένου ότι είχαν μικρά παιδιά.

Πίνακας 4 : Απαντήσεις των πατέρων στην ερώτηση, πόσο συχνά λένε παραμύθια στο παιδί

3. του λένε παραμύθια	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	24	19	20
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	16	13	10
1-3 φορές το μήνα	3	20	7
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	13	11	11
Καθημερινά	8	9	1
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	13	3	28
Περισσότερο από την σύζυγό μου	3	5	3

Πίνακας 5 : Απαντήσεις των πατέρων στην ερώτηση, πόσο συχνά πηγαίνουν βόλτες το παιδί

4. το πηγαίνουν βόλτες	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	5	9	7
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	6	5	2
1-3 φορές το μήνα	12	13	13
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	11	16	9
Καθημερινά	17	19	7
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	23	16	41
Περισσότερο από την σύζυγό μου	6	2	1

Πίνακας 6 : Απαντήσεις των πατέρων στην ερώτηση, πόσο συχνά καθαρίζουν το σπίτι

5. καθαρίζουν το σπίτι	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	45	62	61
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	16	8	7
1-3 φορές το μήνα	7	3	2
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	0	4	1
Καθημερινά	5	1	4
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	7	2	5
Περισσότερο από την σύζυγό μου	0	0	0

Πίνακας 7 : Απαντήσεις των πατέρων στην ερώτηση, πόσο συχνά μαγειρεύουν

6. μαγειρεύουν	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	45	61	55
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	10	6	9
1-3 φορές το μήνα	6	6	3
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	5	1	3
Καθημερινά	7	1	5
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	3	4	3
Περισσότερο από την σύζυγό μου	4	1	2

Πίνακας 8 : Απαντήσεις των πατέρων στην ερώτηση, πόσο συχνά πλένουν / σιδερώνουν

7. πλένουν / σιδερώνουν	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	69	74	70
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1	2	2
1-3 φορές το μήνα	1	1	0
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	3	2	3
Καθημερινά	5	0	4
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	1	1	1
Περισσότερο από την σύζυγό μου	0	0	0

Πίνακας 9 : Απαντήσεις των πατέρων στην ερώτηση, πόσο συχνά κάνουν τα ψώνια

8. κάνουν τα ψώνια	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	13	18	6
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1	6	3
1-3 φορές το μήνα	6	9	9
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	13	9	6
Καθημερινά	14	21	16
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	25	13	37
Περισσότερο από την σύζυγό μου	8	4	3

ΜΕΡΟΣ 3^οΕρώτηση 1^η

Στο 3^ο μέρος του ερωτηματολογίου, ζητήσαμε από 80 πατέρες κάθε πόλης Καλλιθέα - Φλώρινα – Κέρκυρα να μας απαντήσουν στην παρακάτω ερώτηση.

1. Ποιος είναι διαθέσιμος να σας βοηθήσει όταν:

1. Χρειάζεστε κάποιον να προσέχει τα παιδιά
2. Είστε άρρωστος
3. Έχετε ανάγκη από χρήματα
4. Χρειάζεστε βοήθεια στο σπίτι
5. Υπάρξει κάποια ανάγκη
6. Χρειάζεστε συμβουλές για την ανατροφή των παιδιών

Πίνακας 10 : Απαντήσεις των πατέρων κάθε πόλης στην ερώτηση, ποιο πρόσωπο είναι διαθέσιμο να τους βοηθήσει όταν, χρειάζονται κάποιον να προσέχει τα παιδιά

1. Χρειάζεστε κάποιον να προσέχει τα παιδιά	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Η σύζυγός σας	54	48	48
Αδέλφια	2	2	6
Παππούς / Γιαγιά	22	27	24
Οικιακός/ή βοηθός	2	3	2
Γείτονες	0	0	0
Άλλοι	0	0	0

Πίνακας 11 : Απαντήσεις των πατέρων κάθε πόλης στην ερώτηση, ποιο πρόσωπο είναι διαθέσιμο να τους βοηθήσει όταν, είναι άρρωστοι

2. Είστε άρρωστος	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Η σύζυγός σας	71	71	69
Αδέλφια	3	2	2
Παππούς / Γιαγιά	6	7	8
Οικιακός/ή βοηθός	0	0	1
Γείτονες	0	0	0
Άλλοι	0	0	0

Πίνακας 12 : Απαντήσεις των πατέρων κάθε πόλης στην ερώτηση, ποιο πρόσωπο είναι διαθέσιμο να τους βοηθήσει όταν, έχουν ανάγκη από χρήματα

3. Έχετε ανάγκη από χρήματα	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Η σύζυγός σας	44	29	48
Αδέλφια	10	21	11
Παππούς / Γιαγιά	23	29	18
Οικιακός/ή βοηθός	0	0	0
Γείτονες	0	0	2
Άλλοι	3	1	1

Πίνακας 13 : Απαντήσεις των πατέρων κάθε πόλης στην ερώτηση, ποιο πρόσωπο είναι διαθέσιμο να τους βοηθήσει όταν, χρειάζονται βοήθεια στο σπίτι

4. Χρειάζεστε βοήθεια στο σπίτι	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Η σύζυγός σας	54	51	46
Αδέλφια	4	9	10
Παππούς / Γιαγιά	16	12	17
Οικιακός/ή βοηθός	5	5	7
Γείτονες	1	1	0
Άλλοι	0	2	0

Πίνακας 14 : Απαντήσεις των πατέρων κάθε πόλης στην ερώτηση, ποιο πρόσωπο είναι διαθέσιμο να τους βοηθήσει όταν, υπάρξει κάποια ανάγκη

5. Υπάρξει κάποια ανάγκη	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Η σύζυγός σας	57	47	48
Αδέλφια	8	11	16
Παππούς / Γιαγιά	13	18	15
Οικιακός/ή βοηθός	0	0	0
Γείτονες	1	3	1
Άλλοι	1	1	0

Πίνακας 15 : Απαντήσεις των πατέρων κάθε πόλης στην ερώτηση, ποιο πρόσωπο είναι διαθέσιμο να τους βοηθήσει όταν, χρειάζονται συμβουλές για την ανατροφή των παιδιών

6. Χρειάζεστε συμβουλές για την ανατροφή των παιδιών	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Η σύζυγός σας	50	54	66
Αδέλφια	4	5	1
Παππούς / Γιαγιά	19	18	9
Οικιακός/ή βοηθός	0	0	0
Γείτονες	0	0	0
Άλλοι	7	3	4

Σύμφωνα με τους παραπάνω πίνακες, οι πατέρες που μελετήσαμε και των τριών πόλεων, όταν χρειάζονται κάποιον να προσέχει τα παιδιά, είναι άρρωστοι, έχουν ανάγκη από χρήματα, χρειάζονται βοήθεια στο σπίτι, υπάρχει κάποια ανάγκη και χρειάζονται συμβουλές για την ανατροφή των παιδιών, στηρίζονται στην βοήθεια της συζύγου τους.

Ερώτηση 2^η

2. Ποιο από τα παρακάτω πρόσωπα είναι απαραίτητο στην ανατροφή των παιδιών;

Ρωτήσαμε το δείγμα των 80 οικογενειών από κάθε πόλη να μας πουν, ποιο από τα μέλη θεωρούν το πιο σημαντικό στην ανατροφή των παιδιών και μετά από σχετική ανάλυση βρέθηκαν τα εξής στατιστικά στοιχεία: Στην πόλη της **Καλλιθέας** και της **Κέρκυρας** και οι 80 οικογένειες απάντησαν, ότι η μητέρα θεωρείται το απαραίτητο μέλος στην ανατροφή των παιδιών και στην **Φλώρινα** οι 77 οικογένειες που αντιστοιχούν σε ποσοστό 96,25%, θεωρούν πάλι την μητέρα ως το σημαντικότερο μέλος.

Όσον αφορά τον πατέρα, δεν υπάρχουν ιδιαίτερες αποκλίσεις, αφού στην **Καλλιθέα** το 95% θεωρεί τον πατέρα σημαντικό μέλος της ανατροφής του παιδιού, στην **Φλώρινα** το 90% πιστεύει το ίδιο και στην **Κέρκυρα** αντιστοιχεί σε ποσοστό της τάξεως 93,75%.

Στην περίπτωση του 1^{ου} παιδιού που συμβάλλει στην ανατροφή των άλλων παιδιών βρέθηκαν, ότι στην περιοχή της **Καλλιθέας** το 15% των οικογενειών θεωρούν

ότι το 1^ο παιδί είναι απαραίτητο στην ανατροφή των άλλων. Στην **Φλώρινα** το 8,75% των οικογενειών θεωρούν επίσης, ότι το 1^ο παιδί είναι απαραίτητο στην ανατροφή των άλλων παιδιών. Τέλος, στην **Κέρκυρα** το 11,25% των οικογενειών θεωρούν επίσης, ότι το 1^ο παιδί είναι απαραίτητο στην ανατροφή των άλλων παιδιών. Μόνο ένα ελάχιστο ποσοστό οικογενειών θεωρούν, ότι το 2^ο και 3^ο παιδί, είναι απαραίτητα στην ανατροφή των παιδιών.

Επίσης, η συμμετοχή του παππού στην ανατροφή των παιδιών είναι όπως φαίνεται σημαντική, αφού το 46,25% των οικογενειών στην **Καλλιθέα** πιστεύει κάτι τέτοιο, το 45% των ερωτηθέντων στην **Φλώρινα** θεωρούν επίσης τον παππού απαραίτητο μέλος και το 33,75% των οικογενειών απάντησε, πως οι παππούδες συμβάλλουν σημαντικά στο μέγεθος των παιδιών, για την πόλη της **Κέρκυρας**.

Στην περίπτωση της γιαγιάς βρέθηκαν τα εξής: Στην **Καλλιθέα** το 46% των οικογενειών θεωρούν ότι η γιαγιά συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη των παιδιών, στην **Φλώρινα** το 58,75% και στην **Κέρκυρα** το 41,25%.

Τέλος, στην **Καλλιθέα** βρέθηκε ποσοστό 20% που θεωρούν ότι είναι σημαντικό το άτομο για την φύλαξη των παιδιών, στην **Φλώρινα** μόνο ένα 7,5% των οικογενειών θεωρούν ότι είναι σημαντικό το άτομο για την φύλαξη των παιδιών και στην **Κέρκυρα** μόλις το 5% πιστεύουν το ίδιο.

ΜΕΡΟΣ 4^ο

Ερώτηση 1^η

1. Κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις ακόλουθες προτάσεις;

Έπειτα από στατιστική ανάλυση των 80 πατέρων που ρωτήθηκαν σε κάθε πόλη, κατά πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις ακόλουθες προτάσεις, βρέθηκαν τα εξής (στους παρακάτω πίνακες ξεχωρίσαμε το μεγαλύτερο ποσοστό για κάθε πρόταση, από κάθε πόλη) :

1. Οι πατέρες οφείλουν να βοηθούν στις δουλειές του σπιτιού.

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>	<u>Σύνολο</u>
• Συμφωνώ απόλυτα (0)	55%	36,25%	65%	156,25%
• Μάλλον συμφωνώ (1)	32,5%	33,75%	23,75%	90%
• Δεν έχω άποψη (2)	1,25%	6,25%	1,25%	8,75%
• Μάλλον διαφωνώ (3)	8,75%	13,75%	10%	32,5%
• Διαφωνώ ριζικά (4)	2,5%	10%	0%	22,5%
• Σύνολο	100%	100%	100%	300%

2. Οι πατέρες πρέπει να αφήνουν τη φροντίδα στις μητέρες και άλλους συγγενείς.

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>	<u>Σύνολο</u>
• Συμφωνώ απόλυτα (0)	7,5%	8,75%	13,75%	30%
• Μάλλον συμφωνώ (1)	7,5%	13,75%	8,75%	30%
• Δεν έχω άποψη (2)	1,25%	5%	1,25%	7,5%
• Μάλλον διαφωνώ (3)	21,25%	38,75%	21,25%	81,25%
• Διαφωνώ ριζικά (4)	62,5%	33,75%	55%	151,25%
• Σύνολο	100%	100%	100%	300%

3. Οι περισσότεροι άνδρες θα ήθελαν να είχαν περισσότερο χρόνο με τα παιδιά τους.

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>	<u>Σύνολο</u>
• Συμφωνώ απόλυτα (0)	81,25%	71,25%	70%	222,5%
• Μάλλον συμφωνώ (1)	8,75%	21,25%	21,25%	51,25%
• Δεν έχω άποψη (2)	5%	3,75%	2,5%	11,25%
• Μάλλον διαφωνώ (3)	3,75%	1,25%	3,75%	8,75%
• Διαφωνώ ριζικά (4)	1,25%	2,5%	2,5%	6,25%
• Σύνολο	100%	100%	100%	300%

4. Εάν οι πατέρες βοηθούσαν περισσότερο στο σπίτι, οι οικογένειες θα ήταν πιο ευτυχισμένες.

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>	<u>Σύνολο</u>
• Συμφωνώ απόλυτα (0)	51,25%	48,75%	53,75%	153,75

• Μάλλον συμφωνώ (1)	28,75%	36,25%	26,25%	91,25%
• Δεν έχω άποψη (2)	0%	1,25%	3,75%	5%
• Μάλλον διαφωνώ (3)	13,75%	12,5%	12,5%	38,75%
• Διαφωνώ ριζικά (4)	6,25%	1,25%	3,75%	11,25%
• Σύνολο	100%	100%	100%	300%

5. Τα παιδιά μαθαίνουν πολλά από τους πατέρες τους.

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>	<u>Σύνολο</u>
• Συμφωνώ απόλυτα (0)	92,5%	86,25%	81,25%	260%
• Μάλλον συμφωνώ (1)	5%	12,5%	11,25%	28,75%
• Δεν έχω άποψη (2)	1,25%	0%	2,5%	3,75%
• Μάλλον διαφωνώ (3)	1,25%	1,25%	2,5%	5%
• Διαφωνώ ριζικά (4)	0%	0%	2,5%	2,5%
• Σύνολο	100%	100%	100%	300%

6. Ο κύριος ρόλος ενός άνδρα είναι να παρέχει εισόδημα στην οικογένεια.

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>	<u>Σύνολο</u>
• Συμφωνώ απόλυτα (0)	28,75%	28,75%	21,25%	78,75%
• Μάλλον συμφωνώ (1)	6,25%	13,75%	5%	25%
• Δεν έχω άποψη (2)	2,5%	6,25%	6,25%	15%
• Μάλλον διαφωνώ (3)	21,25%	26,25%	23,75%	71,25%
• Διαφωνώ ριζικά (4)	41,25%	25%	43,75%	110%
• Σύνολο	100%	100%	100%	300%

7. Οι παππούδες και οι γιαγιάδες συμβάλλουν σημαντικά στην φροντίδα των παιδιών.

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>	<u>Σύνολο</u>
• Συμφωνώ απόλυτα (0)	36,25%	43,75%	22,5%	102,5%
• Μάλλον συμφωνώ (1)	41,25%	41,25%	51,25%	133,75%
• Δεν έχω άποψη (2)	7,5%	7,5%	11,25%	26,25%
• Μάλλον διαφωνώ (3)	8,75%	6,25%	7,5%	22,5%
• Διαφωνώ ριζικά (4)	6,25%	1,25%	7,5%	15%
• Σύνολο	100%	100%	100%	300%

8. Μερικές φορές οι παππούδες και οι γιαγιάδες παρεμβαίνουν με αποτέλεσμα να ενοχλούν.

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>	<u>Σύνολο</u>
• Συμφωνώ απόλυτα (0)	35%	26,25%	32,5%	93,75%
• Μάλλον συμφωνώ (1)	43,75%	48,75%	50%	142,5%
• Δεν έχω άποψη (2)	3,75%	8,75%	2,5%	15%
• Μάλλον διαφωνώ (3)	7,5%	11,25%	7,5%	26,25%
• Διαφωνώ ριζικά (4)	10%	5%	7,5%	22,5%
• Σύνολο	100%	100%	100%	300%

9. Μεγαλώνω τα παιδιά μου με τον ίδιο τρόπο που με μεγάλωσαν οι γονείς μου.

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>	<u>Σύνολο</u>
• Συμφωνώ απόλυτα (0)	17,5%	15%	12,5%	45%
• Μάλλον συμφωνώ (1)	15%	17,5%	12,5%	45%
• Δεν έχω άποψη (2)	2,5%	3,75%	5%	11,25%
• Μάλλον διαφωνώ (3)	46,25%	43,75%	40%	130%
• Διαφωνώ ριζικά (4)	18,75%	20%	30%	68,75%
• Σύνολο	100%	100%	100%	300%

ΜΕΡΟΣ 5^ο

Ερώτηση 1^η

1. Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν διαφωνίες μέσα στις σχέσεις τους.

Ζητήσαμε από τους 80 πατέρες κάθε πόλης να σημειώσουν τον ανάλογο βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας ανάμεσα σε αυτούς και στη σύντροφό τους για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις. (Στους παρακάτω πίνακες ξεχωρίσαμε το μεγαλύτερο ποσοστό για κάθε πρόταση, από κάθε πόλη).

1. Διαχείριση οικογενειακού προϋπολογισμού

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	32,5%	35%	57,5%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	51,25%	33,75%	30%
• Διαφωνούμε σπάνια (2)	12,5%	20%	6,25%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	1,25%	8,75%	2,5%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	1,25%	1,25%	0%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	1,25%	1,25%	3,75%

2. Θέματα ψυχαγωγίας

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	28,75%	16,25%	27,5%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	42,5%	36,25%	47,5%
• Διαφωνούμε σπάνια (2)	18,75%	38,75%	18,75%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	6,25%	5%	3,75%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	2,5%	2,5%	1,25%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	1,25%	1,25%	1,25%

3. Εκδηλώσεις που δείχνουν στοργή

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	62,5%	40%	63,75%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	25%	40%	26,25%
• Διαφωνούμε σπάνια (2)	10%	15%	5%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	2,5%	3,75%	2,5%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	0%	1,25%	1,25%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	0%	0%	1,25%

4. Φίλους

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	33,75%	32,5%	37,5%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	36,25%	40%	37,5%

• Διαφωνούμε σπάνια (2)	25%	20%	18,75%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	1,25%	3,75%	3,75%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	3,75%	3,75%	1,25%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	0%	0%	1,25%

5. Σεξουαλικές σχέσεις

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	51,25%	51,25%	58,75%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	35%	32,5%	22,5%
• Διαφωνούμε σπάνια (2)	10%	10%	11,25%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	2,5%	0%	2,5%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	0%	3,75%	1,25%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	1,25%	2,5%	3,75%

6. Τρόπους συμπεριφοράς απέναντι στους γονείς ή άλλους συγγενείς

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	27,5%	21,25%	40%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	36,25%	37,5%	31,25%
• Διαφωνούμε σπάνια (2)	26,25%	21,25%	16,25%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	8,75%	17,5%	10%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	0%	0%	0%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	1,25%	2,5%	2,5%

7. Χρόνος που περνάτε μαζί

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	45%	21,25%	45%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	32,5%	50%	31,25%
• Διαφωνούμε σπάνια (2)	6,25%	17,5%	18,75%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	6,25%	10%	2,5%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	0%	0%	0%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	0%	1,25%	2,5%

8. Λήψη σημαντικών αποφάσεων

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	58,75%	42,5%	68,75%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	25%	33,75%	16,25%
• Διαφωνούμε σπάνια (2)	13,75%	16,25%	10%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	1,25%	5%	2,5%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	1,25%	1,25%	0%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	0%	1,25%	2,5%

9. Δουλειές του σπιτιού

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	25%	15%	25%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	37,5%	22,5%	16,25%
• Διαφωνούμε σπάνια (2)	26,25%	22,5%	33,75%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	5%	23,75%	13,75%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	2,5%	7,5%	7,5%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	3,75%	8,75%	3,75%

10. Χόμπι και άλλα ενδιαφέροντα

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	15%	5%	18,75%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	45%	38,75%	26,25%
• Διαφωνούμε σπάνια (2)	28,75%	32,25%	36,25%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	7,5%	16,25%	11,25%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	0%	5%	2,5%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	3,75%	3,75%	5%

11. Αποφάσεις καριέρας

	<u>Καλλιθέα</u>	<u>Φλώρινα</u>	<u>Κέρκυρα</u>
• Συμφωνούμε πάντα (0)	41,25%	30%	48,75%
• Σχεδόν πάντα συμφωνούμε (1)	38,75%	33,75%	33,75%

• Διαφωνούμε σπάνια (2)	15%	12,5%	11,25%
• Διαφωνούμε συχνά (3)	1,25%	15%	1,25%
• Σχεδόν πάντα διαφωνούμε (4)	1,25%	3,75%	0%
• Πάντα διαφωνούμε (5)	2,5%	5%	5%

Υστερα, από την εύρεση των ποσοστών στους παραπάνω πίνακες συμπεραίνουμε ότι, σε σύγκριση με τις άλλες πόλεις, στην *Κέρκυρα* έχουμε το μεγαλύτερο ποσοστό (57,5%) των πατέρων που συμφωνεί πάντα με την σύζυγό του στη διαχείριση του οικογενειακού προϋπολογισμού, ενώ στην *Καλλιθέα* το 51,25% σχεδόν πάντα συμφωνεί και στην *Φλώρινα*, το 35% συμφωνεί πάντα. Όσον αφορά, θέματα ψυχαγωγίας και πάλι στην Κέρκυρα, το ποσοστό είναι μεγαλύτερο και φτάνει το 47,5% που σχεδόν πάντα συμφωνούν. Για τις εκδηλώσεις που δείχνουν στοργή (έχει γίνει σχετική συσχέτιση στο 4.2. *ερμηνεία ευρημάτων – συμπεράσματα*), τα ζευγάρια στην *Κέρκυρα* συμφωνούν πάντα με ποσοστό 63,75%, ενώ στην *Καλλιθέα* το 62,5% και στην *Φλώρινα*, μόλις το 40%. Ακόμα, ξεχώρισαν οι πατέρες της *Φλώρινας*, όπου το 40% αυτών, σχεδόν πάντα συμφωνεί με την σύντροφό του στο θέμα των φίλων και του χρόνου που περνάνε μαζί.

Στις σεξουαλικές τους σχέσεις (έχει γίνει σχετική συσχέτιση στο 4.2. *ερμηνεία ευρημάτων – συμπεράσματα*), οι πατέρες στην *Κέρκυρα* συμφωνούν πάντα με ποσοστό 58,75% σε αντίθεση με την *Καλλιθέα* και την *Φλώρινα*, όπου τα ποσοστά είναι 51,25%. Όσον αφορά, τους τρόπους συμπεριφοράς απέναντι στους γονείς ή άλλους συγγενείς βρέθηκε ότι, στην *Κέρκυρα* το 40% των πατέρων συμφωνούν πάντα με το παραπάνω, ενώ στην *Καλλιθέα* και στην *Φλώρινα* τα ποσοστά είναι 36,25% και 37,5%. Ακόμα, η λήψη σημαντικών αποφάσεων, ανέρχεται σε ποσοστό 68,75% για την πόλη της *Κέρκυρας*, όπου το ζευγάρι συμφωνεί πάντα μεταξύ του και στην περιοχή της *Καλλιθέας* καθώς και στην πόλη της *Φλώρινας* τα ποσοστά είναι μικρότερα, 58,75% και 42,5% αντίστοιχα. Στις δουλειές του σπιτιού και σε θέματα που αφορούν χόμπι και άλλα ενδιαφέροντα, η *Καλλιθέα* ξεχωρίζει με το μεγαλύτερο ποσοστό 37,5% και 45% αντίστοιχα, όπου οι πατέρες που μελετήσαμε απάντησαν ότι, σχεδόν πάντα συμφωνούν με την σύζυγό τους. Στην *Φλώρινα*, το ζευγάρι διαφωνεί συχνά για τις δουλειές του σπιτιού, με ποσοστό 23,75%. Τέλος, στα θέματα που αφορούν αποφάσεις καριέρας,

στην Κέρκυρα το ποσοστό των οικογενειών που συμφωνούν πάντα είναι 48,75%, στην Καλλιθέα 41,25% σε αντίθεση με την Φλώρινα, που σχεδόν πάντα συμφωνούν με ποσοστό 33,75%.

➤ Ακόμα, ζητήσαμε από τους πατέρες κάθε πόλης να σημειώσουν και πάλι τον ανάλογο βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας ανάμεσα σε αυτούς και στη σύντροφό τους για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις. (Στους παρακάτω πίνακες ξεχωρίσαμε το μεγαλύτερο ποσοστό για κάθε πρόταση, από κάθε πόλη) :

12. Πόσο συχνά διαφωνείτε στη σχέση σας;

13. Γενικά, πόσο συχνά πιστεύετε ότι τα πράγματα ανάμεσά σας πάνε καλά;

14. Εμπιστεύεστε το σύντροφό σας;

15. Πόσο συχνά μαλώνετε;

16. Πόσο συχνά πηγαίνετε ο ένας κόντρα στον άλλον;

Πίνακας 16 : Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων, στις παραπάνω ερωτήσεις (12,13,14,15,16) για την περιοχή της Καλλιθέας

ΚΑΛΛΙΘΕΑ	Συνέχεια	Πολλές φορές	Αρκετά συχνά	Περιστασιακά	Σπάνια	Ποτέ
12.	2,5%	3,75%	12,5%	33,75%	31,25%	16,25%
13.	35%	50%	11,25%	3,75%	0%	0%
14.	73,75%	17,5%	8,75%	0%	0%	0%
15.	0%	1,25%	6,25%	35%	47,5%	10%
16.	1,25%	3,75%	7,5%	27,5%	45%	15%

Πίνακας 17 : Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων, στις παραπάνω ερωτήσεις (12,13,14,15,16) για την περιοχή της Φλώρινας

ΦΛΩΡΙΝΑ	Συνέχεια	Πολλές φορές	Αρκετά συχνά	Περιστασιακά	Σπάνια	Ποτέ
12.	2,5%	18,75%	16,25%	28,75%	31,25%	2,5%
13.	25%	42,5%	25%	3,75%	1,25%	2,5%
14.	58,75%	27,5%	10%	1,25%	1,25%	1,25%
15.	1,25%	3,75%	12,5%	42,5%	37,5%	2,5%
16.	1,25%	2,5%	8,75%	31,25%	57,75%	2,5%

Πίνακας 18 : Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων, στις παραπάνω ερωτήσεις (12,13,14,15,16) για την περιοχή της Κέρκυρας

ΚΕΡΚΥΡΑ	Συνέχεια	Πολλές φορές	Αρκετά συχνά	Περιστασιακά	Σπάνια	Ποτέ
12.	6,25%	12,5%	6,25%	23,75%	32,5%	18,75%
13.	50%	27,5%	13,75%	1,25%	5%	2,5%
14.	82,5%	11,25%	3,75%	0%	0%	2,5%
15.	1,25%	5%	7,5%	28,75%	51,25%	6,25%
16.	1,25%	8,75%	2,5%	13,75%	47,5%	26,25%

Ερώτηση 17^η

17. Φιλάτε το/τη σύντροφό σας;

- Κάθε μέρα.....(0)
- Σχεδόν κάθε μέρα.....(1)
- Περιστασιακά.....(2)
- Σπάνια.....(3)
- Ποτέ.....(4)

Από την έρευνα βρέθηκαν τα εξής αποτελέσματα : 47 πατέρες στην **Αθήνα** φιλάνε «κάθε μέρα» τη σύντροφο τους, στη **Φλώρινα** 35 και στην **Κέρκυρα** 39. 22 πατέρες από την Αθήνα απάντησαν πως «σχεδόν κάθε μέρα»φιλάνε τη σύντροφο τους, ενώ την ίδια απάντηση έδωσαν και 25 πατέρες από τη Φλώρινα και 30 από την Κέρκυρα. Ακόμα, βρέθηκαν 9 πατέρες από την Αθήνα οι οποίοι απάντησαν «περιστασιακά», 14 από τη Φλώρινα και 6 από την Κέρκυρα που απάντησαν το ίδιο. Τέλος, 2 πατέρες από την Αθήνα είπαν ότι «σπάνια» φιλούν τη σύντροφο τους, 4 είπαν το ίδιο από τη Φλώρινα και 3 από την Κέρκυρα. Αξίζει να αναφέρουμε πως βρέθηκαν ακόμα 2 πατέρες από τη Φλώρινα και 2 από την Κέρκυρα, οι οποίοι απάντησαν πως «ποτέ» δεν φιλούν τη σύντροφό τους.

Ερώτηση 18^η

18. Συμμετέχετε με το/τη σύντροφό σας σε εξωτερικές δραστηριότητες;

- Σε όλες.....(0)
- Στις περισσότερες.....(1)
- Σε μερικές.....(2)
- Σε πολύ λίγες.....(3)
- Σε καμία.....(4)

Οι πατέρες από την **Καλλιθέα** απάντησαν τα εξής : 8,75% «Σε όλες», 52,50% «Στις περισσότερες», 20% «Σε μερικές», 12,50% «Σε πολύ λίγες» και το 6,25% «Σε καμία».

Οι πατέρες από τη **Φλώρινα** απάντησαν τα εξής : «Σε όλες» 2.5%, «Στις περισσότερες» 40%, «Σε μερικές» 31.25%, «Σε πολύ λίγες» 21.25% και το «Σε καμία» 5%.

Οι πατέρες από την **Κέρκυρα** απάντησαν τα εξής : 12,50% «Σε όλες», 43,75% «Στις περισσότερες», 23,75% «Σε μερικές», 15% «Σε πολύ λίγες» και το 5% «Σε καμία».

Ερώτηση 19^η

19. Πόσο συχνά συμβαίνουν τα παρακάτω περιστατικά ανάμεσα σε εσάς και το/τη σύντροφό σας;

Οι 80 πατέρες κάθε πόλης κλήθηκαν να σημειώσουν πόσο συχνά συμβαίνουν τα παρακάτω ανάμεσα σε αυτούς και στη σύντροφό τους. Ύστερα από στατιστική ανάλυση βρέθηκαν τα εξής αποτελέσματα σε ποσοστά. Στους παρακάτω πίνακες ξεχωρίσαμε το μεγαλύτερο ποσοστό για κάθε πρόταση, από κάθε πόλη:

1. Συζητάτε έντονα μαζί του/της κάτι που σας απασχολεί.
2. Γελάτε μαζί.
3. Συζητάτε ήρεμα μαζί του/της κάτι που σας απασχολεί.

Πίνακας 19 : Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων, στις παραπάνω ερωτήσεις (1,2,3) για την περιοχή της Καλλιθέας

ΚΑΛΛΙΘΕΑ	Ποτέ	Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1-2 φορές το μήνα	1-2 φορές την εβδομάδα	1 φορά την ημέρα	Πιο συχνά
1.	20%	20%	15%	25%	10%	10%
2.	1,25%	0%	2,5%	7,5%	33,75%	55%
3.	3,75%	2,5%	7,5%	16,25%	18,75%	51,25%

Πίνακας 20 : Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων, στις παραπάνω ερωτήσεις (1,2,3) για την περιοχή της Φλώρινας

ΦΛΩΡΙΝΑ	Ποτέ	Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1-2 φορές το μήνα	1-2 φορές την εβδομάδα	1 φορά την ημέρα	Πιο συχνά
1.	7,5%	32,5%	25%	23,75%	7,5%	3,75%
2.	2,5%	2,5%	2,5%	13,75%	42,5%	36,25%
3.	5%	3,75%	10%	28,75%	27,5%	25%

Πίνακας 21 : Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων, στις παραπάνω ερωτήσεις (1,2,3) για την περιοχή της Κέρκυρας

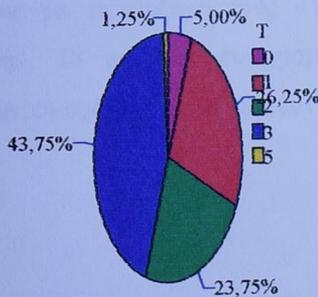
ΚΕΡΚΥΡΑ	Ποτέ	Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1-2 φορές το μήνα	1-2 φορές την εβδομάδα	1 φορά την ημέρα	Πιο συχνά
1.	37,5%	20%	22,5%	3,75%	12,5%	3,75%
2.	3,75%	1,25%	1,25%	8,75%	30%	55%
3.	5%	1,25%	0%	6,25%	25%	62,5%

Ερώτηση 20^η

20. Ποια από τις παρακάτω φράσεις περιγράφει καλύτερα την σχέση σας;

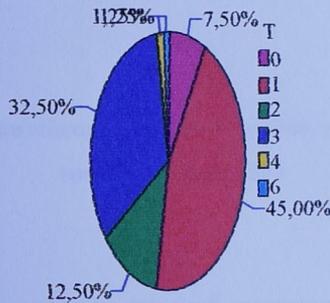
- Υπερβολικά ευτυχισμένη.....(0)
- Πολύ ευτυχισμένη.....(1)
- Σχεδόν ευτυχισμένη.....(2)
- Ευτυχισμένη.....(3)
- Πολύ δυστυχισμένη.....(4)
- Σχεδόν δυστυχισμένη.....(5)
- Δυστυχισμένη.....(6)

Όσον αφορά το πώς χαρακτηρίζουν οι πατέρες, τη σχέση τους με τη σύζυγο τους, στην πόλη της **Φλώρινας**, βρέθηκαν τα εξής : 5% «Υπερβολικά ευτυχισμένη», 26,25% «Πολύ ευτυχισμένη», 23,75% τη χαρακτηρίζουν «Σχεδόν ευτυχισμένη», **43,75%** είναι «Ευτυχισμένη» και το 1,25% των πατέρων απάντησαν πως χαρακτηρίζουν τη σχέση με τη σύζυγο τους «Σχεδόν δυστυχισμένη».

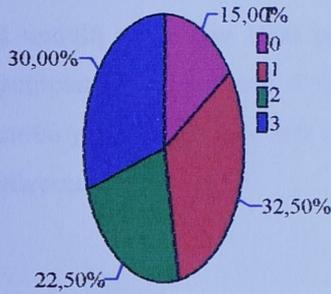
Σχήμα 13: Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων, για την περιγραφή της σχέσης τους, στη Φλώρινα

Στην **Κέρκυρα** τα αποτελέσματα από την έρευνα είχαν ως εξής : 6 πατέρες δηλαδή το 7,50% απάντησαν πως χαρακτηρίζουν τη σχέση τους «Υπερβολικά ευτυχισμένη», 36 πατέρες (45%) είπαν «Πολύ ευτυχισμένη», 10 από τους 80 πατέρες δηλαδή το 12,50% απάντησαν «Σχεδόν ευτυχισμένη», 26 (32,50%) χαρακτήρισαν τη σχέση « Ευτυχισμένη». Στην έρευνα βρέθηκαν επίσης 2 πατέρες από τους οποίους ο ένας (1,25%) απάντησε πως χαρακτηρίζει τη σχέση του με τη σύζυγο του «Πολύ δυστυχισμένη» και ο άλλος πάλι το 1,25% είτε πως τη χαρακτηρίζει «Δυστυχισμένη».

Σχήμα 14: Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων, για την περιγραφή της σχέσης τους, στην Κέρκυρα

Στην Αθήνα και συγκεκριμένα στην περιοχή της **Καλλιθέας**, 12 πατέρες χαρακτήρισαν τη σχέση τους με τη σύζυγό τους «Υπερβολικά ευτυχισμένη», 26 πατέρες «Πολύ ευτυχισμένη», 18 «σχεδόν ευτυχισμένη» και τέλος 24 πατέρες απάντησαν πως χαρακτηρίζουν τη σχέση τους απλά «ευτυχισμένη».

Σχήμα 15: Κατανομή των αποτελεσμάτων των πατέρων, για την περιγραφή της σχέσης τους, στην Καλλιθέα

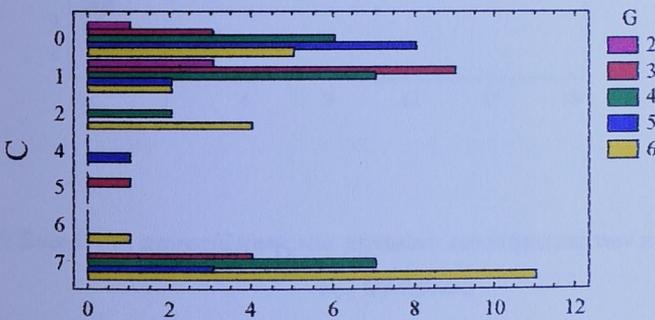
Αφού βρήκαμε τα παραπάνω ποσοστά κατηγοριών για κάθε ερώτηση του ερωτηματολογίου και από τις τρεις πόλεις, κρίναμε αναγκαίο να συσχετίσουμε και να συγκρίνουμε δύο ερωτήσεις ίδιας πόλης, αλλά και τις πόλεις μεταξύ τους για ερωτήσεις που θα μας παρουσίαζαν ξεκάθαρα την συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού. Οι συνδυασμοί των πόλεων είχαν ως εξής:

- Καλλιθέα – Φλώρινα
- Καλλιθέα – Κέρκυρα
- Φλώρινα - Κέρκυρα

➤ Αρχικά, θελήσαμε να συσχετίσουμε την ερώτηση που αφορά την απασχόληση, με την ερώτηση που αφορά το μηνιαίο εισόδημα του πατέρα στην Καλλιθέα, προκειμένου να δούμε κατά πόσο ο μισθός αντιστοιχεί στο ανάλογο επάγγελμα. Η μεταβλητή C αντιστοιχεί στην απασχόληση και η μεταβλητή G στο εισόδημα.

Το 10% των δημοσίων υπαλλήλων αμείβεται με 1200 – 1500 ευρώ, ενώ μόλις το 1,25% αυτών, έχει εισόδημα 300 – 600 ευρώ. Το 11,25% των ιδιωτικών υπαλλήλων αμείβεται με 600 – 900 ευρώ, ενώ μόλις το 5% εισπράττει πάνω από 1200 ευρώ.

Επίσης, το 5% των εμπόρων παίρνει πάνω από 1500 ευρώ, ενώ δεν βρέθηκε έμπορος με μηνιαίο εισόδημα λιγότερο των 300 ευρώ. Στην Καλλιθέα, βρέθηκε ένας μόνο αγρότης που αμειβεται με 1200 - 1500 ευρώ, ένας ιερέας με αμοιβή 600 - 900 ευρώ κι ένας κτηνοτρόφος με αμοιβή πάνω των 1500 ευρώ. Τέλος, το 13,75% των ελεύθερων επαγγελματιών αμειβεται με πάνω από 1500 ευρώ, ενώ δεν βρέθηκε ελεύθερος επαγγελματίας με μισθό χαμηλότερο των 300 ευρώ. Οι σχετικές αναλύσεις φαίνονται και στο παρακάτω διάγραμμα.

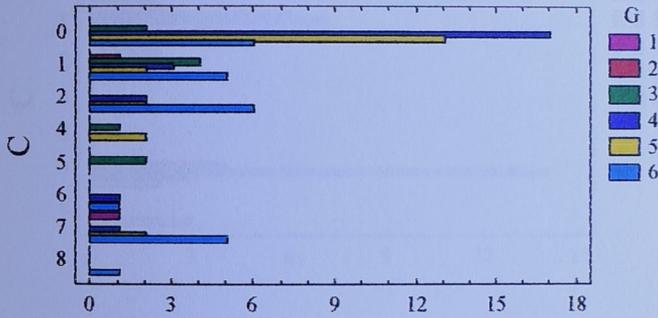
Σχήμα 16: Συσχέτιση απασχόλησης και μηνιαίου εισοδήματος των πατέρων στην περιοχή της Καλλιθέας

Από την στιγμή που η μέση τιμή (0,0495) είναι μικρότερη από 0,05, δεχόμαστε ότι οι μεταβλητές C και G, είναι εξαρτημένες, δηλαδή, το επάγγελμα σχετίζεται με το μισθό του πατέρα.

Στην πόλη της Φλώρινας, βρέθηκαν τα εξής:

Το 21,25% των δημοσίων υπαλλήλων αμειβεται με 900 - 1200 ευρώ, ενώ δεν βρέθηκε κανένας που να έχει εισόδημα 0 - 600 ευρώ. Το 6,25% των ιδιωτικών υπαλλήλων αμειβεται με πάνω από 1500 ευρώ, ενώ μόλις το 1,25% εισπράττει 300 - 600 ευρώ. Επίσης, το 7,5% των εμπόρων παίρνει πάνω από 1500 ευρώ, ενώ δεν βρέθηκε έμπορος με μηνιαίο εισόδημα λιγότερο των 300 ευρώ. Στην Φλώρινα, το 2,5% των αγροτών αμειβεται με 1200 - 1500 ευρώ, το 2,5% των ιερέων έχει μισθό 600 - 900 ευρώ, ένας κτηνοτρόφος με αμοιβή πάνω των 1500 ευρώ και άλλος ένας με αμοιβή 900 - 1200 ευρώ. Ακόμη, το 6,25% των ελεύθερων επαγγελματιών αμειβεται με πάνω από 1500 ευρώ, ενώ δεν βρέθηκε ελεύθερος επαγγελματίας με μισθό 300 - 900 ευρώ.

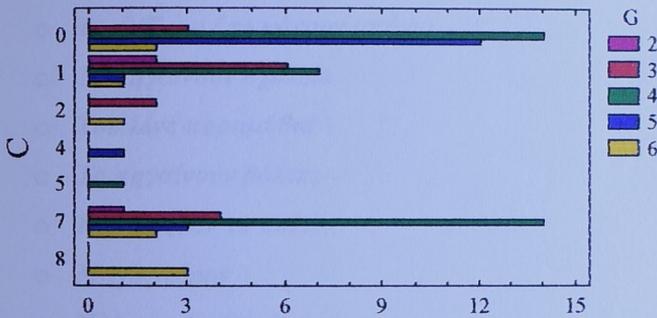
Τέλος, υπάρχει κι ένας επιχειρηματίας με μισθό πάνω από 1500 ευρώ. Οι σχετικές αναλύσεις φαίνονται και στο παρακάτω διάγραμμα και η μέση τιμή είναι 0,0100.

Σχήμα 17: Συσχέτιση απασχόλησης και μηνιαίου εισοδήματος των πατέρων στην περιοχή της Φλώρινας

Στην πόλη της **Κέρκυρας**, βρέθηκαν τα εξής:

Το 17,5% των δημοσίων υπαλλήλων αμείβεται με 900 - 1200 ευρώ, ενώ δεν βρέθηκε κανένας που να έχει εισόδημα 300 - 600 ευρώ. Το 8,75% των ιδιωτικών υπαλλήλων αμείβεται με πάνω από 900 - 1200 ευρώ, ενώ μόλις το 2,5% εισπράττει από 1200 ευρώ και πάνω. Επίσης, το 2,5% των εμπόρων παίρνει 600 - 900 ευρώ, ενώ μόλις το 1,25% αυτών αμείβεται με ποσό πάνω από 1500 ευρώ. Στην Κέρκυρα, βρέθηκε ένας αγρότης με μισθό 1200 - 1500 ευρώ, ένας ιερέας με μισθό 900 - 1200 ευρώ. Ακόμη, το 17,5% των ελεύθερων επαγγελματιών αμείβεται 900 - 1200 ευρώ, ενώ μόλις το 1,25% αυτών παίρνει 300 - 600 ευρώ. Τέλος, το 3,75% των επιχειρηματιών έχει μισθό πάνω από 1500 ευρώ. Οι σχετικές αναλύσεις φαίνονται και στο παρακάτω διάγραμμα και η μέση τιμή είναι 0,0006.

Σχήμα 18: Συσχέτιση απασχόλησης και μηνιαίου εισοδήματος των πατέρων στην περιοχή της Κέρκυρας

➤ Στη συνέχεια, συσχετίσαμε το **μηνιαίο εισόδημα** με το αν η οικογένεια έχει άτομο για την φύλαξη των παιδιών, για να δούμε κατά πόσο δύναται η οικογένεια να έχει ένα τέτοιο άτομο.

Στην **Καλλιθέα**, το 15% των πατέρων που διαθέτουν μηνιαίο εισόδημα 900 - 1200 ευρώ, έχουν άτομο για την φύλαξη των παιδιών και το 1,25% με μισθό 300 - 600 ευρώ έχουν άτομο για τον ίδιο λόγο. Η μέση τιμή είναι 0,5679 και επομένως, οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους, δηλαδή δεν παίζει ρόλο το ύψος του μισθού του πατέρα, για το αν θα προσλάβει άτομο για την φύλαξη των παιδιών.

Στην **Φλώρινα**, το 12,5% των πατέρων που διαθέτουν μηνιαίο εισόδημα 900 - 1200 ευρώ και αυτών που διαθέτουν πάνω από 1500 ευρώ, έχουν άτομο για την φύλαξη των παιδιών. Η μέση τιμή είναι 0,7484 και επομένως, οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους.

Στην **Κέρκυρα**, το 8,75% των πατέρων που διαθέτουν μηνιαίο εισόδημα 600 - 900 ευρώ, έχουν άτομο για την φύλαξη των παιδιών, ενώ μόλις το 1,25% με μισθό 300 - 600 ευρώ έχουν άτομο για τον ίδιο λόγο. Η μέση τιμή είναι 0,2620 και οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους.

➤ Ακόμα, συσχετίσαμε την ερώτηση που αφορά, το αν η οικογένεια έχει **οικιακή βοηθό** και κατά πόσο αυτή ασχολείται με τα παρακάτω σε κάθε μία από τις τρεις πόλεις:

- **Το ταΐζουν / το κάνουν μπάνιο**
- **Το πηγαίνουν σχολείο**
- **Του λένε παραμύθια**
- **Το πηγαίνουν βόλτες**
- **Καθαρίζουν το σπίτι**
- **Μαγειρεύουν**
- **Πλένουν / σιδερώνουν**
- **Κάνουν τα ψώνια**

Συγκεκριμένα, στην περιοχή της **Καλλιθέας**, το 7,5% αυτών που έχουν οικιακή βοηθό **ταΐζουν / κάνουν μπάνιο** το παιδί, στην **Φλώρινα** μόνο το 3,75% αυτών που έχουν οικιακή βοηθό συμμετέχει σε κάτι τέτοιο και στην **Κέρκυρα** μόνο το 1,25% ταΐζει και κάνει μπάνιο το παιδί.

Επίσης, βρέθηκε ότι από τις οικογένειες της **Καλλιθέας** που έχουν οικιακή βοηθό, καμία δεν αναλαμβάνει να **πάει το παιδί στο σχολείο**. Στην **Φλώρινα**, το 1,25% των οικιακών βοηθών πάει το παιδί στο σχολείο, ενώ στην **Κέρκυρα** δεν το πάει καμία στο σχολείο.

Όσον αφορά, το αν οι οικιακές βοηθοί **λένε παραμύθια** στο παιδί, στην **Καλλιθέα** μόνο το 5% αυτών ασχολείται με κάτι τέτοιο, στην **Φλώρινα** το 3,75% και στην **Κέρκυρα** το 1,25%.

Ακόμη, το 5% των οικιακών βοηθών στην **Καλλιθέα** **πηγαίνουν βόλτα** το παιδί, ενώ στην **Φλώρινα** και στην **Κέρκυρα** σε ποσοστό 2,5% και 1,25% αντίστοιχα.

Το ποσοστό που αναλογεί, για το κατά πόσο οι οικιακές βοηθοί **καθαρίζουν το σπίτι** βρέθηκε, ότι στην **Καλλιθέα** το 11,25% ασχολείται με το σπίτι, 2,5% στην **Φλώρινα** και 6,25% στην **Κέρκυρα**.

Οι οικιακές βοηθοί που αναλαμβάνουν το **μαγείρεμα**, αντιστοιχούν στο 3,75% στην **Καλλιθέα**, στο 1,25% στην **Φλώρινα** και στην **Κέρκυρα**.

Επιπλέον, το 11,25% στην **Καλλιθέα** αναλαμβάνει το **πλύσιμο / σιδέρωμα**, το 2,5% στην **Φλώρινα** και το 6,25% στην **Κέρκυρα**.

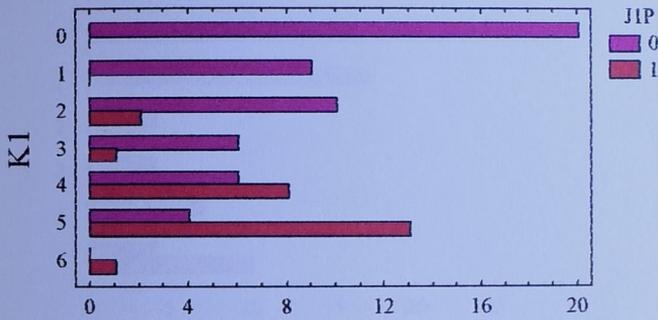
Τέλος, τα ψώνια στο σπίτι δεν τα αναλαμβάνουν οι οικιακές βοηθοί, στην περιοχή της Καλλιθέας, ενώ στην πόλη της Φλώρινας το 1,25% τα αναλαμβάνει και στην Κέρκυρα καμία δεν το κάνει αυτό.

➤ Οι επόμενες ερωτήσεις που συσχετίσαμε, αφορούν τη μεταβλητή «*ενασχόληση του πατέρα*» με κάθε ένα από τα παρακάτω και τη μεταβλητή «*συχνότητα συμμετοχής του σε αυτά*».

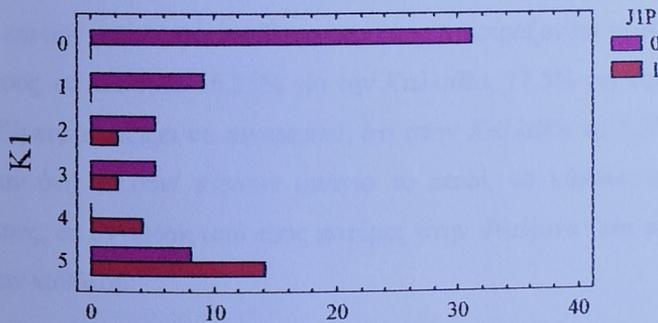
- Το ταΐζουν / το κάνουν μπάμιο
- Το πηγαίνουν σχολείο
- Του λένε παραμύθια
- Το πηγαίνουν βόλτες
- Καθαρίζουν το σπίτι
- Μαγειρεύουν
- Πλένουν / σιδερώνουν
- Κάνουν τα ψώνια

Πίνακας 22: Συχνότητα ενασχόλησης του πατέρα, με το τάισμα / μπάμιο του παιδιού σε κάθε πόλη

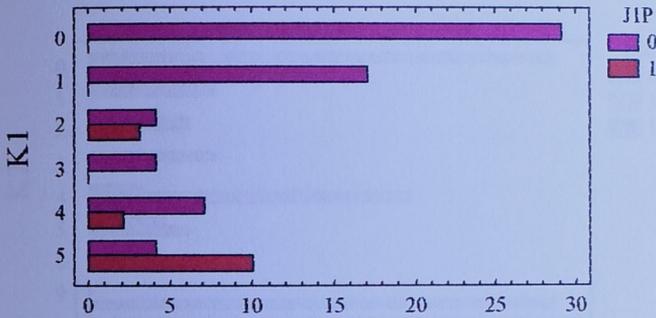
1. το ταΐζουν / το κάνουν μπάμιο	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	0%	0%	0%
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	0%	0%	0%
1-3 φορές το μήνα	2,5%	2,5%	3,75%
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	1,25%	2,5%	0%
Καθημερινά	10%	5%	2,5%
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	16,25%	17,5%	12,5%
Περισσότερο από την σύζυγό μου	1,25%	_____*	_____*
Σύνολο	31,25%	27,5%	18,75%

Σχήμα 19: Συχνότητα ενασχόλησης του πατέρα, με το τάισμα / μπάμιο του παιδιού, στην περιοχή της Καλλιθέας

Σχήμα 20: Συχνότητα ενασχόλησης του πατέρα, με το τάισμα / μπάμιο του παιδιού, στη Φλώρινα

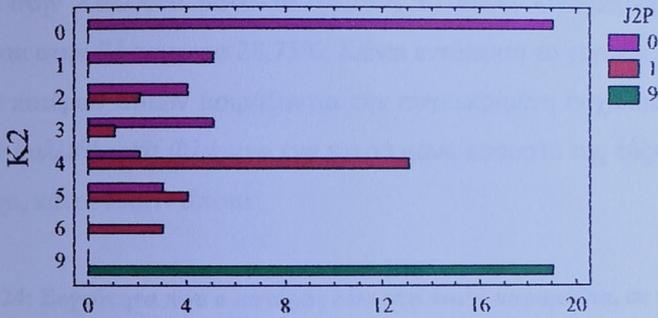

Σχήμα 21: Συχνότητα ενασχόλησης του πατέρα, με το τάισμα / μπάνιο του παιδιού, στην Κέρκυρα

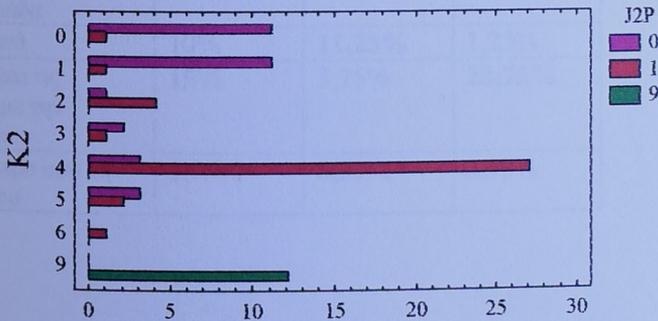
Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται, ότι οι πατέρες και των τριών πόλεων που ταΐζουν/ κάνουν μπάνιο το παιδί, προτιμούν να μοιράζονται αυτή την ασχολία με την σύζυγό τους, σε ποσοστό 16,25% για την Καλλιθέα, 17,5% για την Φλώρινα και 12,5% για την Κέρκυρα. Αξίζει να αναφερθεί, ότι στην Καλλιθέα το 1,25% των πατέρων που απάντησαν ότι ταΐζουν/ κάνουν μπάνιο το παιδί, το κάνουν περισσότερο από την σύζυγό τους, σε αντίθεση από τους πατέρες στην Φλώρινα και στην Κέρκυρα που δεν απάντησαν καθόλου.

Πίνακας 23: Συχνότητα που πηγαίνει ο πατέρας το παιδί στο σχολείο, σε κάθε πόλη

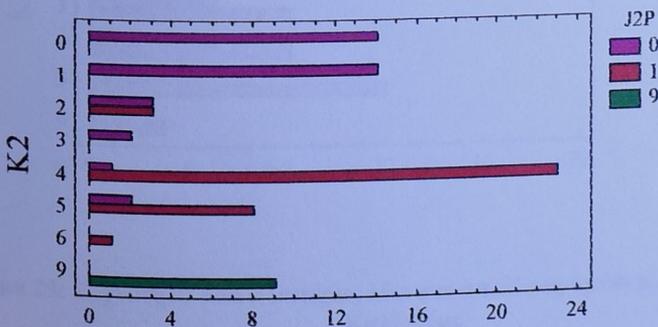
2. το πηγαίνουν σχολείο	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	0%	1,25%	0%
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	0%	1,25%	0%
1-3 φορές το μήνα	2,5%	5%	3,75%
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	1,25%	1,25%	0%
Καθημερινά	16,25%	33,75%	28,75%
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	5%	2,5%	10%
Περισσότερο από την σύζυγό μου	3,75%	1,25%	1,25%

Σχήμα 22: Συχνότητα που πηγαίνει ο πατέρας το παιδί στο σχολείο στην περιοχή της Καλλιθέας

Σχήμα 23: Συχνότητα που πηγαίνει ο πατέρας το παιδί στο σχολείο στη Φλώρινα

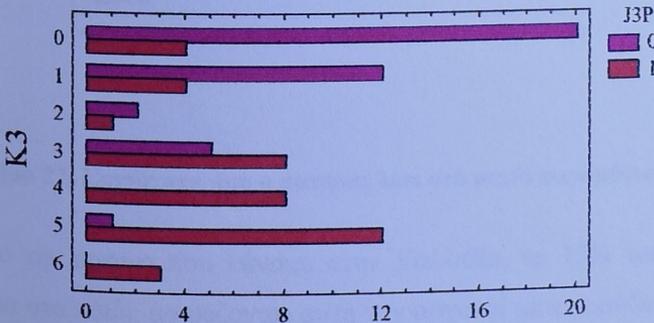

Σχήμα 24: Συχνότητα που πηγαίνει ο πατέρας το παιδί στο σχολείο στην Κέρκυρα

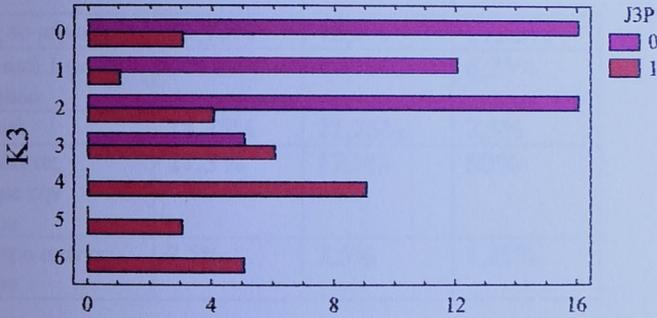
Συμπερασματικά, από τους πατέρες που αναλαμβάνουν να πάνε το παιδί στο σχολείο, στην Καλλιθέα μόνο το 16,25% το κάνει καθημερινά, στην Φλώρινα το 33,75% και στην Κέρκυρα το 28,75%. Κάνει εντύπωση το γεγονός, ότι στην Κέρκυρα το 10% των πατέρων αυτών μοιράζονται την συγκεκριμένη ασχολία με την σύζυγό τους, ενώ στην Καλλιθέα και Φλώρινα ένα μικρό μόνο ποσοστό της τάξεως των 5% και 2,5% αντίστοιχα, κάνουν κάτι τέτοιο.

Πίνακας 24: Συχνότητα που ο πατέρας λείπει στο παιδί παραμόθια, σε κάθε πόλη

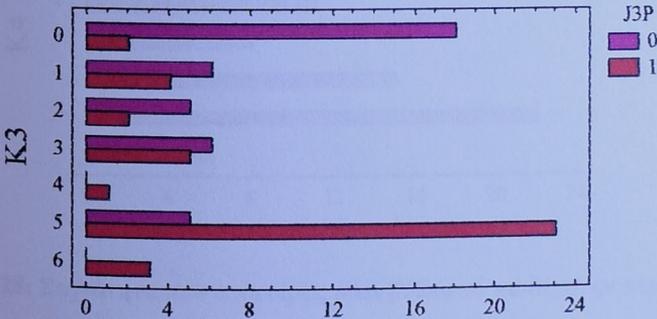
3. του λένε παραμόθια	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	5%	3,75%	2,5%
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	5%	1,25%	5%
1-3 φορές το μήνα	1,25%	5%	2,5%
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	10%	7,5%	6,25%
Καθημερινά	10%	11,25%	1,25%
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	15%	3,75%	28,75%
Περισσότερο από την σύζυγό μου	3,75%	6,25%	3,75%

Σχήμα 25: Συχνότητα που ο πατέρας λείπει στο παιδί παραμόθια, στην περιοχή της Καλλιθέας

Σχήμα 26: Συχνότητα που ο πατέρας λέει στο παιδί παραμύθια, στη Φλώρινα

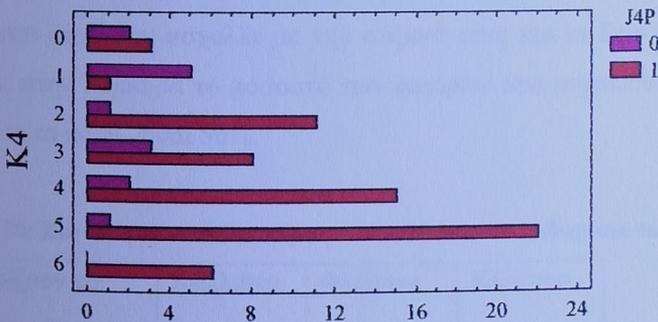

Σχήμα 27: Συχνότητα που ο πατέρας λέει στο παιδί παραμύθια, στην Κέρκυρα

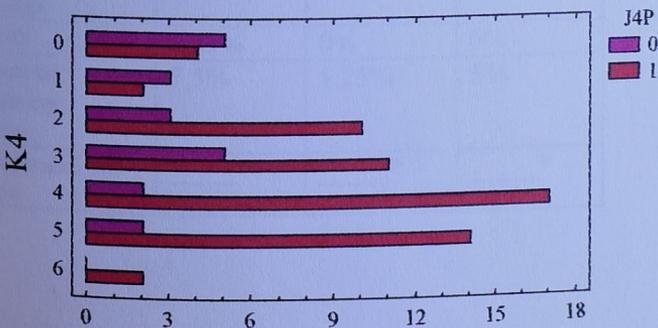
Από την έρευνα που κάναμε στην Καλλιθέα, το 15% των πατέρων που λένε παραμύθια στο παιδί, μοιράζονται αυτή την ασχολία με την σύζυγό τους, όπως επίσης και στην Κέρκυρα το 28,75% αυτών, ενώ μόλις το 3,75% των πατέρων αυτών, στην Φλώρινα, κάνει κάτι τέτοιο, αφού το 11,25% το κάνουν οι ίδιοι καθημερινά.

Πίνακας 25: Συχνότητα που ο πατέρας πάει βόλτα το παιδί σε κάθε πόλη

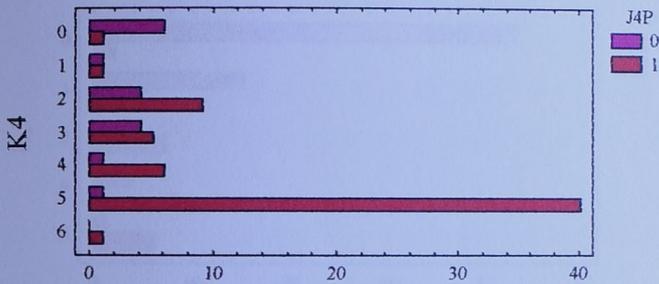
4. το πηγαίνουν βόλτες	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	3,75%	5%	1,25%
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1,25%	2,5%	1,25%
1-3 φορές το μήνα	13,75%	12,5%	11,25%
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	10%	13,75%	6,25%
Καθημερινά	18,75%	21,25%	7,5%
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	27,5%	17,5%	50%
Περισσότερο από την σύζυγό μου	7,5%	2,5%	1,25%

Σχήμα 28: Συχνότητα που ο πατέρας πάει βόλτα το παιδί, στην περιοχή της Καλλιθέας

Σχήμα 29: Συχνότητα που ο πατέρας πάει βόλτα το παιδί, στην περιοχή της Φλώρινας

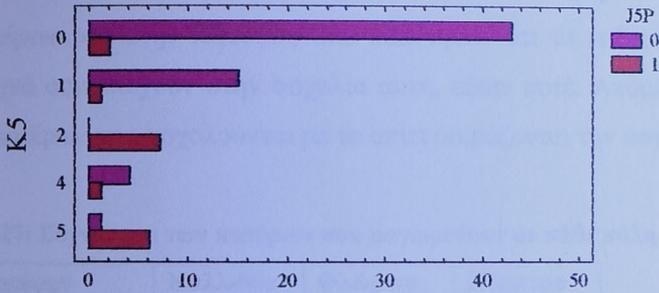

Σχήμα 30: Συχνότητα που ο πατέρας πάει βόλτα το παιδί, στην περιοχή της Κέρκυρας

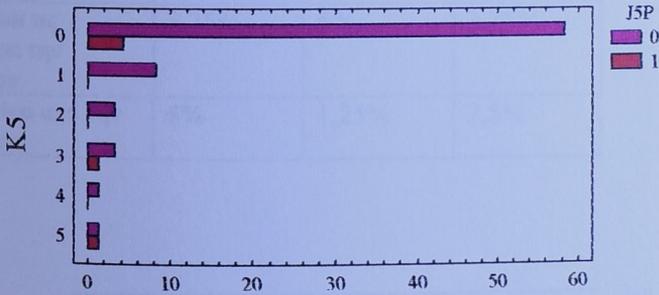
Από την ανάλυση των δεδομένων βρέθηκε ότι, στην Καλλιθέα και στην Φλώρινα, το 27,5% και το 21,25% των πατέρων που πηγαίνουν βόλτες το παιδί, οι μεν μοιράζονται αυτή την ασχολία με την σύζυγό τους και οι δε το κάνουν καθημερινά. Αντίθετα, στην Κέρκυρα το ποσοστό των πατέρων που πηγαίνουν μαζί με την σύζυγό τους βόλτα το παιδί, είναι 50%.

Πίνακας 26: Συχνότητα που ο πατέρας αναλαμβάνει να καθαρίσει το σπίτι σε κάθε πόλη

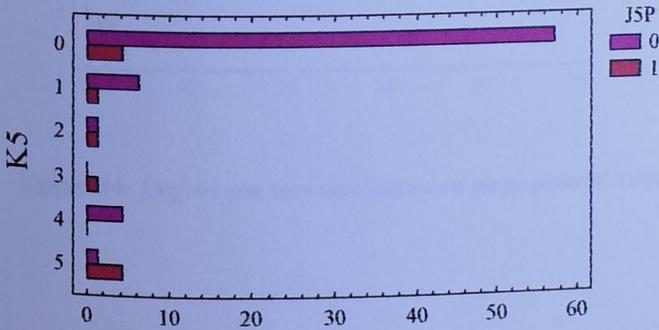
5. καθαρίζουν το σπίτι	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	2,5%	5%	5%
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1,25%	0%	1,25%
1-3 φορές το μήνα	8,75%	0%	1,25%
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	—*	1,25%	1,25%
Καθημερινά	1,25%	0%	0%
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	7,5%	1,25%	5%
Περισσότερο από την σύζυγό μου	—*	—*	—*

Σχήμα 31: Συχνότητα που ο πατέρας αναλαμβάνει να καθαρίσει το σπίτι στην περιοχή της Καλλιθέας

Σχήμα 32: Συχνότητα που ο πατέρας αναλαμβάνει να καθαρίσει το σπίτι στη Φλώρινα

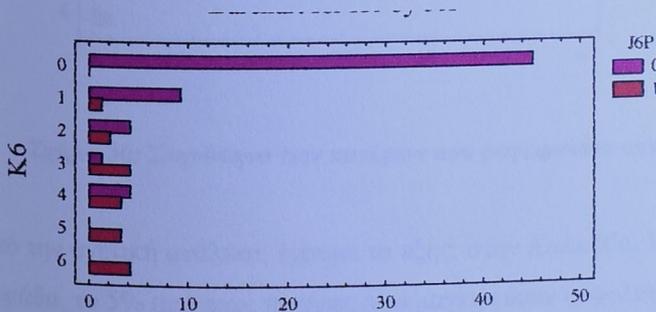

Σχήμα 33: Συχνότητα που ο πατέρας αναλαμβάνει να καθαρίσει το σπίτι στην Κέρκυρα

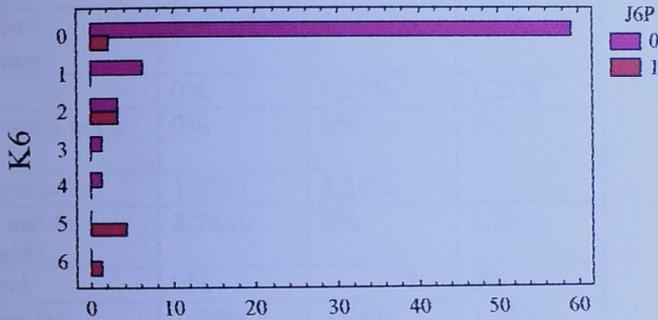
Όσον αφορά τον καθαρισμό του σπιτιού, από τους πατέρες που απάντησαν ότι ασχολούνται με αυτόν, το 8,75% στην Καλλιθέα το καθαρίζει 1 – 3 φορές τον μήνα, στην Φλώρινα και στην Κέρκυρα, ενώ απάντησαν ότι το καθαρίζουν, στην ερώτηση πόσο συχνά συμμετέχουν στην ασχολία αυτή, είναι ποτέ. Ακόμα στην Κέρκυρα, ένα 5% των πατέρων που ασχολούνται με το σπίτι μοιράζονται την ασχολία με την σύζυγο.

Πίνακας 27: Συχνότητα των πατέρων που μαγειρεύουν σε κάθε πόλη

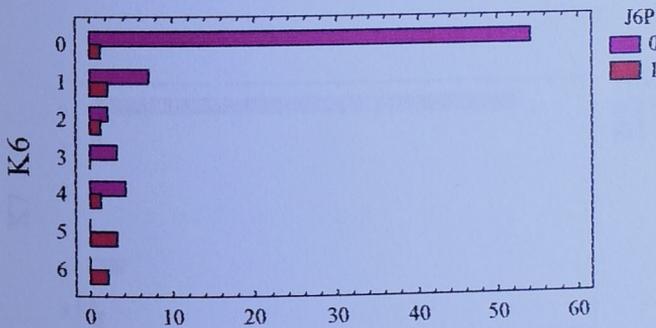
6. μαγειρεύουν	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	0%	2,5%	1,25%
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1,25%	0%	2,5%
1-3 φορές το μήνα	2,5%	3,75%	1,25%
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	5%	0%	0%
Καθημερινά	3,75%	0%	1,25%
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	3,75%	5%	3,75%
Περισσότερο από την σύζυγό μου	5%	1,25%	2,5%

Σχήμα 34: Συχνότητα των πατέρων που μαγειρεύουν στην Καλλιθέα

Σχήμα 35: Συχνότητα των πατέρων που μαγειρεύουν στη Φλώρινα

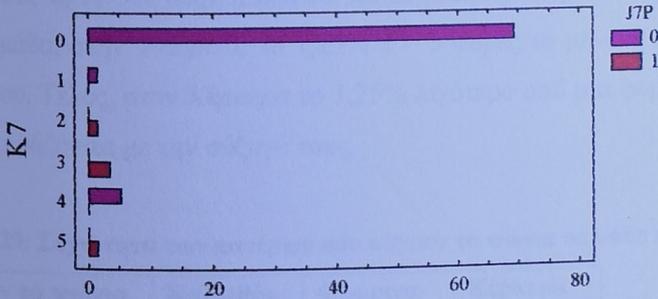

Σχήμα 36: Συχνότητα των πατέρων που μαγειρεύουν στην Κέρκυρα

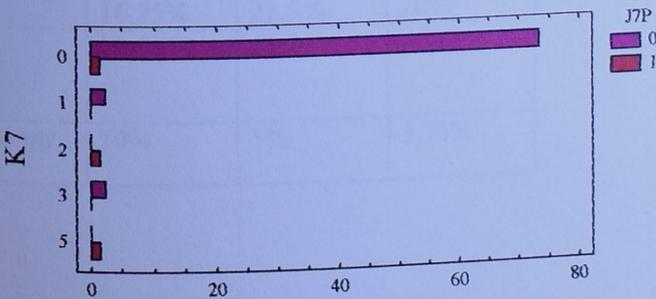
Από την σχετική ανάλυση έχουμε τα εξής: στην *Καλλιθέα*, λιγότερο από μία φορά την εβδομάδα, το 5% από τους πατέρες που μαγειρεύουν ασχολούνται σχετικά, ενώ ένα 5% αυτών μαγειρεύουν περισσότερο από την σύζυγό τους. Στην *Φλώρινα*, το 5% των πατέρων αυτών μαγειρεύει με την σύζυγό τους, ενώ στην *Κέρκυρα* μόνο το 3,75%.

Πίνακας 28: Συχνότητα των πατέρων που αναλαμβάνουν να πλύνουν και να σιδερώσουν σε κάθε πόλη

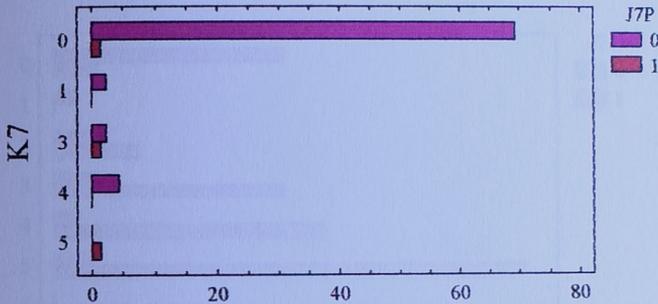
7. πλύνουν / σιδερώνουν	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	0%	1,25%	1,25%
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	0%	0%	0%
1-3 φορές το μήνα	1,25%	1,25%	*
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	3,75%	0%	1,25%
Καθημερινά	0%	*	0%
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	1,25%	1,25%	1,25%
Περισσότερο από την σύζυγό μου	*	*	*

Σχήμα 37: Συχνότητα των πατέρων που αναλαμβάνουν να πλύνουν και να σιδερώσουν στην Καλλιθέα

Σχήμα 38: Συχνότητα των πατέρων που αναλαμβάνουν να πλύνουν και να σιδερώσουν στη Φλώρινα

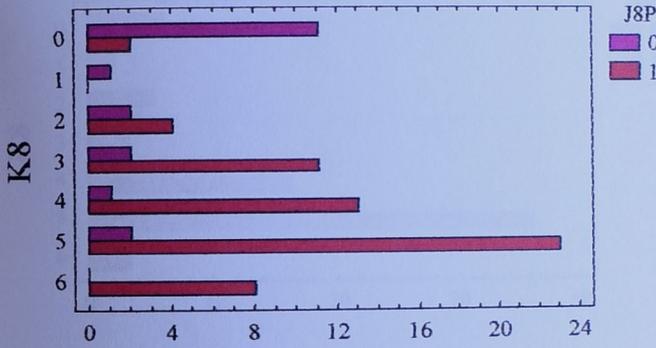

Σχήμα 39: Συχνότητα των πατέρων που αναλαμβάνουν να πλύνουν και να σιδερώσουν στην Κέρκυρα

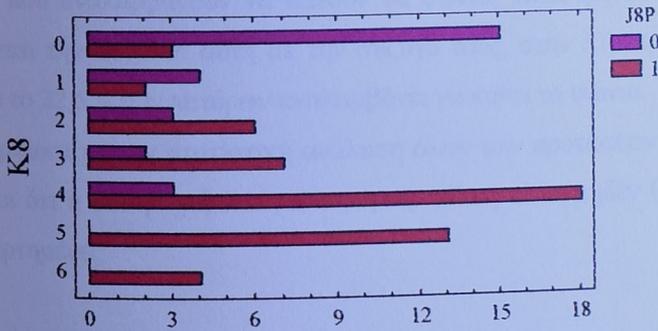
Στην ερώτηση, για το αν οι πατέρες πλένουν / σιδερώνουν και πόσο συχνά βρέθηκε ότι, το 3,75% στην *Καλλιθέα* κάνει αυτή την ασχολία λιγότερο από μία φορά την εβδομάδα, στην *Φλώρινα*, το 1,25% 1 – 3 φορές το μήνα ή το μοιράζεται με την σύζυγό του. Τέλος, στην *Κέρκυρα* το 1,25% λιγότερο από μία φορά την εβδομάδα ή κι εδώ το μοιράζονται με την σύζυγό τους.

Πίνακας 29: Συχνότητα των πατέρων που κάνουν τα ψώνια σε κάθε πόλη

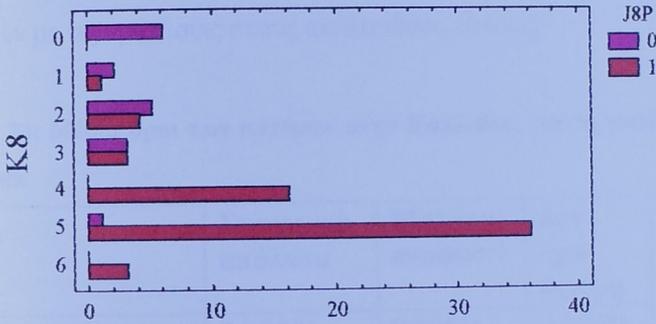
8. κάνουν τα ψώνια	Καλλιθέα	Φλώρινα	Κέρκυρα
Ποτέ	2,5%	3,75%	0%
Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	0%	2,5%	1,25%
1-3 φορές το μήνα	5%	7,5%	5%
Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	13,75%	8,75%	3,75%
Καθημερινά	16,25%	22,5%	20%
Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	28,75%	16,25%	45%
Περισσότερο από την σύζυγό μου	10%	5%	3,75%

Σχήμα 40: Συχνότητα των πατέρων που κάνουν τα ψώνια στην Καλλιθέα

Σχήμα 41: Συχνότητα των πατέρων που κάνουν τα ψώνια στη Φλώρινα

Σχήμα 42: Συχνότητα των πατέρων που κάνουν τα ψώνια στην Κέρκυρα

Στην τελευταία πρόταση αυτής της ερώτησης, τα μεγαλύτερα ποσοστά των πατέρων που αναλαμβάνουν να κάνουν τα ψώνια, είναι 28,75% στην *Καλλιθέα*, και μοιράζονται την ασχολία αυτή με την σύζυγό τους, στην *Κέρκυρα* το 45%, ενώ στην *Φλώρινα* το 22,5% των πατέρων αναλαμβάνει να κάνει τα ψώνια.

Σύμφωνα με την στατιστική ανάλυση όλων των προτάσεων των δύο ερωτήσεων, προκύπτει ότι η μέση τιμή και για τις τρεις πόλεις είναι μηδέν (0) και οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες.

➤ Στη συνέχεια, παρουσιάζουμε τους μέσους όρους των πατέρων, στην 1^η ερώτηση του 4^{ου} μέρους του ερωτηματολογίου, για να δούμε κατά πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις προτάσεις στους ακόλουθους πίνακες.

Πίνακας 30: Μέσοι όροι των πατέρων στην Καλλιθέα, για τη γνώμη τους στις προτάσεις του πίνακα

<u>ΚΑΛΛΙΘΕΑ</u>	Συμφωνώ απόλυτα	Μάλλον συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Μάλλον διαφωνώ	Διαφωνώ ριζικά
Οι πατέρες οφείλουν να βοηθούν στις δουλειές του σπιτιού	0,183%	0,108%	0,004%	0,029%	0,008%
Οι πατέρες πρέπει να αφήνουν τη φροντίδα στις μητέρες και άλλους συγγενείς	0,025%	0,025%	0,004%	0,07%	0,208%
Οι περισσότ. άνδρες θα ήθελαν να είχαν περισσότ. χρόνο με τα παιδιά τους	0,27%	0,029%	0,016%	0,012%	0,004%
Εάν οι πατέρες βοηθούσαν περισσότερο στο σπίτι, οι οικογένειες θα ήταν πιο ευτυχισμένες	0,17%	0,095%	0%	0,045%	0,02%
Τα παιδιά μαθαίνουν πολλά από τους πατέρες τους	0,308%	0,016%	0,004%	0,004%	0%
Ο κύριος ρόλος ενός άνδρα είναι να παρέχει εισόδημα στην οικογένεια	0,095%	0,02%	0,008%	0,07%	0,137%
Οι παππούδες και οι γιαγιάδες συμβάλλουν σημαντικά στην φροντίδα των παιδιών	0,12%	0,137%	0,025%	0,029%	0,02%
Μερικές φορές οι παππούδες και οι γιαγιάδες παρεμβαίνουν με αποτέλεσμα να ενοχλούν	0,116%	0,0145%	0,012%	0,025%	0,033%
Μεγαλώνω τα παιδιά μου με τον ίδιο τρόπο που με μεγάλωσαν οι γονείς μου	0,058%	0,05%	0,008%	0,154%	0,062%

Πίνακας 31: Μέσοι όροι των πατέρων στη Φλώρινα, για τη γνώμη τους στις προτάσεις του πίνακα

<u>ΦΛΩΡΙΝΑ</u>	Συμφωνώ απόλυτα	Μάλλον συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Μάλλον διαφωνώ	Διαφωνώ ριζικά
Οι πατέρες οφείλουν να βοηθούν στις δουλειές του σπιτιού	0,12%	0,112%	0,02%	0,045%	0,033%
Οι πατέρες πρέπει να αφήνουν τη φροντίδα στις μητέρες και άλλους συγγενείς	0,029%	0,045%	0,016%	0,129%	0,112%
Οι περισσότ. άνδρες θα ήθελαν να είχαν περισσότ. χρόνο με τα παιδιά τους	0,237%	0,07%	0,012%	0,004%	0,008%
Εάν οι πατέρες βοηθούσαν περισσότερο στο σπίτι, οι οικογένειες θα ήταν πιο ευτυχισμένες	0,162%	0,12%	0,004%	0,041%	0,004%
Τα παιδιά μαθαίνουν πολλά από τους πατέρες τους	0,287%	0,041%	0%	0,004%	0%
Ο κύριος ρόλος ενός άνδρα είναι να παρέχει εισόδημα στην οικογένεια	0,095%	0,045%	0,02%	0,087%	0,083%
Οι παππούδες και οι γιαγιάδες συμβάλλουν σημαντικά στην φροντίδα των παιδιών	0,145%	0,137%	0,025%	0,02%	0,004%
Μερικές φορές οι παππούδες και οι γιαγιάδες παρεμβαίνουν με αποτέλεσμα να ενοχλούν	0,087%	0,162%	0,029%	0,037%	0,016%
Μεγαλώνω τα παιδιά μου με τον ίδιο τρόπο που με μεγάλωσαν οι γονείς μου	0,05%	0,058%	0,012%	0,145%	0,066%

Πίνακας 32: Μέσοι όροι των πατέρων στην Κέρκυρα, για τη γνώμη τους στις προτάσεις του πίνακα

<u>ΚΕΡΚΥΡΑ</u>	Συμφωνώ απόλυτα	Μάλλον συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Μάλλον διαφωνώ	Διαφωνώ ριζικά
Οι πατέρες οφείλουν να βοηθούν στις δουλειές του σπιτιού	0,216%	0,0791%	0,004%	0,033%	0%
Οι πατέρες πρέπει να αφήνουν τη φροντίδα στις μητέρες και άλλους συγγενείς	0,045%	0,029%	0,004%	0,07%	0,183%
Οι περισσότ. άνδρες θα ήθελαν να είχαν περισσότ. χρόνο με τα παιδιά τους	0,233%	0,07%	0,008%	0,012%	0,004%
Εάν οι πατέρες βοηθούσαν περισσότερο στο σπίτι, οι οικογένειες θα ήταν πιο ευτυχισμένες	0,179%	0,087%	0,012%	0,041%	0,012%
Τα παιδιά μαθαίνουν πολλά από τους πατέρες τους	0,27%	0,037%	0,008%	0,008%	0,008%
Ο κύριος ρόλος ενός άνδρα είναι να παρέχει εισόδημα στην οικογένεια	0,07%	0,016%	0,02%	0,079%	0,145%
Οι παππούδες και οι γιαγιάδες συμβάλλουν σημαντικά στην φροντίδα των παιδιών	0,075%	0,17%	0,037%	0,025%	0,025%
Μερικές φορές οι παππούδες και οι γιαγιάδες παρεμβαίνουν με αποτέλεσμα να ενοχλούν	0,108%	0,166%	0,008%	0,025%	0,025%
Μεγαλώνω τα παιδιά μου με τον ίδιο τρόπο που με μεγάλωσαν οι γονείς μου	0,041%	0,041%	0,016%	0,133%	0,01%

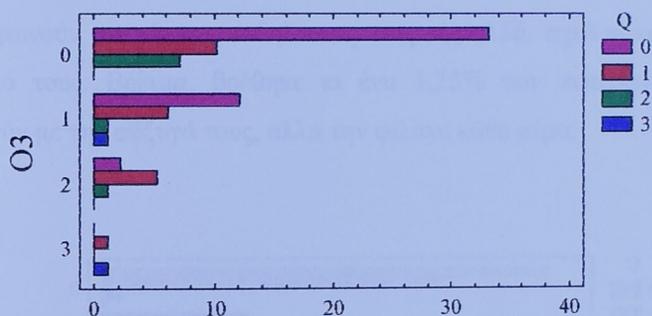
Από τους παραπάνω πίνακες συμπεραίνουμε ότι, οι πατέρες και των τριών πόλεων, συμφωνούν απόλυτα, ότι οφείλουν να βοηθούν στις δουλειές του σπιτιού. Οι πατέρες, στην Καλλιθέα και στην Κέρκυρα διαφωνούν ριζικά ότι, πρέπει να αφήνουν τη φροντίδα των παιδιών στις μητέρες και άλλους συγγενείς, ενώ στην Φλώρινα

μάλλον διαφωνούν. Επιπλέον και στις τρεις πόλεις, οι περισσότεροι άνδρες συμφωνούν απόλυτα ότι, θα ήθελαν να είχαν περισσότερο χρόνο με τα παιδιά τους, όπως επίσης συμφωνούν απόλυτα ότι, εάν οι πατέρες βοηθούσαν περισσότερο στο σπίτι, οι οικογένειες θα ήταν πιο ευτυχισμένες. Το ίδιο ισχύει και για την πρόταση ότι, τα παιδιά μαθαίνουν πολλά από τους πατέρες τους. Ακόμη, στην Καλλιθέα και στην Κέρκυρα, οι πατέρες συμφωνούν απόλυτα ότι, ο κύριος ρόλος ενός άνδρα είναι να παρέχει εισόδημα στην οικογένεια, ενώ στην Φλώρινα διαφωνούν ριζικά. Όσον αφορά, τους παππούδες και τις γιαγιάδες που συμβάλλουν σημαντικά στην φροντίδα των παιδιών, στην Καλλιθέα και στην Κέρκυρα, οι πατέρες μάλλον συμφωνούν και στην Φλώρινα συμφωνούν απόλυτα. Οι πατέρες στην Καλλιθέα και στην Φλώρινα συμφωνούν απόλυτα ότι, μερικές φορές οι παππούδες και οι γιαγιάδες παρεμβαίνουν με αποτέλεσμα να ενοχλούν, ενώ στην Κέρκυρα μάλλον συμφωνούν. Τέλος, οι πατέρες στην Καλλιθέα και στην Κέρκυρα μάλλον διαφωνούν στην πρόταση ότι, μεγαλώνουν τα παιδιά τους με τον ίδιο τρόπο που τους μεγάλωσαν οι γονείς τους, ενώ αντίθετα στην Φλώρινα μάλλον συμφωνούν με την παραπάνω πρόταση.

Η επόμενη συσχέτιση που παρουσιάζει ενδιαφέρον, αφορά το 5^ο μέρος του ερωτηματολογίου, το οποίο και θα μας δείξει την σχέση του ζευγαριού και όχι την σχέση πατέρα – παιδιού.

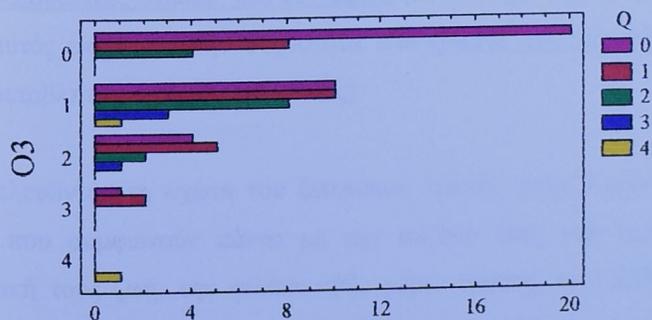
- Η συσχέτιση έγινε προκειμένου να δούμε κατά πόσο ο βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας στις εκδηλώσεις που δείχνουν στοργή (αντιστοιχεί στην μεταβλητή O3), επηρεάζει την συχνότητα που φιλάνε την σύντροφό τους (αφορά την μεταβλητή Q του διαγράμματος).

Μελετώντας τη σχέση του ζευγαριού λοιπόν, στην Καλλιθέα βρήκαμε ότι, το 41,25% που συμφωνούν πάντα με την σύζυγό τους στις εκδηλώσεις που δείχνουν στοργή, την φιλάνε κάθε μέρα και παρόλο που το 2,5% αυτών που διαφωνούν σπάνια στις εκδηλώσεις στοργής, την φιλάνε κάθε μέρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ένα ποσοστό της τάξεως του 1,25% αφορά αυτούς που διαφωνούν συχνά στις εκδηλώσεις στοργής και σπάνια φιλάνε την σύντροφό τους και ένα ίδιο ποσοστό, που την φιλάνε σχεδόν κάθε μέρα, αν και διαφωνούν συχνά.

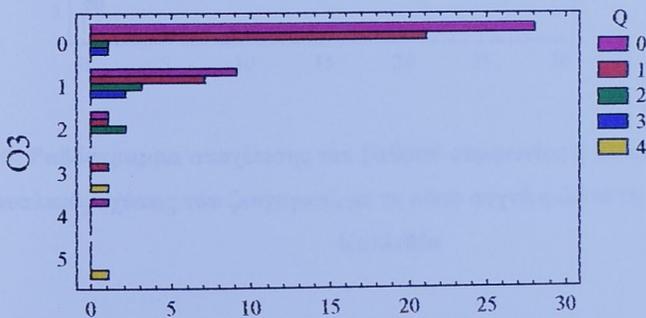
Σχήμα 43: Ραβδόγραμμα συσχέτισης του βαθμού συμφωνίας ή διαφωνίας των πατέρων, στις εκδηλώσεις στοργής, με το πόσο συχνά φιλάνε τη σύντροφό τους στην Καλλιθέα

Στην πόλη της Φλώρινας, το 25% που συμφωνούν πάντα με την σύζυγό τους στις εκδηλώσεις που δείχνουν στοργή, την φιλάνε κάθε μέρα και παρόλο που το 1,25% αυτών που διαφωνούν συχνά στις εκδηλώσεις στοργής, την φιλάνε κάθε μέρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ένα ποσοστό της τάξεως του 1,25% αφορά αυτούς που σχεδόν πάντα συμφωνούν στις εκδηλώσεις στοργής αλλά ποτέ δεν φιλάνε την σύντροφό τους.

Σχήμα 44: Ραβδόγραμμα συσχέτισης του βαθμού συμφωνίας ή διαφωνίας των πατέρων, στις εκδηλώσεις στοργής, με το πόσο συχνά φιλάνε τη σύντροφό τους στη Φλώρινα

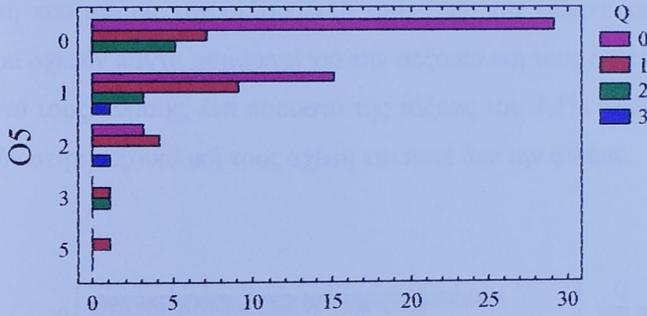
Τέλος, στην *Κέρκυρα*, το 35% που συμφωνούν πάντα με την σύζυγό τους στις εκδηλώσεις που δείχνουν στοργή, την φιλάνε κάθε μέρα ενώ, το 1,25% αυτών σπάνια φιλάνε την σύντροφό τους. Ακόμα, ένα ποσοστό της τάξεως του 1,25% αφορά αυτούς που διαφωνούν συχνά στις εκδηλώσεις στοργής αλλά, σχεδόν κάθε μέρα φιλάνε την σύντροφό τους. Βέβαια, βρέθηκε κι ένα 1,25% των πατέρων που σχεδόν πάντα διαφωνούν με την σύζυγό τους, αλλά την φιλάνε κάθε μέρα.

Σχήμα 45: Ραβδόγραμμα συσχέτισης του βαθμού συμφωνίας ή διαφωνίας των πατέρων, στις εκδηλώσεις στοργής, με το πόσο συχνά φιλάνε τη σύντροφό τους στην *Κέρκυρα*

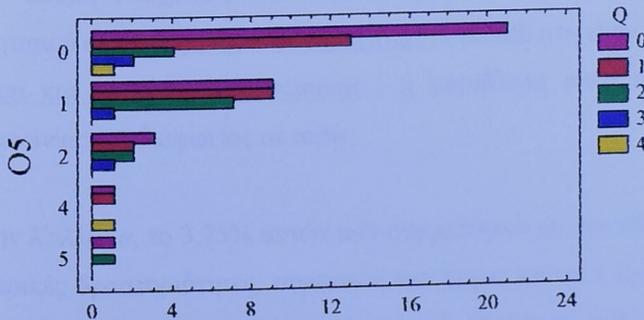
- Η επόμενη συσχέτιση αφορά, το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας στις σεξουαλικές σχέσεις του ζευγαριού (αντιστοιχεί στην μεταβλητή O5) και πόσο αυτός επηρεάζει την συχνότητα που φιλάνε την σύντροφό τους (αφορά την μεταβλητή Q του διαγράμματος).

Μελετώντας τη σχέση του ζευγαριού λοιπόν, στην *Καλλιθέα* βρήκαμε ότι, το 36,25% που συμφωνούν πάντα με την σύζυγό τους στη σχέση που αφορά την σεξουαλική τους ζωή, την φιλάνε κάθε μέρα. Επίσης, το 1,25% που σχεδόν πάντα συμφωνεί για την σεξουαλική τους σχέση, σπάνια φιλάνε την σύζυγό τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ένα ποσοστό της τάξεως του 1,25% αφορά αυτούς που πάντα διαφωνούν στην σεξουαλική τους σχέση αλλά, σχεδόν κάθε μέρα την φιλάνε.

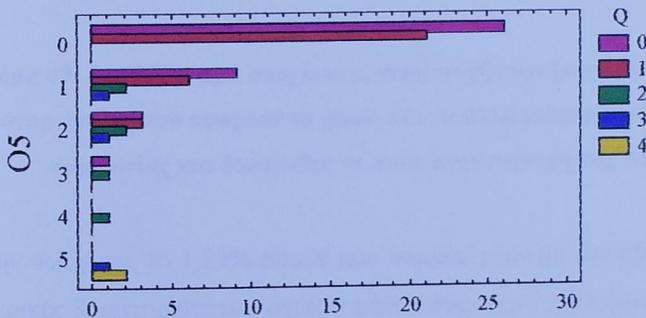
Σχήμα 46: Ραβδόγραμμα συσχέτισης του βαθμού συμφωνίας ή διαφωνίας των πατέρων, στις σεξουαλικές σχέσεις του ζευγαριού, με το πόσο συχνά φιλάνε τη σύντροφό τους στην Καλλιθέα

Στην Φλώρινα, βρήκαμε ότι, το 26,25% που συμφωνούν πάντα με την σύζυγό τους στη σχέση που αφορά την σεξουαλική τους ζωή, την φιλάνε κάθε μέρα. Επίσης, το 1,25% που πάντα συμφωνεί για την σεξουαλική τους σχέση, ποτέ δεν φιλάνε την σύζυγό τους. Επίσης, ένα ποσοστό της τάξεως του 1,25% αφορά αυτούς που πάντα διαφωνούν στην σεξουαλική τους σχέση αλλά, κάθε μέρα την φιλάνε.

Σχήμα 47: Ραβδόγραμμα συσχέτισης του βαθμού συμφωνίας ή διαφωνίας των πατέρων, στις σεξουαλικές σχέσεις του ζευγαριού, με το πόσο συχνά φιλάνε τη σύντροφό τους στη Φλώρινα

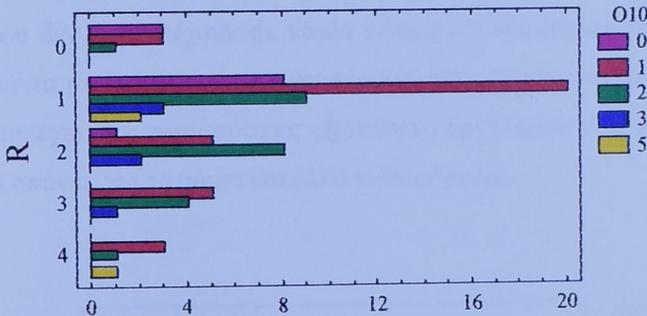
Στην *Κέρκυρα*, βρήκαμε ότι, το 32,5% που συμφωνούν πάντα με την σύζυγό τους στη σχέση που αφορά την σεξουαλική τους ζωή, την φιλάνε κάθε μέρα. Επίσης, το 1,25% που σχεδόν πάντα συμφωνεί για την σεξουαλική τους σχέση αλλά, σπάνια φιλάνε την σύζυγό τους. Επίσης, ένα ποσοστό της τάξεως του 2,5% αφορά αυτούς που πάντα διαφωνούν στην σεξουαλική τους σχέση και ποτέ δεν την φιλάνε.

Σχήμα 48: Ραβδόγραμμα συσχέτισης του βαθμού συμφωνίας ή διαφωνίας των πατέρων, στις σεξουαλικές σχέσεις του ζευγαριού, με το πόσο συχνά φιλάνε τη σύντροφό τους στην Κέρκυρα

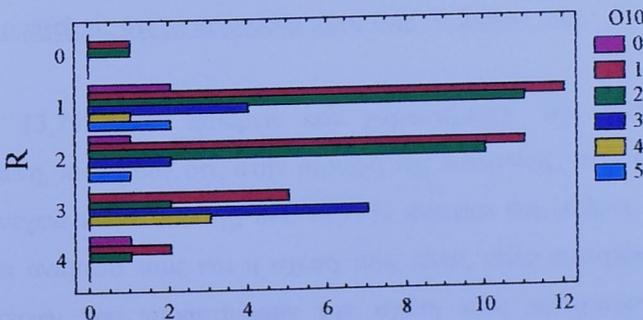
- Μία ακόμη συσχέτιση που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι, η συμμετοχή του ζευγαριού σε εξωτερικές δραστηριότητες (η μεταβλητή είναι η R) που αφορούν τα χόμπι και τα άλλα ενδιαφέροντα (η μεταβλητή είναι η O) και τον βαθμό συμφωνίας και διαφωνίας σε αυτά.

Στην *Καλλιθέα*, το 3,75% αυτών που συμμετέχουν με την σύντροφό τους σε όλες τις εξωτερικές δραστηριότητες, συμφωνεί στα χόμπι και στα ενδιαφέροντα, το 2,5% που συμμετέχουν στις περισσότερες εξωτερικές δραστηριότητες πάντα διαφωνεί στα χόμπι και τα ενδιαφέροντά τους. Κάνει εντύπωση, επίσης, το 3,75% που δεν συμμετέχει σε καμία εξωτερική δραστηριότητα με την σύντροφό του, σχεδόν πάντα συμφωνεί για τα χόμπι και άλλα ενδιαφέροντα.

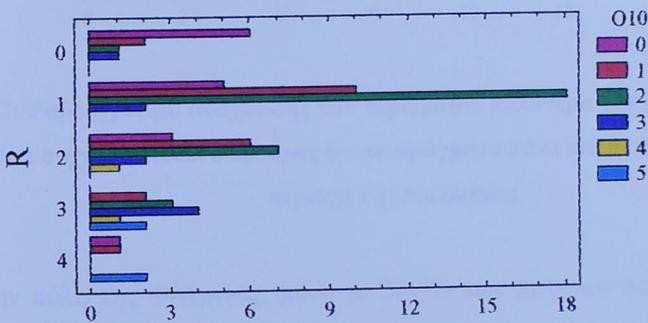
Σχήμα 49: Ραβδόγραμμα συσχέτισης συμμετοχής του ζευγαριού σε εξωτερικές δραστηριότητες που αφορούν τα χόμπι και τα άλλα ενδιαφέροντα και τον βαθμό συμφωνίας και διαφωνίας σε αυτά στην περιοχή της Καλλιθέας

Στην Φλώρινα, το 1,25% αυτών που συμμετέχουν με την σύντροφό τους σε όλες τις εξωτερικές δραστηριότητες, σχεδόν πάντα συμφωνεί ή διαφωνεί στα χόμπι και στα ενδιαφέροντα, το 2,5% που συμμετέχουν στις περισσότερες εξωτερικές δραστηριότητες πάντα διαφωνεί στα χόμπι και τα ενδιαφέροντά τους. Ξεχωρίζει, επίσης, το 2,5% που δεν συμμετέχει σε καμία εξωτερική δραστηριότητα με την σύντροφό του, σχεδόν πάντα συμφωνεί για τα χόμπι και άλλα ενδιαφέροντα.

Σχήμα 50: Ραβδόγραμμα συσχέτισης συμμετοχής του ζευγαριού σε εξωτερικές δραστηριότητες που αφορούν τα χόμπι και τα άλλα ενδιαφέροντα και τον βαθμό συμφωνίας και διαφωνίας σε αυτά στη Φλώρινα

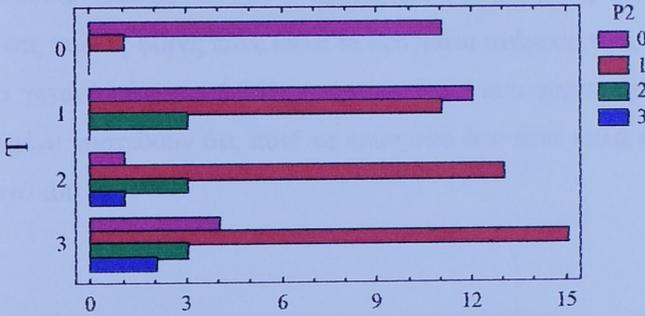
Στην Κέρκυρα, το 7,5% αυτών που συμμετέχουν με την σύντροφό τους σε όλες τις εξωτερικές δραστηριότητες, πάντα συμφωνεί στα χόμπι και στα ενδιαφέροντα, το 1,25% που δεν συμμετέχουν σε καμία εξωτερική δραστηριότητα πάντα συμφωνεί ή σχεδόν πάντα στα χόμπι και τα ενδιαφέροντά τους. Σημαντικό είναι, επίσης, το 22,5% που συμμετέχει στις περισσότερες εξωτερικές δραστηριότητες με την σύντροφό του, διαφωνεί σπάνια, για τα χόμπι και άλλα ενδιαφέροντα.

Σχήμα 51: Ραβδόγραμμα συσχέτισης συμμετοχής του ζευγαριού σε εξωτερικές δραστηριότητες που αφορούν τα χόμπι και τα άλλα ενδιαφέροντα και τον βαθμό συμφωνίας και διαφωνίας σε αυτά στην Κέρκυρα

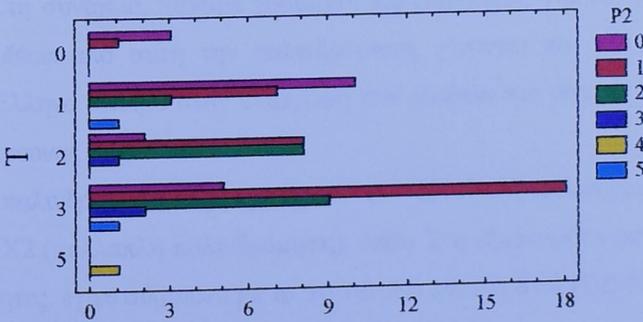
➤ Η τελευταία συσχέτιση, έγινε ανάμεσα στις ερωτήσεις που αφορούν τα ποσοστά που περιγράφουν καλύτερα την σχέση του ζευγαριού, με το πόσο συχνά πιστεύει ο πατέρας ότι τα πράγματα πάνε καλά ανάμεσά τους.

Το 13,75% των πατέρων που χαρακτήρισαν την σχέση τους υπερβολικά ευτυχισμένη, πιστεύουν ότι, στην περιοχή της Καλλιθέας, τα πράγματα ανάμεσά τους πάνε συνέχεια καλά. Επίσης, ένα 18,75% πιστεύει ότι, πολλές φορές πάνε καλά τα πράγματα ανάμεσά τους και η σχέση τους είναι, απλά ευτυχισμένη. Τέλος, το 2,5% των πατέρων που χαρακτήρισαν την σχέση τους ευτυχισμένη, περιστασιακά τα πράγματα πάνε καλά ανάμεσά τους.

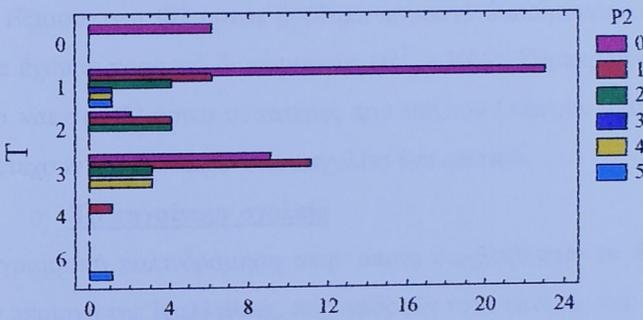
Σχήμα 52: Ραβδόγραμμα συσχέτισης που περιγράφει καλύτερα την σχέση του ζευγαριού, με το πόσο συχνά πιστεύει ο πατέρας ότι τα πράγματα πάνε καλά ανάμεσά τους, για την περιοχή της Καλλιθέας

Στην πόλη της Φλώρινας, μόνο το 3,75% των πατέρων που χαρακτήρισαν την σχέση τους υπερβολικά ευτυχισμένη, πιστεύουν ότι, τα πράγματα ανάμεσά τους πάνε συνέχεια καλά. Επίσης, το 1,25% αυτών που την χαρακτήρισαν πολύ ευτυχισμένη, πιστεύει ότι, ποτέ δεν πάνε καλά τα πράγματα ανάμεσά τους. Τέλος, το 1,25% των πατέρων που χαρακτήρισαν την σχέση τους σχεδόν δυστυχισμένη, πιστεύουν ότι, σπάνια τα πράγματα πάνε καλά ανάμεσά τους.

Σχήμα 53: Ραβδόγραμμα συσχέτισης που περιγράφει καλύτερα την σχέση του ζευγαριού, με το πόσο συχνά πιστεύει ο πατέρας ότι τα πράγματα πάνε καλά ανάμεσά τους, για την πόλη της Φλώρινας

Στην πόλη της Κέρκυρας, μόνο το 7,5% των πατέρων που χαρακτήρισαν την σχέση τους υπερβολικά ευτυχισμένη, πιστεύουν ότι, τα πράγματα ανάμεσά τους πάνε συνέχεια καλά. Επίσης, το 1,25% αυτών που την χαρακτήρισαν πολύ δυστυχισμένη, πιστεύει ότι, πολλές φορές πάνε καλά τα πράγματα ανάμεσά τους. Τέλος, εντύπωση μας έκανε το γεγονός ότι, το 1,25% των πατέρων που χαρακτήρισαν την σχέση τους δυστυχισμένη, πιστεύουν ότι, ποτέ τα πράγματα δεν πάνε καλά ανάμεσα σε αυτόν και την σύζυγό του.

Σχήμα 54: Ραβδόγραμμα συσχέτισης που περιγράφει καλύτερα την σχέση του ζευγαριού, με το πόσο συχνά πιστεύει ο πατέρας ότι τα πράγματα πάνε καλά ανάμεσά τους, για την πόλη της Κέρκυρας

- Στη συνέχεια, κάναμε γραμμική παλινδρόμηση για τις παραπάνω μεταβλητές. Μέσα από αυτή την παλινδρόμηση, γίνονται πιο κατανοητός ο ρόλος του Έλληνα πατέρα στην ανατροφή των παιδιών και δίνεται σαφέστερη εικόνα της έρευνας μας.

Η παλινδρόμηση της μορφής, $Y = \alpha + \beta X$ (απλή παλινδρόμηση) και της $Y = \alpha + \beta X_1 + \gamma X_2$ (πολλαπλή παλινδρόμηση), όπου Y η εξαρτημένη μεταβλητή και X_1, X_2 οι ανεξάρτητες, έγινε σύμφωνα με το στατιστικό πακέτο STATGRAPHICS Plus.

Κάναμε παλινδρόμηση της μεταβλητής που σχετίζεται με «τον καταμερισμό των ευθυνών» όσον αφορά τον πατέρα, με κάθε μια από τις παρακάτω ασχολίες, με σκοπό να βρούμε «την επιπλέον συμμετοχή του», σε σχέση με τους πατέρες που δεν ασχολούνται καθόλου.

○ Το ταΐζουν / το κάνουν μπάνιο

Η γραμμική παλινδρόμηση στην οποία υποβλήθηκαν τα δεδομένα της έρευνάς μας στην περιοχή της **Καλλιθέας**, που αφορούν τους πατέρες που ταΐζουν / κάνουν μπάνιο το παιδί έδειξε ότι, αυτή επεξηγεί ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 49\%$). Εξίσου, στη **Φλώρινα** βρέθηκε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 43\%$) και στην **Κέρκυρα** έχουμε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 30\%$). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι στην Καλλιθέα και στη Φλώρινα οι πατέρες που ταΐζουν / κάνουν μπάνιο το παιδί, φαίνεται να συμμετέχουν περισσότερο στις ασχολίες του σπιτιού.

○ Το πηγαίνουν σχολείο

Η γραμμική παλινδρόμηση στην οποία υποβλήθηκαν τα δεδομένα της έρευνάς μας στην περιοχή της **Καλλιθέας**, που αφορούν τους πατέρες που πηγαίνουν σχολείο το παιδί έδειξε ότι, αυτή επεξηγεί ένα αρκετά μικρό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 0,96\%$). Εξίσου, στη **Φλώρινα** βρέθηκε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 4,6\%$) και στην **Κέρκυρα** έχουμε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 0,61\%$). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι πατέρες που πηγαίνουν στο σχολείο το παιδί τόσο στην Καλλιθέα, όσο και στην Κέρκυρα, φαίνεται να συμμετέχουν λιγότερο στις ασχολίες του σπιτιού.

○ Του λένε παραμύθια

Η γραμμική παλινδρόμηση στην οποία υποβλήθηκαν τα δεδομένα της έρευνάς μας στην περιοχή της **Καλλιθέας**, που αφορούν τους πατέρες που λένε παραμύθια στο παιδί έδειξε ότι, αυτή επεξηγεί ένα αρκετά μικρό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 2,53\%$). Επίσης, στη **Φλώρινα** βρέθηκε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 24,2\%$) και στην **Κέρκυρα** έχουμε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 22,4\%$). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι πατέρες που λένε παραμύθια στο παιδί τόσο στη Φλώρινα, όσο και στην Κέρκυρα, φαίνεται να συμμετέχουν πολύ περισσότερο στις ασχολίες του σπιτιού.

○ Το πηγαίνουν βόλτες

Η γραμμική παλινδρόμηση στην οποία υποβλήθηκαν τα δεδομένα της έρευνάς μας στην περιοχή της **Καλλιθέας**, που αφορούν τους πατέρες που πηγαίνουν βόλτα το παιδί έδειξε ότι, αυτή επεξηγεί ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 11,9\%$). Επίσης, στη

Φλώρινα βρέθηκε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 17,7\%$) και στην **Κέρκυρα** έχουμε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 38\%$). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι πατέρες στην Κέρκυρα, που πηγαίνουν βόλτα το παιδί, φαίνεται να συμμετέχουν πολύ περισσότερο στις ασχολίες του σπιτιού από ότι στις άλλες δυο πόλεις.

ο **Καθαρίζουν το σπίτι**

Η γραμμική παλινδρόμηση στην οποία υποβλήθηκαν τα δεδομένα της έρευνάς μας στην περιοχή της **Καλλιθέας**, που αφορούν τους πατέρες που καθαρίζουν το σπίτι έδειξε ότι, αυτή επεξηγεί ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 35,8\%$). Επίσης, στη **Φλώρινα** βρέθηκε μικρό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 3,3\%$) και στην **Κέρκυρα** έχουμε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 21,7\%$). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι πατέρες που καθαρίζουν το σπίτι τόσο στη Καλλιθέα, όσο και στην Κέρκυρα, φαίνεται να συμμετέχουν πολύ περισσότερο στις ασχολίες του σπιτιού.

ο **Μαγειρεύουν**

Η γραμμική παλινδρόμηση στην οποία υποβλήθηκαν τα δεδομένα της έρευνάς μας στην περιοχή της **Καλλιθέας**, που αφορούν τους πατέρες που μαγειρεύουν έδειξε ότι, αυτή επεξηγεί ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 21,3\%$). Επίσης, στη **Φλώρινα** βρέθηκε μικρό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 12,7\%$) και στην **Κέρκυρα** έχουμε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 30,7\%$). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι πατέρες που μαγειρεύουν τόσο στη Καλλιθέα, όσο και στην Κέρκυρα, φαίνεται να συμμετέχουν πολύ περισσότερο στις ασχολίες του σπιτιού.

ο **Πλένουν / σιδερώνουν**

Η γραμμική παλινδρόμηση στην οποία υποβλήθηκαν τα δεδομένα της έρευνάς μας στην περιοχή της **Καλλιθέας**, που αφορούν τους πατέρες που πλένουν / σιδερώνουν έδειξε ότι, αυτή επεξηγεί ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 8,3\%$). Επίσης, στη **Φλώρινα** βρέθηκε μικρό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 4,8\%$) και στην **Κέρκυρα** έχουμε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 23,3\%$). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι πατέρες που πλένουν / σιδερώνουν στην Κέρκυρα, φαίνεται να συμμετέχουν πολύ περισσότερο στις ασχολίες του σπιτιού.

ο **Κάνουν τα ψώνια**

Η γραμμική παλινδρόμηση στην οποία υποβλήθηκαν τα δεδομένα της έρευνάς μας στην περιοχή της **Καλλιθέας**, που αφορούν τους πατέρες που κάνουν τα ψώνια έδειξε ότι, αυτή επεξηγεί ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 19,7\%$).

Επίσης, στη **Φλώρινα** βρέθηκε μικρό ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 43,1\%$) και στην **Κέρκυρα** έχουμε ποσοστό διακύμανσης ($R^2 = 31,4\%$). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι πατέρες που κάνουν τα ψώνια στην Φλώρινα, φαίνεται να συμμετέχουν πολύ περισσότερο στις ασχολίες του σπιτιού.

8.2. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Το κύριο εύρημα της μελέτης μας ήταν ότι, ο Έλληνας πατέρας και στις τρεις πόλεις, Καλλιθέα, Φλώρινα, Κέρκυρα, φαίνεται να συμμετέχει σημαντικά στη φροντίδα και ανάπτυξη των παιδιών του καθώς και στον καταμερισμό των οικιακών ευθυνών με τη σύντροφό του.

Τα αποτελέσματα της έρευνας μας έδειξαν ακόμη ότι, από τους 80 πατέρες που μελετήσαμε σε κάθε πόλη, το υψηλότερο ποσοστό βρέθηκε στην Καλλιθέα με 42,5%, που απάντησε ότι η οικογένεια έχει άτομο για τη φύλαξη των παιδιών, σε σχέση με την επαρχία, όπου τα ποσοστά ήταν 40% στην Φλώρινα και μόλις 25% στην Κέρκυρα.

Επίσης, βρέθηκε ότι, η μητέρα αναλαμβάνει περισσότερο την φροντίδα των παιδιών καθημερινά (10 – 14 ώρες), σε σχέση με τον πατέρα και στις τρεις πόλεις. Συμπερασματικά, το μεγαλύτερο ποσοστό των πατέρων που αναλαμβάνει την φροντίδα του παιδιού στο σπίτι βρέθηκε στην Κέρκυρα, ενώ το ποσοστό των πατέρων που ασχολούνται μαζί του είναι περίπου ίδιο 8 – 10% και για τις τρεις πόλεις. Έτσι, οι περισσότεροι πατέρες συμφωνούν απόλυτα ότι, θα ήθελαν να είχαν περισσότερο χρόνο με τα παιδιά τους.

Βρέθηκε ακόμη ότι, στην κατανομή των οικιακών εργασιών και στην φροντίδα των παιδιών πρωτοστατεί η μητέρα σε αρκετά μεγάλο ποσοστό και στις τρεις πόλεις. Ωστόσο, ξεχωρίζει η μορφή του πατέρα (46,25%) που συμμετέχει στην φροντίδα του παιδιού και το πηγαίνει σχολείο στην πόλη της Φλώρινας. Και στις τρεις πόλεις, οι πατέρες πηγαίνουν βόλτες το παιδί με τη σύζυγο τους, όπως επίσης, κάνουν μαζί και τα ψώνια.

Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι, στην ερώτηση που κάναμε στους 240 πατέρες, για το ποιος είναι διαθέσιμος να τους βοηθήσει σε διάφορα θέματα, απάντησαν ότι στηρίζονται στη βοήθεια της συζύγου.

Συμπερασματικά, η σωστή ανατροφή των παιδιών, αποτελεί πρωταρχικό μέλημα και για τους δυο γονείς. Απαραίτητο πρόσωπο στην ανατροφή τους, σύμφωνα με τους πατέρες αποτελεί η μητέρα, με ποσοστά 96,25% στη Φλώρινα, 100% στην Καλλιθέα και 100% στην Κέρκυρα. Εξίσου σημαντικό θεωρούν τον εαυτό τους σε ποσοστό 95% στην Καλλιθέα, γι' αυτό και απάντησαν ότι διαφωνούν ριζικά στο γεγονός ότι πρέπει να αφήνουν τη φροντίδα των παιδιών σε άλλους συγγενείς, ενώ στην Κέρκυρα και στη Φλώρινα συμφωνούν απόλυτα, αλλά είναι απαραίτητοι στην ανατροφή των παιδιών με ποσοστά 93% και 90% αντίστοιχα. Από την έρευνα μας βρέθηκε επίσης, ότι κανένας από τους 240 πατέρες δεν μεγαλώνει τα παιδιά του με τον ίδιο τρόπο που τους μεγάλωσαν οι γονείς τους.

Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν διαφωνίες μέσα στις σχέσεις τους και ύστερα από τη στατιστική ανάλυση του 5^{ου} μέρους του ερωτηματολογίου, που αφορά τη σχέση του ζευγαριού, βρήκαμε κατά πόσο οι διαφωνίες ή συμφωνίες του ζευγαριού επηρεάζουν την ανατροφή των παιδιών. Συγκεκριμένα, μελετώντας τη σχέση του ζευγαριού, στην *Καλλιθέα* βρήκαμε ότι, το 41,25% που συμφωνούν πάντα με την σύζυγό τους στις εκδηλώσεις που δείχνουν στοργή, την φιλάνε κάθε μέρα, στην πόλη της *Φλώρινας*, το 25% και στην Κέρκυρα το 35%. Αξίζει να σημειωθεί ότι, βρέθηκαν και πατέρες και από τις τρεις πόλεις που σχεδόν πάντα συμφωνούν στις εκδηλώσεις στοργής αλλά ποτέ δεν φιλάνε την σύντροφό τους.

Τέλος, από τη μελέτη πάνω στη σχέση των ζευγαριών, οι πατέρες (32,5%) στην Καλλιθέα και στην Κέρκυρα (45%) θεωρούν τη σχέση με τη σύζυγό τους πολύ ευτυχισμένη, ενώ στη Φλώρινα το 43,75% ευτυχισμένοι. Όμως, βρέθηκε και ένα μικρό ποσοστό (1,25%) που πιστεύουν ότι η σχέση τους είναι δυστυχισμένη και πολύ δυστυχισμένη και αντιστοιχεί στους πατέρες της Κέρκυρας και της Φλώρινας.

Η υγιής σχέση του πατέρα με τη μητέρα των παιδιών του, ασκεί τρομερή επιρροή και επίδραση στην ανατροφή και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Έτσι, αφού, στο σύνολο τους, οι πατέρες είναι ευτυχισμένοι μέσα από τη σχέση τους με τη σύζυγό τους, θα συμβάλλουν σημαντικά και στην ομαλή ανατροφή του παιδιών τους. Η εικόνα του πατέρα συνοδεύει το παιδί στην ψυχική του υγεία και είναι αποφασιστική για τη μοίρα του.

Καλείται, ο πατέρας λοιπόν, να είναι προικισμένος με τη συναισθηματική εκείνη ωριμότητα, που τον κάνει να αποδέχεται ευχαρίστως την πατρική ιδιότητα, με την νεανικότητα του φρονήματος, δοσμένη μέσα από μία ώριμη και αγαπητική παρουσία, που την χαρακτηρίζει εμπιστοσύνη στη νεότητα. Ο κάθε πατέρας όμως, οφείλει να προσπαθεί να φτάσει τον ιδανικό πατέρα. Καθημερινά να αυτοελέγχεται, να διορθώνεται και να βελτιώνεται καλύτερα, ούτως ώστε να προσφέρει στο παιδί του κάτι παραπάνω .

Στα πλαίσια της κτηνιατρικής μας υπηρεσίας, είναι αναγκαίο να αναφερθεί στο ρόλο του πατέρα της ελληνικής οικογένειας, πραγματοποιούμε μία προσπάθεια να σας παρακολουθήσουμε να απαντήσετε στα διαφορετικά ερωτηματολόγια, τα οποία είναι σύντομα να τεθεί σε χρησιμοποίηση αποκλειστικά και μόνο για τη συγκεκριμένη μελέτη. Η βοήθειά σας μας είναι απαραίτητη για την εκπόνηση της κτηνιατρικής μας εργασίας.

Σας ευχαριστούμε!

Οι φοιτητές:
 Θεοδωρή Θάλια
 Τάλη Μαρία

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ**

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

**Αγαπητέ κύριε,
Αγαπητή κυρία,**

Στα πλαίσια της πτυχιακής μας εργασίας, η οποία αναφέρεται στο ρόλο του πατέρα στην ελληνική οικογένεια, πραγματοποιούμε μία ερευνητική μελέτη. Σας παρακαλούμε να απαντήσετε στο επισυναπτόμενο ερωτηματολόγιο, το οποίο είναι ανώνυμο και θα χρησιμοποιηθεί αποκλειστικά και μόνο για τη συγκεκριμένη μελέτη. Η βοήθειά σας, μας είναι απαραίτητη για την εκπόνηση της πτυχιακής μας εργασίας.

Σας ευχαριστούμε!

**Οι φοιτήτριες:
Θεοδωρή Θάλεια
Τόλη Μαρία**

ΑΘΗΝΑ, 2003

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΜΕΡΟΣ 1^ο

(Συμπληρώστε με X όπου χρειάζεται)

1. Πόσο καιρό ζείτε με την σύντροφό σας; (έτη - μήνες): _____
2. Είστε παντρεμένοι; Ναι _____ Συζούμε _____ Τόπος κατοικίας _____
3. Ηλικία (έτη - μήνες): Μητέρας _____ Πατέρα _____
4. **Μορφωτικό επίπεδο** Μητέρα Πατέρα
- Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής (ΑΕΙ) .....
  - Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής (ΤΕΙ) .....
  - Πτυχιούχος Επαγγελματικής Σχολής .....
  - Απόφοιτος Λυκείου .....
  - Απόφοιτος Γυμνασίου .....
  - Απόφοιτος Δημοτικού .....
5. **Απασχόληση** Μητέρα Πατέρα
- Επάγγελμα .....
  - Πόσο καιρό εργάζεται; .....
  - Πόσο καιρό είναι άνεργη; .....
6. Ποιοι κατοικούν μαζί σας και πόσο καιρό; Μητέρα Πατέρα
Συγγενείς (Ετη/Μήνες)
- Ο παππούς .....
  - Η γιαγιά .....
  - Ο θείος .....
  - Η θεία .....
  - Άλλοι .....
7. Υπάρχει άτομο για τη φύλαξη των παιδιών; Ναι..... Όχι.....
8. Παιδιά που μένουν στο σπίτι
<u>Ηλικία</u>	<u>Φύλο</u>
1)	.....
2)	.....
3)	.....
4)	.....
5)	.....
9. Υπάρχουν παιδιά που μένουν με συγγενείς ή φίλους;
Ναι(πόσα;)..... Όχι.....
10. **Μηνιαίο εισόδημα** Μητέρας Πατέρα
- μέχρι 300 ευρώ .....
  - 300 – 600 ευρώ .....
  - 600 – 900 ευρώ .....
  - 900 – 1200 ευρώ .....
  - 1200 – 1500 ευρώ .....
  - πάνω από 1500 ευρώ .....

ΜΕΡΟΣ 2^ο

1. Ποιο από τα παρακάτω άτομα αναλαμβάνει κυρίως την φροντίδα των παιδιών καθημερινά και πόσες ώρες την ημέρα; Που γίνεται η φροντίδα;

Άτομα	Ώρες/ημέρα	Τόπος
Μητέρα		
Πατέρας		
Αδέλφια		
Παππούς		
Γιαγιά		
Πρόσωπο για τη φύλαξή τους		
Οικιακός /ή βοηθός		
Γείτονες		
Άλλοι (διευκρινίστε)		

2. Ποια συγγενικά πρόσωπα βλέπετε εσείς και τα παιδιά σας;

▪ **Κατά τη διάρκεια της εβδομάδας:**

Με αφορμή ποιο γεγονός; _____

Πόσες φορές; _____

Ποιοι έρχονται μαζί σας; _____

▪ **Κατά το σαββατοκύριακο:**

Με αφορμή ποιο γεγονός; _____

Πόσες φορές; _____

Ποιοι έρχονται μαζί σας; _____

▪ **Κατά τον ελεύθερο χρόνο σας:**

Με αφορμή ποιο γεγονός; _____

Πόσες φορές; _____

Ποιοι έρχονται μαζί σας; _____

3. Κατανομή Οικιακών Εργασιών

▪ Έχει η οικογένεια οικιακό/ή βοηθό; Ναι..... Όχι.....

Αν ναι για πόσο καιρό; .....

Ο/Η οικιακός/ή βοηθός:

Έχει κανονικό ωράριο απασχόλησης; .....

Απασχολείται περιστασιακά; .....

▪ Καταμερισμός Ευθυνών: Ποια από τα άτομα ασχολούνται με τα παρακάτω;

1.Φροντίζουν το παιδί	Μητέρα	Πατέρας	Αδέλφια	Παππούς/ Γιαγιά	Οικιακός/ή βοηθός	Γείτονες	Άλλοι
το ταΐζουν/το κάνουν μπάνιο							
το πηγαίνουν σχολείο							
του λένε παραμύθια							
το πηγαίνουν βόλτες							
2.Καθαρίζουν το σπίτι							
3.Μαγειρεύουν							
4.Πλένουν/σιδερώνουν							
5.Κάνουν τα ψώνια							

- Πόσο συχνά συμμετέχετε στις παρακάτω ασχολίες;

1.Φροντίζω το παιδί	Ποτέ	Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1-3 φορές το μήνα	Λιγότερο από 1 φορά την εβδομάδα	Καθημερινά	Μοιράζομαι τις ασχολίες με την σύζυγό μου	Περισσότερο από την σύζυγό μου
το ταΐζω / το κάνω μπάνιο							
το πηγαίνω σχολείο							
του λέω παραμύθια							
το πηγαίνω βόλτες							
2.Καθαρίζω το σπίτι							
3.Μαγειρεύω							
4.Πλένω /σιδερώνω							
5.Κάνω τα ψώνια							

ΜΕΡΟΣ 3^ο

1. Ποιος είναι διαθέσιμος να σας βοηθήσει όταν:

	Η σύζυγός μου	Αδέλφια	Παππούς/ Γιαγιά	Οικιακός/ή βοηθός	Γείτονες	Άλλοι
Χρειάζεστε κάποιον να προσέχει τα παιδιά						
Είστε άρρωστος						
Έχετε ανάγκη από χρήματα						
Χρειάζεστε βοήθεια στο σπίτι						
Υπάρξει κάποια ανάγκη						
Χρειάζεστε συμβουλές για την ανατροφή των παιδιών						

2. Ποιο από τα παρακάτω πρόσωπα είναι απαραίτητο στην ανατροφή των παιδιών;

ΜΕΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Μητέρα ..... Πατέρας ..... 1^ο παιδί ..... 2^ο παιδί ..... 3^ο παιδί .....

Συγγενείς

- Ο παππούς
- Η γιαγιά
- Ο θείος
- Η θεία
- Άλλοι

Μητέρας

.....
 .....
 .....
 .....

Πατέρα

.....
 .....
 .....
 .....

ΠΡΟΣΩΠΑ ΕΚΤΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Φίλοι ..... Γείτονες ..... Οικ.βοηθός .....

Άτομο για τη φύλαξη των παιδιών ..... Άλλοι .....

ΜΕΡΟΣ 4^ο

**1. Κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις ακόλουθες προτάσεις;
 (Συμπληρώστε με X)**

	Συμφωνώ απόλυτα	Μάλλον συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Μάλλον διαφωνώ	Διαφωνώ ριζικά
Οι πατέρες οφείλουν να βοηθούν στις δουλειές του σπιτιού					
Οι πατέρες πρέπει να αφήνουν τη φροντίδα στις μητέρες και άλλους συγγενείς					
Οι περισσότερ. άνδρες θα ήθελαν να είχαν περισσότ. χρόνο με τα παιδιά τους					
Εάν οι πατέρες βοηθούσαν περισσότερο στο σπίτι, οι οικογένειες θα ήταν πιο ευτυχισμένες					
Τα παιδιά μαθαίνουν πολλά από τους πατέρες τους					
Ο κύριος ρόλος ενός άνδρα είναι να παρέχει εισόδημα στην οικογένεια					
Οι παππούδες και οι γιαγιάδες συμβάλλουν σημαντικά στην φροντίδα των παιδιών					
Μερικές φορές οι παππούδες και οι γιαγιάδες παρεμβαίνουν με αποτέλεσμα να ενοχλούν					
Μεγαλώνω τα παιδιά μου με τον ίδιο τρόπο που με μεγάλωσαν οι γονείς μου					

ΜΕΡΟΣ 5^ο

1. Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν διαφωνίες μέσα στις σχέσεις τους.

Παρακαλώ σημειώστε τον ανάλογο βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας ανάμεσα σε εσάς και στο σύντροφό σας για κάθε ένα από τα παρακάτω. (Συμπληρώστε με X)

	Συμφωνούμε πάντα	Σχεδόν πάντα συμφωνούμε	Διαφωνούμε σπάνια	Διαφωνούμε συχνά	Σχεδόν πάντα διαφωνούμε	Πάντα διαφωνούμε
1. Διαχείριση οικογενειακού προϋπολογισμού						
2. Θέματα ψυχαγωγίας						
3. Εκδηλώσεις που δείχνουν στοργή						
4. Φίλους						
5. Σεξουαλικές σχέσεις						
6. Τρόπους συμπεριφοράς απέναντι στους γονείς ή άλλους συγγενείς						
7. Χρόνος που περνάτε μαζί						
8. Λήψη σημαντικών αποφάσεων						
9. Δουλειές του σπιτιού						
10. Χόμπι και άλλα ενδιαφέροντα						
11. Αποφάσεις καριέρας						

(Συμπληρώστε με X)

	Συνέχεια	Πολλές φορές	Αρκετά συχνά	Περιστασιακά	Σπάνια	Ποτέ
12. Πόσο συχνά διαφωνείτε στη σχέση σας;						
13. Γενικά, πόσο συχνά πιστεύετε ότι τα πράγματα ανάμεσά σας πάνε καλά;						
14. Εμπιστεύεστε το σύντροφό σας;						

15. Πόσο συχνά μαλώνετε;						
16. Πόσο συχνά πηγαίνετε ο ένας κόντρα στον άλλον						

17. Φιλάτε το/τη σύντροφό σας;

- Κάθε μέρα.....
- Σχεδόν κάθε μέρα.....
- Περιστσιακά.....
- Σπάνια.....
- Ποτέ.....

18. Συμμετέχετε με το/τη σύντροφό σας σε εξωτερικές δραστηριότητες;

- Σε όλες.....
- Στις περισσότερες.....
- Σε μερικές.....
- Σε πολύ λίγες.....
- Σε καμία.....

19. Πόσο συχνά συμβαίνουν τα παρακάτω περιστατικά ανάμεσα σε εσάς και το/τη σύντροφό σας; (Συμπληρώστε με X)

	Ποτέ	Λιγότερο από 1 φορά το μήνα	1-2 φορές το μήνα	1-2 φορές τη ν εβδομάδα	1 φορά την ημέρα	Πιο συχνά
Συζητάτε έντονα μαζί του/της κάτι που σας απασχολεί						
Γελάτε μαζί						
Συζητάτε ήρεμα μαζί του/της κάτι που σας απασχολεί						

20. Ποια από τις παρακάτω φράσεις περιγράφει καλύτερα την σχέση σας; (Συμπληρώστε με X)

- Υπερβολικά ευτυχισμένη.....
- Πολύ ευτυχισμένη.....
- Σχεδόν ευτυχισμένη.....
- Ευτυχισμένη.....
- Πολύ δυστυχισμένη.....
- Σχεδόν δυστυχισμένη.....
- Δυστυχισμένη.....

5. Βιβλιογραφία.

- Ahrons, C. R. & Miller, R. B. (1993). The effect of the post divorce relationship on paternal involvement: A longitudinal analysis. *American journal of orthopsychiatry*. 63, 441-450.
- Άλφρεντ, Α. (1992). *Η Αγωγή του παιδιού*. Αθήνα : Αναγνωστίδης.
- Αποστολόπουλος, Κ. (1998). *Μαθήματα Κοινωνιολογίας της Οικογένειας*. Σελ. 48-50. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα: Συγγραφέας.
- Benson, L. (1968). *Fatherhood: A sociological perspective*. New York: Random House.
- Biller, H. B. (1971). *Father, Child and Sex Role*. Heath Lexington Books.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal care and mental health*. Geneva: World Health Organization.
- Γαρδίκια, Κ. (1968). *Εγκληματολογία*. Σελ.245. Αθήνα : Συγγραφέας.
- Γεωργούλη, Ι., Χανδάνος, Γ., Χαζηβαρνάβα, Ε. (1995). *Η αντίληψη των παιδιών για τα δικαιώματά τους*. Έρευνα σε παιδιά των Παιδοπόλεων και των Κέντρων Φροντίδας Οικογένειας του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας. Αθήνα : Συγγραφέας.
- Γιαννικοπούλου, Α. (1990). *Ψυχολογία προσαρμογής του παιδιού και του ενηλίκου*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Αθήνα: Συγγραφέας.
- Γκαλντέμη, Π. (1982). *Ο παιδαγωγικός ρόλος του πατέρα*. Γιάννενα: Συγγραφέας.
- Cinnot, H. (1987). *Μεταξύ γονέων και παιδιών*. Μετάφραση: Παπαρρόδου Ν. Αθήνα : Συγγραφέας.

- Gottman, J. (2000). *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών. Ένας πρακτικός οδηγός για γονείς*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Greenson, R. R. (1968). Disidentifying from mother: Its special importance for the boy. *International Journal of Psychoanalysis*. 49, 370-374
- Δαράκη, Π. (1995). *Το προσχολικό παιδί και οι ανάγκες του*. Αθήνα – Γιάννινα : Δωδώνη.
- Δραγώνα, Θ. – Νασίρη, Δ. (1995). *Οδεύοντας προς την πατρότητα*. Αθήνα: Εξάντας.
- Hadfield, A. (1979). *Παιδικότητα και Εφηβεία*. Μετάφραση: Λώμη Μ. Αθήνα: Θυμάρι.
- Herbert, M. (1998). *Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας*. Επόπτης ελληνικής έκδοσης: Παρασκευόπουλος Ιωάννης. Αθήνα : Ελληνικά γράμματα.
- Hetherington, E. M. & Parke, R. D. (1993). *Child psychology: A contemporary view*. New York: McGraw Hill.
- Hofferth, S. (1999). *Race / ethnic differences in father involvement with young children: A conceptual framework and empirical test in two parent families*. Paper presented at the Urban Seminar on fatherhood, Harvard University, Cambridge, M.A.
- Θαλασσοχώρη, Χ. (1998). *Η συμμετοχή της γυναίκας στη λειτουργία της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας*. Πτυχιακή εργασία. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας. Παν/μιο Αθηνών. Αθήνα : Συγγραφέας.
- Ιωαννίδης, Γ. (1997). *Η σχέση μεταξύ της συμπεριφοράς του πατέρα και της ανάπτυξης του ρόλου του φύλου σε άνδρες φοιτητές*. Πτυχιακή εργασία. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας. Παν/μιο Αθηνών. Αθήνα : Συγγραφέας.

- Καλλινικάκη, Θ. (1992). *Η στάση και η συμμετοχή του πατέρα στην αντιμετώπιση των ψυχολογικών προβλημάτων των εφήβων*. Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας. Παν/μιο Αθηνών. Αθήνα: Συγγραφέας.
- Κανελλοπούλου, Λ. Β. (1992). *Η λειτουργία του πατέρα*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Καργάκος, Σ. (1984). *Θέματα σύγχρονου προβληματισμού*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κατάκη, Χ. (1998). *Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κογκίδου, Δ. (1995). *Μονογονεϊκές οικογένειες*. Αθήνα : Λιβάνη.
- Λάππας, Δ. (1997). *Εγκύκλιο Αναλυτικό Λεξικό Εννοιών και Όρων*. Αθήνα: Κορφή.
- Lewis, C. (1986). *Becoming a father*. Milton Keynes: Open University Press.
- Lewis, C., Lamb, M. E. (2003). Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. Paper submitted to the European Journal of Psychology of Education. Centre for Research in Human Development. Department of Psychology. Lancaster University, U.K. - National Institute of Child Health and Human Development. National Institutes of Health, Department of Health and Human Services. Bethesda, MD, U.S.A.
- Λύτρα, Ν. (2002). *Ο ρόλος του πατέρα και η ψυχική υγεία ιδρυματικών και μη ιδρυματικών εφήβων*. Πτυχιακή εργασία. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας. Παν/μιο Αθηνών. Αθήνα : Συγγραφέας.
- Mahler, M. S. , Pine, F. & Bergan, A. (1975). *The psychological birth of the infant*. New York: Basic.

- Μανωλόπουλος, Σ. – Τσιάντης, Γ. (1987). *Σύγχρονα θέματα Παιδοψυχιατρικής*. Πρώτος τόμος – Πρώτο μέρος. Αθήνα : Καστανιώτης.
- Μανωλόπουλος, Σ. – Τσιάντης, Γ. (1987). *Σύγχρονα θέματα Παιδοψυχιατρικής*. Πρώτος τόμος – Δεύτερο μέρος. Αθήνα : Καστανιώτης.
- Μαράτου – Αλιπράντη, Λ. (1995). *Η οικογένεια στην Αθήνα : Οικογενειακά πρότυπα και συζυγικές πρακτικές*. Αθήνα : Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Μαριδάκη - Κασσωτάκη, Αικ. (2002). *Ο ρόλος του Έλληνα πατέρα στην ανατροφή των παιδιών*. Εισήγηση στην 5^η Ημερίδα Ψυχοθεραπείας, University of Indianapolis. Αθήνα.
- Maridaki-Kassotaki, K. (2000). Understanding fatherhood in Greece: How involved are Greek fathers in the care of their young children? *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 16 (3) , 49-56.
- Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια, (1968), σελ.455-456. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μισέλ, Α. (2000). *Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου*. Μετάφραση: Μουσσούρου, Λ. Μ. Αθήνα : Gutenberg.
- Μυλντόρφ, Μπ. (1977). *Ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια*. (μετάφρ:Παπακυριάκης, Γ.). Αθήνα : Οδυσσέας.
- Νασιάκου, Μ., Μαράτου, Ο., Ναυρίδης, Κ., Δραγώνα, Θ., Τέττερη, Ι. (1992). *Ψυχολογία. Β' τάξη Γενικού Λυκείου*. Αθήνα : ΟΕΔΒ.
- Παρασκευόπουλος, Ι. Ν. (1985). *Εξελικτική ψυχολογία*. Αθήνα : Αυτοέκδοση.
- Payne, D. E. & Mussen, P. H. (1956). Parent – child relations and father identification among adolescent boys. *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 52, 358-362.
- Ράττνερ, Γ. (1969). *Ανατρέφω σωστά το παιδί μου*; Αθήνα : Μπουκουμάνη.
- Τσίτουρα, Στ. (1990). *Φροντίδα για την οικογένεια*. Αθήνα : Ελληνική Εταιρεία Κοινωνικής Παιδιατρικής και προαγωγής της

Υγείας. Ελληνική Εταιρεία πρόληψης της κακοποίησης
και παραμέλησης των παιδιών.

Χασάπη, Ι. (1980). *Ψυχολογία Προσωπικότητας*. Αθήνα : Συγγραφέας.

Χουντουμάδη, Α. (1994). *Παιδιά και γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης*. Αθήνα:
Ελληνικά Γράμματα.

Yogen, S. (1981). Do professional women have egalitarian marital
relationships? *Journal of Marriage and the Family*.
43(4), 867-868.

Πηγές

<http://www.floaters.org/edresearch/archives/exhibit97/rod/>

http://www.math.duke.edu/~blake/family_pictures.html

www.bulletin.uwaterloo.ca/2001/oct/01mo.html

www.burgessphotography.com/p551.html

[xo:foxriver.com/html](http://xo.foxriver.com/html)

ΡΟΛΟΣ ΕΛΛ. ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΠΤΥ
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΘΕΟ

Θ. Θεοδωρή

11.710

7345

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΥΒΠ Χαροκοπέλου Παν/μίου.9549169-70.lib

* 1 1 7 1 0 *

HU

